

III.

Asia oli se, että hän viimeiseen silmänräpäykseen asti oli pitänyt sellaista päätöstä mahdottomana. Vielä lopussa oli hän vakuutettu siitä, eikä voinut vähääkään aavistaa, että kaksi avutonta ja köyhää naista voisi vetäytyä hänen vallastaan. Tämä vakaumus oli suureksi osaksi lisännyt hänen turhamielisyyttään ja ääretöntä itsetuntoaan, jota paraiten olisi voinut kutsua: itsekunnioitukseksi. Pietari Petrovitsh oli työllään korottanut itsensä alhaisesta asemasta ja oli hänellä sairaaloinen tapa ihmetellä itseänsä, hän arvasi kykynsä ja ymmärryksensä hyvin suuriksi ja vieläpä keikaili yksinäisinä tunteina peilin edessä. Mutta enemmän kuin mitään muuta maailmassa rakasti ja kunnioitti hän rahojaan, jotka hän oli koonnut työllä tahi muulla tavalla. Ne asettivat hänet, ajatteli hän, yhdenarvoseksi kaiken ja kaikkein kanssa.

Kun hän kerskui Dunjalle aikomuksestaan mennä hänen kanssaan naimisiin huolimatta Dunjan huonosta maineesta, puhui hän sisäisestä vakaumuksesta ja tunsii lisäksi syvää kammaa sellaista — ilkeätä kiittämättömyyttä kohtaan. Kuitenkin oli hän jo rakastellessaan Dunjaa, täydellisesti vakuutettu kaiken tuon lorun perättömyydestä, jonka myöskin Marfa Petrovna avonaisesti oli torjunut ja johon koko kaupunki kauvan aikaa sitten oli lakannut uskomasta. Niin, eipä hän nytkään olisi voinut kieltää, että jo silloin kaikki oli hänelle tunnettua. Siitä huolimatta piti hän päätöstään, korottaa Dunja itsensä arvoiseksi, hyvin suurena ja katsoi sitä jaloksi tehtäväksi. Mainitessaan tätä Dunjalle oli hän pukenut erään rakkaimmista, salaisista ajatuksistaan sanoihin, eikä hän voinut käsittää, mikseivät toiset ihmetelleet yhtä paljon tätä tekoa. Kun hän tuona päivänä jätti käyntinsä Raskolnikovin luona, astui hän sisään tuntien olevansa hyväntekijä, joka on valmis korjaamaan hyvien tekojensa hedelmän ja saamaan kuulla miellyttäviä ylistysrunoja. Siksi ei ole ihmeteltävää, että hän, mennessään rappusia alas, tunsii itsensä suuresti loukatuksi ja halvennetuksi.

Mutta Dunja oli hänelle aivan välttämätön; eroa hänestä ei saattanut ajatellakkaan. Monta vuotta oli hän haaveksinut avioliittoa, mutta hän keräsi yhä enemmän rahaa ja odotti. Hän oli takertunut tuohon hurmaukseen, salaperäiseen toivoon, että hyvin kasvatettu, köyhä tyttö (köyhä pitäisi hänen olla), hyvin nuori, perin kaunis, jalo ja sivistynyt, erittäin ujo ja monet kärsimykset kestänyt, antautuisi kokonaan hänelle ja läpi koko elämänsä katsoisi häntä pelastajakseen, ollen valmis kuolemaan kunnioituksesta häneen, ollen nöyrä ja ihmettelisi häntä ja ainoastaan häntä. Eikö hän ollut jo montaa kuvaa, montaa yksityiskohtaa mielikuvituksessaan tuosta lumoavasta ja rakastetusta aineesta itsellensä muodostanut. Ja nyt oli melkein kaikki näiden vuosien unet toteutuneet. Avdotja Romanovnan kauneus ja sivistys olivat hänet kahlehtineet, hänen avuton asemansa oli kiihottanut häntä liiallisuuteen asti. Tässä oli hänelle enemmän kuin hän oli uneksintukaan; ylpeä, lujaluonteinen, siveä

morsian, jonka sivistys ja henkinen kehitys oli suurempi kuin hänen (sen hän tiesi), ja sellainen olento olisi läpi koko elämänsä hänelle, hänen suosioistansa orjamaisen kiitollinen ja kunnioituksesta kumartuisi tomuun hänen edessänsä, hänen ollessaan rajaton ja kaikkivoipa hallitsija! Tapahtui sattumalta niin, että hän vähää ennen pitkän harkintansa loppua oli päättänyt muuttaa tämän elämänsä tehtävän toiselle uralle ja etsiä itsellensä suurempi vaikutuspiiri, siten tullakseen korkeammalle yhteiskunnassa, jota hän kauan ja kaipauksella oli ajatellut. Hän oli muutamin sanoin päättänyt etsiä onneansa Pietarissa. Hän tiesi, että voitiin saavuttaa paljon, hyvin paljon naisten muutettua hänen luoksensa. Kauniin, kelvollisen ja sivistyneen naisen ihastusvoima voisi alati sulostuttaa hänen elämäänsä, tehdä hänen talonsa miellyttäväksi ja levittää kunniaa hänen ympärillensä ... ja nyt ... oli kaikki hävinnyt. Tämä äkillinen hirmuinen ero vaikutti häneen kuten salaman isku. Se oli kylläkin hirveätä pilaa ... hullutusta. Hänhän oli vain pöyhkeillyt, ei ollut kertaakaan ollut tilaisuudessa sanomaan ajatustaan; hän oli vain hiukan laskenut leikkiä, horjahtanut mielialastaan ja se sai niin totisen lopun. Hän oli vielä lisäksi saanut Dunjan rakastumaan tapoihinsa, valliten häntä jo mielikuvituksessaan ... ja nyt...! Ei, huomenna, huomenna on kaikki taasen saatava kuntoon, saatava järjestykseen uudelleen. Mutta ennen kaikkea täytyy tuo ylpeä poika, tuo poikanulikka, joka on kaiken syy, tehdä vaarattomaksi. Epämiellyttävällä tunteella tuli hän vapaaehtoisesti ajatelleeksi Rasumihinia ... mutta sen suhteen rauhoittui hän pian — puuttui ainoastaan, että hänkin esiintyisi samalla tavalla kuin toiset! — Mutta todellisuudessa pelkäsi hän eniten Svidrigailovia... Sanalla sanottuna hänen päänsä oli täynnä huolia.

* * * * *

— Ei, minussa on suurin syy —, sanoi Dunja syleillessään ja suudellessaan äitiään. — Hänen rikkautensa kiusasi minua, mutta minä vannon, veljeni, että en aavistanut hänen olevan niin katalan ihmisen! Veljeni, älä tuomitse minua!

— Jumala on meidät pelastanut, kuiskasi Pulcheria Alexandrovna, vaikka hän vielä töin tuskin käsitti, mitä oli tapahtunut.

He olivat kaikki iloisia, vieläpä viiden minuutin kuluttua nauroivatkin. Mutta Dunetska rypisti kulmakarvojaan silloin tällöin ja kalpeni ajatellessaan mitä oli tapahtunut.

Rasumihin oli ihastunut, vaikkakaan ei uskaltanut avonaisesti näyttää iloansa. Mutta Raskolnikov istui samalla paikalla, tynnenä ja synkkänä. Dunja luuli hänen vielä olevan suutuksissaan ja Pulcheria Alexandrovna katsoi häneen pelokkaasti.

— Mitä Svidrigailov sanoi minulle? kysyi Dunja mennessään hänen luoksensa.

— Ai niin, mitä hän sanoi? virkkoi Pulcheria Alexandrovna.

Raskolnikov kohotti päätänsä.

— Hän tahtoo lahjoittaa sinulle kymmenentuhatta ruplaa ja toivoo tapaavansa sinut minun läsnäollessani.

— Tavata häntä? Ei konsanaan! huudahti Pulcheria Alexandrovna, ja kuinka hän uskaltaa tarjota hänelle rahaa!

Raskolnikov ilmoitti heille lyhyesti ja selvästi keskustelunsa Svidrigailovin kanssa.

— Mitä sinä hänelle vastasit? kysyi Dunja.

— Alussa kieltäysin esittämästä hänen tervehdystään, mutta silloin sanoi hän kaikin mahdollisin keinoin koettavansa tavata sinua. Hän virkkoi rakkautensa sinuun olevan nyt aivan haihtuneen. Minä voin tunnustaa, että hänen puheensa oli jotakin huumausta. Hän sanoo tahtovansa matkustaa kauvaksi pois, mutta sanoo heti sen jälkeen tahtovansa naida ja että hän jo on valinnut itsellensä morsiamen. Hänen puheensa oli kummastuttava ja Marfa Petrovnan kuolema on varmasti vaikuttanut häneen syvästi.

— Jumala antakoon hänelle ikuisen rauhan! virkkoi Pulcheria Alexandrovna. — Minä tahdon ijäisesti, ijäisesti rukoilla hänen puolestaan! Herra Jumala, Dunja, mitä meistä nyt olisi tullut, jollei hän olisi muistanut sinua testamentissaan!

Dunja oli perin hämmästynyt Svidrigailovin ehdotuksesta. Hän seisoi vielä ajatuksiinsa vaipuneena.

— Hänellä on varmasti jotakin kauheata mielessä, kuiskasi hän kauhistuen itseksensä. Raskolnikov otti huomioon tämän tavattoman levottomuuden.

— Minun on vartioitava häntä, sanoi Rasumihin. — Rodja on pyytänyt minun varjelemaan sisartansa. Suvaitsetteko Te myöskin sen, Avdotja Romanovna?

Dunja hymyili ja ojensi hänelle kätensä, mutta huolestuttava ilme hänen kasvoistaan ei kadonnut.

Pian olivat he kaikki syventyneet vilkkaaseen keskusteluun. Vieläpä Raskolnikovkin kuunteli huomaavaisesti, vaikkeikaan hän itse puhunut. Rasumihin kuitenkin puhui eniten.

— Miksi tahdotte te matkustaa täältä? kysyi hän vilkkaasti. — Pääasia on kuitenkin, että te kaikki kolme jäätte tänne, koska teillä on hyötyä toisistanne. Minut täytyy teidän ottaa kuten ystävän, kuten liiketoverin liittoonne ja minä vakuutan, että me

alamme kelpo yrityksen. Minulla on setä, kunniallinen vanha mies, joka omistaa tuhannen ruplan pääoman, jota hän on tarjonnut minulle lainaksi. Sitten jätätte te yhden tuhannen niistä kolmesta, jotka Marfa Petrovna on teille testamentannut ja me ryhdymme liikeyhteyteen keskenämme.

Tämän jälkeen selitti Rasumihin aikomustaan heille. Hän tahtoi ruveta kustantajaksi ja kääntäjäksi, eritoten koska hän taisi kolmea europalaista kieltä. Pari päivää sitten sanoi hän kumminkin, ettei aivan hyvin kykenisi käyttämään saksaa, tehden sen ainoastaan saadakseen Raskolnikovin ottamaan käännöksen huostaansa. Hän oli sillä kertaa valhetellut ja Raskolnikov tiesi myöskin, ettei hän puhunut totta.

— Se tulee varmasti vaatimaan paljon työtä, mutta me voimme työskennellä, Avdotja Romanovna ja Rodion. Me voisimme molemmat olla kääntäjinä ja kustantajina. Minusta voi olla teille suurta hyötyä, sillä omaan kokemukseen. Kahtena viimeisenä vuonna olen alati toiminut kustantajien kanssa ja tunnen kaikki heidän kiertotiensä. Kaikissa olosuhteissa voimme me ansaita elatuksemme.

Dunjan silmät säteilivät.

— Mitä te nyt sanotte, Dmitri Prokofjitsh, miellyttää minua suuresti, sanoi hän.

— Minä en sitä ymmärrä, huomautti hänen äitinsä, mutta jos on tarpeellista, voimme jäädä tänne joksikin ajaksi.

— Mikä on sinun ajatuksesi, Rodja, kysyi Dunja.

— Se on perin hyvä ajatus. Minä myöskin tiedän toimen, joka aivan varmaan tuo onnea. Mutta meillä on kylliksi aikaa järjestää se asia toisella kertaa.

— Hyvä! huudahti Rasumihin. — Mutta odottakaa vähän! Tässä talossa on kolme huonetta käsittävä huoneusto, joka ei ole yhteydessä näiden chambres garnies'in kanssa. Se on kalustettu ja vuokra on jotenkin halpa. Tämä huoneusto teidän on heti vuokrattava, jotta Rodja voisi asua teidän kanssanne... Mutta minne sinä aijot, Rodja?

Dunja katseli kummastuneena veljeään, joka piti hattua kädessään ollen aikeissa poistua.

— Tehän olette sen näköinen kuin jos aikositte haudata minut tahi kuin jos me ikuisiksi ajoiksi sanoisimme toisillemme hyvästit, sanoi hän pakottavasti hymyillen.

— Mutta sehän on mahdollista, ettemme koskaan enää näe toisiamme, lisäsi hän. Hän uskoi ajatelleensa ainoastaan näitä sanoja, he olivat vältäneet häntä pakollisesti.

— Mikä sinun on, Rodja? kysäsi sisar.

— Tullessani tänne aijoin sanoa teille, että meidän pitäisi erota lähimmässä tulevaisuudessa. Minä en ole terve ja voin kyllä tulla taasen, kun voin... Minä en teitä unhoita... Mitä saattaneekin tapahtua, täytyy minun nyt olla yksinäni... Unhottaa minut on parasta... Mahdollisesti voi kaikki taasen tulla hyväksi... Jollette anna minun mennä, voin minä vihata teitä — sen minä tunnen... Hyvästi!

Äiti ja sisar katsoivat häneen kauhistuneina. Vieläpä Rasumihinkin oli peloissaan.

— Rodja, Rodja, sovi kanssamme ja anna kaiken olla kuten ennenkin! huudahti äiti raukka.

Hän kääntyi ja meni hitaasti ulos huoneesta. Dunja riensi hänen jälkeensä.

— Veli, mitä sinä teet? kuiskasi hän kauhistuneena. Rodja katsoi surullisesti häneen.

— Ei se ole mitään ... minähän tulen takaisin, mumisi hän puoliääneen ikäänkuin ei hän olisi tietänyt, mitä sanoisi.

— Tunnoton omanvoiton pyytäjä! huusi Dunja.

— Hän on hullu, vaan ei tunteeton! kuiskasi Rasumihin ja pusersi kovasti hänen kättänsä.

— Minä tulen heti takaisin, sanoi hän puoleksi tunnottomalle Pulcheria Alexandrovnalle, jonka jälkeen hän juoksi Raskolnikovin perään, joka odotti häntä käytävän perällä.

— Minä uskoin kyllä, että sinä tulisit jälestä, sanoi hän. — Pysy heidän luonansa ... pysy heidän luonansa huomenna ja aina... Jos on mahdollista, tulen minä ehkä takaisin. Hyvästi!

Hän läksi ojentamatta hänelle kättänsä.

— Mutta mikä sinun on? Kuinka sinä voit käyttäytyä tuolla tavalla? sanoi Rasumihin.

Raskolnikov pysähtyi.

— Älä koskaan kysy minulta mitään! Minä en voi antaa sinulle vastausta... Älä myöskään tule luokseni, ehkä minä tulen sinun luoksesi... Jätä minut nyt, mutta heitä älä jätä, jotka ovat tuolla sisällä. Ymmärrätkö minua?

He seisoivat erään lampun ääressä ja katsoivat minuutin ajan ääneti toisiaan. Tämän hetken muisti Raskolnikov koko elämänsä ajan. Raskolnikovin hehkuva ja jäykkä katse näytti joka hetki tulevan yhä kirkkaammaksi tunkeutuen Rasumihinin sielun

sisimpään. Oli niinkuin joku käsittämätön olisi liidellyt hänen ohitsensa. Ajatus, käsky, jotakin kauheata, hirmuista, jonka he molemmat käsittivät, tunkeusi heidän välillensä. Rasumihin kävi valkeaksi kuin ruumis.

— Ymmärrätkö sinä minua nyt? sanoi Raskolnikov viimein surun vääristämine kasvoineen. — Käänny takaisin, mene sisään heidän luoksensa! lisäsi hän, poistuen tämän jälkeen nopeasti.

En tahdo kertoa, mitä tapahtui samana iltana Pulcheria Alexandrovnan luona, Rasumihinin palattua heidän luokseen takaisin, kuinka hän yritti lohduttaa heitä, pyytäen heitä jättämään Rodjan rauhaan niinkauvaksi kuin hän on sairas ja sanoi, ettei hänen ruumiinsa eikä sielunsa olleet normaalitilassa sekä ettei häntä saisi häiritä. Hän, Rasumihin, pitää hänestä huolta, hankkii hänelle taitavan lääkärin, kaikkein paraimman, niin, koko tiedekunnasta.

Sanalla sanottuna, tänä iltana tuli Rasumihista heille poika ja veli.

IV.

Raskolnikov läksi suoraan siihen taloon kanavan varrella, jossa Sonja asui. Hän etsi käsiinsä porttivahdin ja sai häneltä tiedoksi räätäli Kapernaumovin asunnon. Löydettyään pihan kulmauksesta jyrkät rappuset ja ehdittyään toiseen kerrokseen, tuli hän käytävään joka johti pitkin talon pihanpuoleista sivua. Hänen harhaillessaan ympäri pimeässä avattiin äkisti ovi aivan hänen vieressään. Hän tarttui heti kiinni siihen.

— Kuka se on? kysyi hätäntynyt nais-ääni.

— Minä se olen ... minä etsin teitä, vastasi Raskolnikov ja astui pieneen eteiseen. Täällä oli kynttilänjalassa palava kynttilä.

— Tekö se olette? virkkoi Sonja.

Raskolnikov vältti katsomasta häneen ja meni hänen huoneeseensa.

Minuttia myöhemmin astui Sonja sisään kynttilä kädessä ja asettui hänen eteensä; hän oli äärettömästi säikähtynyt ja huolestunut Raskolnikovin odottamattoman tulon johdosta. Hänen kalpeat kasvonsa tulivat äkkiä punaisiksi ja hänelle tuli kyöneleet silmiin. Hän tunsi itsensä heikoksi, häpesi ja kuitenkin tunsi hän iloa. Raskolnikov kääntyi ja istuutui pöydän vieressä olevalle tuolille. Hän silmäili nopeasti huonetta. Se oli suuri, mutta hyvin matala; vasemmalla näkyi sulettu ovi, joka johti Kapernaumovin asuntoon, ja vastakkaisella sivulla näkyi myöskin ovi, mutta se oli kiinni naulattu. Sonjan huone oli ladon näköinen, se oli säännöttömän neliön muotoinen ja näytti

tämän tähden hyvin kurjalta. Toinen nurkka oli hyvin terävä toinen perin tylsä. Seinä, jossa oli kolme akkunaa kanavaan päin, näytti jakavan huoneen viistoon. Terävä nurkka oli niukan valaistuksen tähden niin pimeä ettei voinut nähdä, mihin se päättyi. Ainoastaan muutamia huonekaluja oli tässä suuressa huoneessa. Oikealla sänky, jonka vieressä oli yksi tuoli; samalla seinällä, aivan vierashuoneeseen vievän oven vieressä oli keho pöytä, peitteenä sininen liina ja siinä vieressä kaksi nojatuolia. Vastakkaisella seinällä yksinkertainen piironki, siinä kaikki. Kellertävät, likaiset, vaalistuneet seinäpaperit olivat tahraiset nurkissa; talvella täytyi täällä olla hikistä ja vetoista. Köyhyys irvisti kaikkialta; sängyn edessä ei ollut verhoja.

Sonja katsoi vaieten vieraaseensa, joka niin huomaavasti tarkasteli hänen huonettaan. Hän alkoi vavista pelosta, ikäänkuin seisoi tuomarin tahi kohtalonsa johtomiehen edessä.

— Minä tulen myöhään... Kello on varmaankin jo yksitoista — sanoi hän viimein katsomatta häneen.

— Niin, se löi juuri yksitoista, vastasi Sonja.

— Minä tulen luoksenne viimeisen kerran, jatkoi Raskolnikov synkästi, — ja kuitenkin olen minä täällä nyt ensi kerran... Luultavasti en koskaan enää näe teitä...

— Pitääkö teidän ... matkustaa?

— Sitä en tiedä ... sen saa huomispäivä näyttää... Siis te ette huomenna ole Katerina Ivanovnan luona? sanoi hän vapisevalla äänellä.

— Minä en tiedä... Olen tullut tänne sanoakseni teille jotakin ... mutta sitä se ei nyt koske... Hän avasi silmänsä, katsoi ystävällisesti häneen ja huomasi istuvansa, vaikkakin Sonja vielä seiso i hänen edess änsä.

— Miksi te seisotte? Istukaa! sanoi hän muuttuneella ja hellällä äänellä.

Hän istuutui. Rodja katsoi häneen ystävällisesti ja myötätuntoisesti.

— Tehän olette niin laiha! Sormenne ovat aivan läpinäkyvät, aivan kuin kuolleen.

Raskolnikov tarttui tytön käteen. Sonja hymyili.

— Sellainen minä olen aina ollut, vastasi hän.

— Kotonakin ollessanne?

— Niin.

— No niin ... luonnollisesti, sanoi hän lyhyesti. Hänen kasvonpiirteensä ja äänensä olivat taasen muuttuneet. Hän katsoi uudelleen ympärilleen.

— Te vuokrasitte siis tämän huoneen Kapernaumovilta?

— Niin.

— Asuuko hän tuolla oven takana?

— Kyllä ... hänellä on myöskin tällainen huone.

— Asuvatko he kaikki yhdessä huoneessa?...

— Kyllä, joka ainoa.

— Minä pelkäisin yöllä teidän huoneessanne, sanoi hän synkästi.

— Väki, jonka luona asun, on hyvin ystävällistä ja miellyttävää, vastasi Sonja, joka ei vielä ollut saavuttanut mielenmalttiaan, —kaikki huonekalut, kaikki ... kaikki, mitä täällä on, on heidän. He ovat hyvin kilttejä, lapset tulevat usein minun luokseni...

— Hänhän änkyttää?

— Niin, hän sekä änkyttää että ontuu. Ja myöskin hänen vaimonsa ... mutta hän ei kuitenkaan juuri änkytä ... se on, niinkuin hän ei osaisi sanoa kaikkea ... hän on hyvin kiltti; hän palveli ennen, heillä on seitsemän lasta ... ainoastaan vanhin änkyttää, ne toiset ovat kai myöskin sairaaloisia, mutta he eivät änkytä... Mutta kuinka te sen tiedätte? lisäsi hän ihmetellen.

— Isänne on kertonut kaikesta minulle ... samoin, että te menitte pois kuuden ajoissa ja tulitte takaisin kello yhdeksältä ... ja kuinka Katarina Ivanovna oli polvillaan teidän sänkyne edessä.

Sonja hämmästy.

— Melkeimpä luulin nähneeni hänet tänään, kuiskasi hän epäileväenä.

— Kenen?

— Isän. Minä kävin kadulla aivan tässä vieressä kymmenen aikana ja silloin oli niinkuin hän olisi mennyt minun edelläni. Aivan kuin se olisi ollut hän. Olin menossa Katarina Ivanovnan luokse...

— Olitteko te ulkona kävelemässä?

— Olin, kuiskasi Sonja taasen hämmästyen ja katseli maahan.

— Löikö Katarina Ivanovna teitä asuessanne vielä isänne luona?

— Oh ei ... mitä te ajattelette, ei, ei!

Sonja katsoi hyvin huolestuneena häneen.

— Te silloin pidätte hänestä?

— Kenestä, Katarina Ivanovnastako? ... niin varmasti, sanoi hän hitaasti ja valittaen, pistäen kätensä ristiin, hän on aivan kuin lapsi ... hän on kadottanut järkensä ... hän on kadottanut järkensä ... surusta ja hän oli niin viisas, niin jaloluonteinen ... niin hyvä. Te ette sitä tiedä, te ette voi sitä tietää ... oi!

Sonja sanoi kaiken tämän niinkuin epätoivossa. Hän kärsi, oli syvästi liikutettu ja väänsi käsiään. Hänen kalpeat poskensa punastuivat uudelleen ja hänen kasvonsa kuvasivat syvää surua. Voitiin nähdä hänestä, että tuskaa tuottavaa jännettä hänen sisimmässään oli kosketettu; että oli jotakin, jota hän mielellään olisi tahtonut sanoa, säilyttää, puhua. Rajaton osaaottavaisuus voitiin lukea hänen piirteistään.

— Olisiko hän lyönyt minua? Mitä te ajattelettekaan! Herra Jumala ... hänkö löi minua!... Ja jospa hän vielä olisi lyönytkin minua, mitä se olisi tehnyt! Mitä se voisi vahingoittaa? Te ette tiedä mitään, ette kerrassaan mitään! Hän on niin onneton, voi, niin onneton ... ja niin sairas... Hän etsii totuutta ... hän on niin puhdas... Hänen vakaumuksensa on, että totuus vallitsee kaikkea ja hän vaatii jokaiselta oikeutta... Hän ei ymmärrä, että ihmiset eivät aina voi olla oikeudenmukaisia ja siksi on hän aina vihanen ... kuni lapsi, aivan kuin lapsi. Hän on oikeuden mukainen ja vaatii totuutta muiltakin.

— Mihin ajattelee hän nyt ryhtyä?

Sonja katsoi kysyvästi häneen.

— Hänhän on teille haitaksi lapsineen. Tehän olette ennenkin saaneet pitää hänestä huolta; vieläpä kuolevakin kerjäsi teiltä. Mutta kuinka se nyt käy päinsä?

— Minä en tiedä, sanoi Sonja alakuloisena.

— Voitteko te asua hänen luonansa?

— Minä en tiedä, he ovat vuokransa velkaa sinne; ja emäntä lienee sanonut tänään, että heidän täytyy ehdottomasti muuttaa. Katerina Ivanovna itse sanoo, ettei hän tahdo jäädä minuuttiakaan kauemmaksi sinne.

— Millä oikeudella tekeytyy hän niin mahtavaksi? Hän luottaa ehkä teihin?

— Oi ei... Te ette saa puhua niin!... Me tulimme aivan hyvin toimeen, sanoi Sonja vähän kiivastuneena... Hän näytti aivan linnulta, joka suuttuu. — Mutta hänen pitäisi tehdä?... Sanokaa minulle se? Kuinka hänen pitää käyttäytyä? kysyi hän innokkaasti. Jospa tietäisitte miten hän on itkenyt tänään! Hän alkaa todellakin tulla heikkomieliseksi, ettekö tekin ole sitä huomannut? Se on aivan varma; ensiksi on hän levoton, ettei muka kaikki kävisi säännöllisesti meidän muistojuhlassamme ... niin hän väentää käsiänsä, yskii verta ja itkee. Sitten alkaa hän äkisti juosta ja syöksee päänsä seinään huumauksessa ... sitten hän taas tyntyy; hän luottaa alati teihin, sanoo että te tulette auttamaan häntä. Hän tahtoo lainata vähän rahaa ja matkustaa minun kanssani kotiseudulleen. Siellä tahtoo hän avata kasvatuskoulun nuoria hurskaita naisia varten; minun tulisi pitää heitä silmällä ja niin alkaisi uusi ja ihana elämä. Hän syleilee, suutelee ja lohduttaa minua... Ja luottaa lujasti mielikuvituksiinsa! Ja välillä hän pesee, tekee puhdasta, paikkaa ja parsii herkeämättä. Heikoilla voimillaan kantoi hän itse pesuastian huoneeseen, hengästyi ja kaatui sänkyyn ponnistuksesta. Aamusella kävimme me myymälöissä ostaaksemme Polenkalle ja Lydialle kengät, sillä heillä ei ole mitään jalassa, mutta meillä ei ollut riittävästi rahaa, puuttui paljon. Hän etsi parin hyvin kauniita jalkineita; hänellä on aistia, tietäkääs... Sitten alkoi hän itkeä myymälässä kauppiaan läsnäollessa, siksi ettei rahat riittäneet ... tämä oli surullista katsella.

— No, silloinhan on joka tapauksessa selvää, että teidän ... täytyi viettää sellaista elämää, sanoi Raskolnikov katkerasti.

— Ja ettekö tekin tunne myötätuntoisuutta häntä kohtaan? Eikö koske teihin, kuulla puhuttavan hänestä? lisäsi Sonja kiihkeästi, — tehän annoitte hänelle viimeiset rahanne, ennenkuin tiesittekään mitään. Oi, Jumalani, jos te silloin olisitte tietäneet kaikki! Kuinka useasti minä olen hänen tähtensä itkenyt, viimeksi edellisellä viikolla! Niin, minä!... Ainoastaan viikkoa ennen hänen miehensä kuolemaa, olin minä kovasydäminen! Ja enkö minä ole ollut usein, hyvin usein siellä!... Minun on täytynyt ajatella sitä koko päivä, se tuntuu minusta niin pahalta.

Sonja väänsi käsiänsä tätä puhuissaan.

— Te olette siis kovasydäminen.

— Niin, sitä minä olen! Sillä kerralla kun tulin heidän luoksensa, jatkoi hän itkien, — pyysi autuas isäni minun lukemaan jotakin. Minun pääni on niin kipeä, sanoi hän, lue ... tuolla on kirja. Hän oli saanut lainata erään sellasen Andrei Semjononytshiltä, Lebesjatnikovilta, joka myöskin asuu siellä ja jolla aina on hauskoja kirjoja kotonaan. Silloin sanoin minä: ei, minun on nyt mentävä. Minulla ei ollut halua lukea ääneen sillä minä olin mennyt sinne ainoastaan näyttääkseni Katerina Ivanovnalle muutamia

kauluksia ja kalvosimia, jotka Lisavjeta oli minulle hankkinut ... ne olivat hyvin halpoja ja aivan uutta muotia. Katerina Ivanovna piti niistä hyvin paljon, asetti ne yllensä ja katseli peiliin eikä voinut erota niistä: lahjota ne minulle, Sonja, minä pyydän, sanoi hän. Minä rukoilen sinua, sanoi hän! Mutta koskapa hän niitä tarvitsi? Se oli vain muisto menneiltä, onnellisilta päiviltä! Hän katseli peiliin ja oli niin ihastunut niihin, vaikkakaan hänellä ei pitkään aikaan, vuosikausiin ollut ollut vaatteita, jotka olisivat sopineet niiden yhteyteen. Hän ei koskaan pyydä mitään keneltäkään, ei, keneltäkään, — hän on niin ylpeä ja antaa ennemmin pois viimeiset, mitä hän omistaa, mutta sillä kerralla pyysi hän minulta niitä, niin paljon piti hän niistä. Minä en tahtonut kernaasti antaa niitä. Mitä sinä niillä tekisit, Katerina Ivanovna? sanoin minä. Se oli liiaksi. Hän katsoi minuun surullisesti. Hänestä tuntui pahalta, että minä häneltä jotakin voisin kieltää. Oi, oli todellakin vaikeata katsoa häntä! Ei kauluksen tähden, mutta sen tähden, että minulla oli sydäntä kieltää häneltä; sen huomasi minä hänestä! Ja minä tahdoin tehdä kaikki taasen hyväksi, ottaa sanani takaisin... Oi niin ... mutta ... tämä kaikkihan on teistä yhdentekevää!...

— Te tunsitte siis Lisavjetan, pukuompelijan!

— Niin!... tekö myöskin? kysyi hän vähän ihmeissään.

— Katerina Ivanovnassa on keuhkotauti, vaikea keuhkotauti, hän kuolee pian, sanoi Raskolnikov hetken hiljaisuuden kuluttua, vastaamatta tehtyyn kysymykseen.

— Oi, ei, ei, ei!... ja Sonja tarttui hänen molempiin käsiinsä, ikäänkuin rukoillen häntä, ettei tämä saisi tapahtua.

— Hänellehän olisi parempi, että hän saisi kuolla!

— Ei, se ei olisi parempi, ei yhtään parempi! jatkoi hän hätäisesti.

— Ja lapset? Mihin ne joutuisivat, jollette te kauvemmin huolehtisi heistä?

— Oi, minä en tiedä! huudahti hän toivottomana tarttuen päähänsä. Näkyi, että tämä ajatus usein oli johtunut hänen mieleensä ja nyt uudelleen heräsi hänessä.

— Mutta jos te nyt Kateriina Ivanovnan eläessä tulisitte sairaaksi ja olisitte pakotettu menemään sairaalaan ... kuinka silloin kävisi? jatkoi hän armahtamatta.

— Oi, mitä te sanotte, mitä te puhutte! Se ei tapahdu, se ei voi tapahtua! ja Sonjan kasvot vääristyivät ankarasta tuskasta.

— Miksi jotakin sellaista voisi tapahtua? jatkoi Raskolnikov itsepäisesti.

— Oletteko te jollain tavalla varustettu sairautta vastaan? Mihin he sitten ryhtyisivät? Kaikki joutuisivat kadulle! Äidin täytyisi kerjätä ja yskiä, juoksennella raivoten ympäri ja lyödä päänsä seiniin kuten tänään — lasten itkeä. Niin makaa hän siinä, poliisi tulee ja vie hänet sairashuoneeseen ... kuolee ... ja lapset...

— Oi, ei! Jumala ei sitä salli! kuului Sonjan kidutetusta rinnasta. Hän vaikeni hämmästyen omia sanojaan ja tarttui rukoilevasti Rodjan käsiin, ikäänkuin kaikki riippuisi hänestä.

Raskolnikov nousi ja alkoi kävellä edestakaisin. Kului minuutti. Sonja oli surun murtama.

— Ja ... säästäähän te ette voi?... Hädän päiväksi, kysyi hän pysähtyen hänen eteensä.

— En! nyyhkytti Sonja.

— Luonnollisesti ette! Oletteko jo koettanut? kysyi hän melkein pilkatun.

— Niin, minä olen koettanut!

— Eikö se ole onnistunut?

— Ei, luonnollisesti, tarpeetonta kysyäkään!

Hän alkoi taasen kävellä. Uudelleen tuli hiljaisuus.

— Ja teillä ei ole tointa joka päiväksi?

Sonja kävi yhä alakuloisemmaksi ja puna nousi hänen otsalleen.

— Ei! kuiskasi hän toivottomana.

— Poletshkalle käy kaiketi samalla tavalla, sanoi hän nopeasti.

— Ei, ei! Niin ei saa käydä, ei! huusi Sonja kovasti ja vimmatusti, ikäänkuin olisi saanut puukon piston. — Jumalani, Jumalani! Jotakin niin hirmuista sinä et saada lähettää!...

— Hän antaa sen kuitenkin muutamille tapahtua!

— Ei, ei! Jumala on häntä suojeleva! Jumalani! toisti hän melkein mielettömänä.

— On mahdollista, ettei olekkaan Jumalaa! vastasi Raskolnikov ja vahingon iloisena alkoi hän nauraa ja katsoa tyttöön.

Sonjan kasvot muuttuivat äkisti ... ne vääristyivät kuten halvauksesta. Hän heitti häneen kuvaamattoman, rukoilevan katseen, näytti kuin olisi hän tahtonut sanoa jotakin, mutta ei saanut sanaakaan suustaan ja alkoi nyyhkyttää ja itkeä.

— Te sanotte Katerina Ivanovnan kadottavan järkensä. Tehän itse sen kadotatte, sanoi Raskolnikov hetken hiljaisuuden kuluttua.

Kului noin viisi minuuttia. Hän käveli vaieten edestakaisin katsomatta tyttöön. Viimein meni hän Sonjan luokse; hänen silmänsä hehkuivat. Hän laski kätensä tytön hartioille ja katsoi hänen itkettyneisiin kasvoihinsa. Hänen silmäyksensä oli kyyneleetön, palava ja terävä. Hänen huulensa vapisivat... Äkkiä kumartui hän, lankesi polvilleen ... ja suuteli hänen jalkaansa. Sonja vetäytyi äkkiä, kuten mielipuoli taaksepäin. Hän näytti todellakin järkensä kadottaneelta.

— Mitä te teette, mitä te teette?... Ja minun tähteni? mutisi hän kalpeana, ja hirveä hätä ahdisti hänen sydäntään.

Rodja nousi.

— Ei sinun tähtesi?... Kaikkein koko ihmissuvun kärsimysten edestä olen minä polvistunut, sanoi hän menen ikkunan luokse. — Kuulkaa, jatkoi hän hetken hiljaisuuden kuluttua menen takaisin hänen luoksensa. — Minä sanoin äskettäin erälle parhaalle, ettei hän ollut sinun pikkusormesi arvoinen ... ja että minä olen hankkinut sisarelleni kunnian saada istua sinun vieressäsi.

— Oj, oletteko te saattanut sen sanoa? Ja hänen läsnäollessaan! huudahti Sonja hätäisesti. — Kunnia ... istua minun vieressäni! Minähän olen ... kunniaton!... Ja mitä te olette sitten sanonutkaan?

— En kunniantoman elämäsi enkä synteisi tähden vaan suuren rakkautesi tähden sanoin minä sen sinusta. Että sinä olet suuri synnintekijä, on varma, lisäsi hän, korottaen äänensä — mutta sinä olet suuri synnintekijä juuri sentähden, että olet uhrannut, antanut itsesi, ilman hyötyä, ilman hyötyä, ilman tarkoitusperää. Ja eikö se ole synti, eikö ole synti tuomita itsensä elämään tässä liassa, jota sinä vihaat, kuitenkin itse tietäen, että, jos avaat silmäsi, ei sinua kukaan auta, ei kukaan tämän tähden ylistä! Niin sano minulle siis, huusi hän melkein raivostuneena, kuinka voi sellainen häpeä ja halpamaisuus yhtyä mitä pyhimpiin, jalompiin tunteisiin! Olisi ehkä paljon, paljon yksinkertaisempaa, tuhatta kertaa hyödyllisempää heittäytyä suinpäin veteen ... niin olisi kaikki ohitse!

— Ja mitä tulisi heistä silloin? kysyi Sonja pelästyneenä, samalla tuskaisesti tarkastellen häntä. Raskolnikovin ehdotus ei näyttänyt häntä kummastuttavan. Raskolnikov tarkasteli häntä kummallisen näköisenä.

Hän luki kaiken tytön silmistä. Tämä oli siis todellakin ennen ajatellut sitä. Ehkä oli hän jo usein huumauksessa tuuminut sitä, miten voisi tehdä yhdellä kertaa lopun

kaikesta viheliäisyydestä, ja tehnyt sen niin vakavassa tarkoituksessa, ettei vähäkään nyt hämmästynyt hänen ehdotuksestaan. Tyttö ei ollut edes pannut huomiota hänen lausuntonsa ankaruuteen. Mutta hän ymmärsi täydellisesti, millaisen hirveän surullisen ajatuksen tytön kunniantoman ja häpeällisen elämän täytyi hänessä itsessään herättää.. Mikä siis oli syynä, ettei hän aina tähän asti ollut tehnyt loppua siitä? Nyt vasta ymmärsi Rodja, millainen merkitys näillä pienillä isättömillä ja tällä kurjuudella, puoleksi yhtyen Katerina Ivanovnaan, oli hänelle. Mutta hän ymmärsi myöskin, ettei Sonja luonteensa ja henkisen kehittymisensä tähden voisi sitä kestää. Hän tuskin käsitti, miten tämä oli voinut kestää näin kauvan tulematta hulluksi tahi heittäytymättä jokeen. Hän käsitti, että Sonjan yhteiskunnallinen asema oli poikkeus, mutta onnettomuudeksi ei mikään yksistään oleva. Mikä se oli, joka kiinnitti hänet elämään? Eihän ainakaan irstaisuus itsessään? Ei! Ei hitustakaan siitä ollut tunkeutunut hänen sydämmeensä, sen hän näki ... siitä oli hän vakuutettu...

Kolme tietä on hänen edessään, ajatteli hän; — joko heittäytyä jokeen, joutua hulluinhuoneeseen tahi ... tahi ... myöskin heittäytyä hän todellisen haureuden käsiin, joka huumaa järjen ja kivettää sydämen. Viimeinen ajatus näytti hänestä painavimmalta. Mutta hän oli epäilijä, hän oli nuori ja ehdoton eikä voinut ehkäistä ajatusta, että lopputuloksena todellakin tulisi olemaan viimeksimainittu.

— Onko siis todellakin totta? huudahti hän lämpimästi.

— Pitääkö tämän olennon, joka tähän asti on säilyttänyt sielunsa puhtaana ja tahraamattomana, täydellisesti itsetietoisena laskeutua tähän inhottavaan, haisevaan hautaan? Onko tämä laskeutuminen ehkä jo alkanut ja vetää häntä yhä ainoastaan siksi, kunnes kunnia hänestä ei enään näytä niin arvokkaalta? Ei, ei, se ei saa tapahtua! huusi hän niinkuin Sonja ennen; — ei, vedestä suojelee häntä sellaisen kuoleman syntisyys ja huoli toisista ... ja jollei hän vielä ole yhtynyt, niin ... mutta kuka on varma, että hän todellakin on aivan viisas? Onko hänellä järkensä käyttö jälellä? Voiko puhua ja laverrella kuten hän ollessaan normaalitilassa? Voidaanko istua halkeaman reunalla, löyhkäävän haudan partaalla, valmiina minä silmänräpäyksenä hyvänsä syöksymään siihen ja kuitenkin lykätä syrjään varottava käsi, huomaamatta vaaraa, jota hänelle osoitetaan? Odottaako hän jotakin ihmettä? Aivan varmasti! Eikö tämä kaikki ole merkinä hulluuteen?

Hän viipyi mielellään tässä ajatuksessa. Se miellytti häntä enemmän kuin kaikki muut. Hän piti Sonjaa tarkasti silmällä.

— Rukoiletko sinä joka päivä Jumalaa Sonja? kysyi hän.

Sonja vaikenä; Rodja seiso i hänen edessään ja odotti vastausta.

— Mitä minusta olisi tullut, ellei minulla olisi ollut Jumalaa? kuiskasi hän reippaasti ja varmasti, kiinnitti säteilevät silmäyksensä häneen, painaen tulisesti häneen kättänsä.

— Siinä se nyt on! ajatteli hän.

— Ja mitä Jumala sinulle siitä antaa? kysyi hän edelleen.

Sonja vaikenä pitkäksi aikaa, ikäänkuin ei voisi antaa vastausta. Hänen laiha rintansa nousi ja laski liikkeestä.

— Vaietkaa! Älkää kysykö! Te ette ole sen arvoinen! huudahti hän, katsoen samalla ankarasti ja vihaisesti häneen.

— Se on totta, aivan totta, mumisi hän jäykästi itseksensä.

— Hän tekee kaikki minun tähteni! kuiskasi tyttö luoden katseensa maahan.

— Tämä on siis hänen keinonsa! Siinä on aneille selitys, sanoi hän itseksensä ja tarkasteli häntä innokkaasti, uteliaasti.

Uudella, omituisella, melkein pelonalaisella tunteella silmäili hän noita kalpeita, kapeita, säännöttömiä kasvoja, niiden helliä, sinisiä silmiä, jotka voivat säteillä niin tulisesti, sellaisella syvällisellä, tarmokkaalla loistolla, katseli tuota pientä vartaloa, joka vielä vapisi vihasta ja vastenmielisyydestä, ja kaikki näytti hänestä vielä ihmeellisemmältä ja mahdottomammalta. — Hän on höperö, kärsii uskonnollista hulluutta! uudisti hän itseksensä.

Piirongin päällä oli kirja. Joka kerta kuin hän oli mennyt siitä ohitse oli hän huomannut sen. Nyt otti hän sen katsoen sitä lähemmin. Se oli uudentestamentin venäjänkielinen käännös. Kirja oli vanha ja kulunut.

— Mistä sinä olet sen täällä saanut? huudahti hän.

— -. Minä olen sen saanut lahjaksi, vastasi Sonja katsomatta häneen.

— Keneltä?

— Lisavjetalta! Minä pyysin sen häneltä.

— Lisavjetalta? Ihmeellistä! ajatteli Raskolnikov.

Vähitellen alkoi kaikki Sonjan luona tuntua hänestä niin ihmeelliseltä ja kummalliselta. Hän vei kirjaa lähemmäksi kynttilää ja alkoi selaila sitä.

— Missä on kertomus Latsaruksesta? kysyi hän äkkiä. Sonja katseli itsepäisesti permantoon, eikä vastannut.

Hän oli puoleksi kääntynyt hänestä.

— Latsaruksen herättämisestä! Hae se minulle, Sonja! Sonja katsoi häneen sivulta.

— Ei siellä! ... neljännessä evankeliumissa... sanoi hän kiivaasti ja katsoi synkästi, liikkumatta häneen.

— Etsi se ja lue minulle, sanoi hän istuutuen pöydän ääreen, laskien pään käsiinsä, kuullakseen.

— Kolmen viikon kuluttua tahi niille main on hän seitsemän virstan päässä täältä, hulluinhuoneessa. Ehkä minäkin olen silloin siellä, jollen ole aivan toisella seudulla, mutisi hän itseksensä.

Sonja meni vastenmielisesti pöydän ääreen ja otti kirjan.

— Ettekö sitte ennen ole sitä lukeneet? kysyi hän katsoen arasti häneen. Hänen äänensä oli ankara ja totinen.

— Kauvan sitten ... käydessäni koulua. Lue!

— Ettekö sitte koskaan ole kuullut sitä kirkossa?

— Minä ... en käy kirkossa! Käytkö sinä usein siellä?

— En, en, kuiskasi Sonja.

Raskolnikov hymyili.

— Minä voin sen ymmärtää ... sinä et mene sinne kai huomennakaan isäsi hautajaisiin?

— Kyllä!... Edellisellä viikolla olin minä siellä myöskin ... minä annoin heidän lukea sielumessun.

— Kenen puolesta?

— Lisavjetan ... hän on lyöty kuoliaaksi kirveellä.

Raskolnikovin hermot ärtyivät yhä enemmän ja enemmän, hänen päätänsä huimasi.

— Olitko sinä hyvä ystävä Lisavjetan kanssa?

— Kyllä ... hän oli oikeudentuntonen ... hän tuli välistä tänne ... mutta harvoin. Me luimme yhdessä ... ja puhuimme... Hän on näkevä Jumalan.

Raamatunsanat kaikuivat ihmeellisesti. Taasen uutuu: hänellä oli ollut salaisia yhtymiä Lisavjetan kanssa ja molemmat olivat he hassuja.

Voi tapahtua, että itse tulee puolihulluksi, se tarttuu! ajatteli hän.

— Lue! huusi hän äkisti, itsepäisesti ja vihaisesti.

Sonja viivytteli. Hänen sydämmensä löi kiivaasti. Hän ei uskaltanut lukea Raskolnikoville. Tämä katsoi sydämen tuskalla tuota mielipuolta raukkaa.

— Miksi pitää minun lukea? Tehän ette kumminkaan usko sitä? huomautti hän, hiljaa melkein hengittämättä.

— Lue! Minä tahdon! Sinä olet myöskin lukenut Lisavjetalle!

Sonja avasi kirjan ja alkoi etsiä kertomusta. Hänen kätensä vapisivat, ääni petti hänet. Kaksi kertaa alkoi hän, mutta ei voinut päästä kahta tavua edemmäksi.

— Ja täällä makasi eräs mies sairaana, nimeltä Latsarus Bethaniasta... pakotti hän viimein jännittäen, mutta äkkiä kirahti hänen äänensä kuten liian kireäksi kierretty jänne katkeissaan ja hän alkoi huohottaa; hänen rintansa vetäytyi kokoon.

Raskolnikov käsitti osittain, miksei Sonja voinut lukea hänelle ja mitä paremmin hän sen käsitti sitä ankarammin hän vaati sitä. Hän ymmärsi, miten vaikealta tytöstä tuntui niin vain lahjoittaa ja paljastaa koko sisäinen elämänsä. Hän ymmärsi, että nämä tunteet olivat salaisuus hänen nuoruutensa päiviltä, siitä ajasta, jolloin hän vielä eli perheessään, onnettoman isän, huolista hulluksi tulleen äitipuolen ja nälkiintyneitten lapsien luona, keskellä valitusta ja parkua. Mutta samalla kertaa tunsu hän myöskin varmasti, että vaikkakin hän pelkäsi ja oli peloissaan, oli se hänelle tuskainen kiusaus lukea — juuri hänelle nyt — mitä tapahtuisikin. Hän näki sen Sonjan silmistä, ymmärsi sen hänen liikutetusta mielentilastaan. Hän rohkaisi itsensä, ehkäisi kiukkuun takertumisen, joka aluksi oli häntä estänyt ja jatkoi lukemalla Johanneksen evankeliumin yhdettätoista lukua. — Ja monta juutalaisista oli tullut Martan ja Marian luokse lohduttaakseen heitä. Kun nyt Martta kuuli, että Jesus tuli, meni hän häntä vastaan, mutta Maria jäi istumaan kotiin. Silloin sanoi Martta Jeesukselle: Herra, jos sinä olisit ollut, ei veljeni olisi kuollut; mutta minä tiedän, mitä sinä Jumalalta pyydät sen hän sinulle antaa.

Tässä pysähtyi hän taasen, hän aavisti että hänen äänensä taas alkaisi vavista ja estäisi hänen lukemasta... — Jeesus sanoi hänelle: Sinun veljesi on nouseva ylös. Martta sanoi hänelle: Minä tiedän, että hän on nouseva ylös ylösnousemuksessa viimeisenä päivänä. Sanoi Jeesus hänelle: minä olen ylösnousemus ja elämä; jokainen, joka uskoo minuun on elävä, vaikka hän olisikin kuollut. Ja jokainen, joka elää ja uskoo ei pidä kuoleman ijankaikkisesti. Uskotkos sen? Hän sanoi hänelle: (vetäen tuskallisesti henkeänsä, sanoi Sonja hitaasti, kuuluvasti ja selvästi niinkuin

olisi hän tehnyt avonaisen uskontunnustuksen). — Niin, herra, minä uskon, että sinä olet Kristus, Jumalan poika, jonka maailmaan tuleman piti.

Hän pysähtyi, nosti katseensa häneen, mutta hallitsi pian itsensä ja jatkoi lukemista. Raskolnikov istui liikkumatta ja kuunteli. Hän luki 32:seen säkeeseen.

— Kun Maria tuli sinne, missä Jeesus oli ja näki hänet, lankesi hän hänen jalkoihinsa ja sanoi hänelle: Herra, jos sinä olisit ollut täällä, ei veljeni olisi kuollut. Kun Jeesus näki hänen itkävän ja juutalaiset, jotka olivat tulleet itkemään hänen kanssaan, katkeroitui hän ja murehti itseksensä. Ja sanoi: Mihin te hänet asetitte? He sanoivat hänelle: Herra, tule ja katso. Ja Jeesus itki. Silloin sanoivat juutalaiset: Katso kuinka rakas hän hänelle oli. Mutta muutamat heistä sanoivat: Eikö tämä, joka avasi sokeiden silmät, olisi voinut niin tehdä, ettei tämä olisi kuollut?

Raskolnikov kohotti silmiään ja tuijotti tyttöön levottomasti. Kyllä, aivan oikein! Koko hänen ruumiinsa värisi kuin kuumeessa. Sitä oli Raskolnikov odottanutkin. Tyttö lähestyi sitä paikkaa, jossa kuvataan raamatun suurinta ja kuulumattominta ihmettä ja voitonriemun tunne valtasi hänet. Hänen äänensä sointui kuin metalli, riemu ja ilo terästivät sen ja tekivät sen voimakkaaksi ja vakavaksi. Rivit yhtyivät, hänen silmänsä pimenivät, mutta hän osasi ulkoa luettavansa. Viimesen säkeen kohdalla: "Eikö hän, joka avasi sokean silmät, taida", aleni hänen äänensä ikäänkuin toistaakseen epäuskoisten ja sokeitten juutalaisten epäilyksiä, ilkeyttä ja solvauksia, näitten, jotka heti sen jälkeen lankesivat maahan kuin salaman iskusta ja — uskoivat... Ja Raskolnikov, hänhän oli myös sokea ja epäuskoinen; hänkin kyllä kohta saisi kuulla sen, hänkin kyllä kohta uskoisi. Niin, niin, nyt, heti... ajatteli Sonja ja hän värisi ilosessa odotuksessa.

"Silloin katkeroitui Jeesus jälleen itseensä ja tuli haudalle. Ja siellä oli pallo ja kivi asetettu sen päälle. Sanoi Jeesus: ottakaa kivi pois! Sanoi hänelle Marta, sen sisar, joka kuollut oli: Herra, hän löyhkää jo, sillä hän on ollut kuolleena neljä vuorokautta". — Sonja pani suurta painoa sanalle *neljä*.

— Jeesus sanoi hänelle: enkö sanonut sinulle, että jos sinä uskoisit, saisit nähdä Jumalan ihanuuden? Silloin ottivat he sen kammion suulta kiven, jonne kuollut oli asetettu. Ja Jeesus nosti silmänsä ja sanoi: Isä, minä kiitän sinua, että olet kuullut minua. Kuitenkin tiedän minä, että sinä aina kuulet minua, mutta kansan tähden, joka tässä ympärillä seisoo, sanon minä sen, jotta se uskoa mahtaisi, että sinä minut lähettänyt olet. Ja kun hän sen sanonut oli, huudahti hän korkealla äänellä: Latsarus, tule ulos! *Ja hän, joka kuollut oli, tuli ulos...*

(Sonja luki sen juhlallisella ja terävällä äänellä, vavisten ja väristen, ikäänkuin nähden kaiken sen tapahtuvan silmänsä edessä.)

— Ja Latsarus tuli ulos, käsistään ja jaloistaan käärittynä hautaliinaan ja hänen kasvonsa olivat peitetyt hikiliinalla. Jeesus sanoi heille: Päästäkää hänet ja antakaa hänen mennä.

— *Silloin uskoivat monet juutalaiset häneen, jotka tulleet olivat Marian luo ja näkivät minkä Jeesus teki.*

Sonja ei lukenut enää eikä voinutkaan enää lukea enempää. Hän sulki kirjan ja nousi.

— Siinä kaikki, mitä kerrotaan ... Latsaruksen herättämisestä, kuiskasi hän hiljasella ja katkonaisella äänellä. Hän seiso i liikkumattomana, puoleksi kääntyneenä Raskolnikovista, ikäänkuin hän ei olisi uskaltanut tarkastella häntä. Kuumeentapanen väristys ei laannut. Vääristyneessä kynttilänjalassa oleva kynttilänpätkä oli sammumaisillaan ja valaisi häilyvällä liekillään murhaajaa ja porttoa, jotka niin omituisella tavalla olivat yhtyneet lukemaan raamattua. Kului viisi minuuttia ehkä enemmänkin.

— Minä olen tullut ilmottamaan sinulle jotakin tärkeätä, sanoi Raskolnikov nopeasti ja otsa rypyssä kohosi hän mennen suoraan Sonjan luo. Hänen katseensa oli tavattoman vakava ja hurja päättäväisyys loisti niistä. Sonja avasi vaijeten silmänsä ja katseli häntä.

— Minä olen tänään jättänyt omaiseni, sanoi Raskolnikov, — ... äitini ja sisareni. Minä en enää mene heidän luokseen. Minä olen katkaissut kaikki välillämme olleet siteet.

— Mutta miksi? kysyi Sonja aivan kuin suunniltaan. Kohtaus Raskolnikovin äidin ja sisaren kera oli häneen tehnyt syvän vaikutuksen, vaikkei hän sitä ollut ajatellutkaan. Tiedon heidän väliensä murtumisesta vastaanotti hän pelästymyksellä.

— Nyt minulla on vain sinut yksinään, lisäsi Raskolnikov.

— Meitä ajetaan takaa... Siksi olen tullut luoksesi. Me olemme molemmat kiro t ut ja siksi täytyy meidän myös vetää yhtä nuottaa! Hänen silmänsä salamoivat "kuin hullun", ajatteli Sonja itsekseen.

— Minne me sitten menemme? kysyi hän surullisesti vetäytyen vastentahtos est i taaksepäin.

— Miten minä sen voisin tietää? Minä tiedän vain, että meillä on sama tie, siinä kaikki, minkä tiedän — en mitään muuta ... meillä on sama päämäärä!

Sonja katseli häntä ymmärtämättä häntä ollenkaan. Hän ymmärsi kuitenkin, että Raskolnikov oli äärettömän onneton.

— Kukaan toisista ei ymmärtäisi sinua, jos puhuisit heidän kanssaan, jatkoi Raskolnikov, —mutta minä olen ymmärtänyt sinut. Sinä olet välttämätön minulle, sen tähden olen tullut luoksesi.

— Minä en ymmärrä sinua! kuiskasi Sonja.

— Myöhemmin ymmärrät minut. Etkö ole tehnyt samaa, mitä minäkin? Myös sinä olet mennyt aitauksen yli ... sinulla on ollut rohkeutta mennä niiden yli. Sinä olet merkinnyt itsesi. Sinä olet turmellut erään elämän ... omasi (saman tekevää). Sinä olisit voinut elää siveellistä ja järkevää elämää ja nyt sinun täytyy maleksia paheen kurjimmissa onkaloissa. Mutta sinä et voi kestää sitä! Jos sinä olet yksinäsi, menetät lopuksi kaiken järkesi kuten minäkin. Sinä olet jo hyvällä tiellä, joten meidän siis täytyy seurata samaa tietä. Tule siis!

— Miksi? Miksi? sanoi Sonja, joka tunsi lausuttujen sanojen koskeneen häneen omituisesti ja liikuttavasti.

— Miksi? Siksi, ettet voi tällä lailla jatkaa —juuri siksi. Lopuksi täytyy kuitenkin vakavasti ja avoimesti oppia tuomitsemaan asemansa eikä vain lapsellisesti itkemään ja huutamaan Jumalalle, ettei hän antaisi sen mennä niin pitkälle. Miten kävisi, jos sinut huomenna vietäisiin sairaalaan? Hän, äitipuolesi, on menettänyt järkensä. Hänellä on keuhkotauti, kuolee pian ... ja lapset? Poletshka ... hänkin turmeltuu. Etkö ole usein kadunkulmissa tavannut lapsia, joiden äidit ovat lähettäneet heidät kerjäämään? Minä olen saanut tietooni, miten ja millasissa olosuhteissa nämä äidit elävät. On paikkoja, missä lapset eivät enää ole mitään lapsia. Seitsenvuotisia ovat ne jo varkaita. Mutta lapset ovat — Kristuksen kalleus! "Heidän on taivaan valtakunta". Hän sanoi, että niitä olisi kunnioitettava ja rakastettava. Ne ovat tuleva sukupolvi.

— Mutta mitä ... mitä voimme me tehdä sille... Sonja puhkesi hysteriseen itkuun ja väänteli käsiään.

— Mitä on tehtävä? Täytyy murtaa maahan kaikki; kerta kaikkiaan. Täytyy ottaa ristinsä kannettavakseen. Miten! Sinä et sitä ymmärrä! Tulet sen kohta ymmärtämään... Vapaus ja valta; valta ensi sijassa!... Näiden kaikkien vapisevien nautojen, koko tuon kurjan narrijoukon yli! Se on päämäärä! Muista se! Sen annan sinulle tienviitaksi! Ehkä puhun kanssasi nyt viimesen kerran. Ellen palaja huomenna, saat tietää kaikki; mistä nämä sanat. Ja kerran edempänä, vuosien kuluttua, aikojen vieressä, voit ehkä ymmärtää sen. Mutta jos minä palajan huomenna, sanon sinulle, kuka on surmannut Lisavjetan! Jää hyvästi!

Sonja vavahti kauhuissaan. — Tiedättekö te sitten, kuka hänet on tappanut? kysyi hän tuijottaen kauhuissaan Raskolnikoviin.

— Kyllä, minä tiedän sen ja sanon sen sinulle ... ainoastaan sinulle! Sinut olen valinnut. Minä en tule luoksesi pyytämään sinulta anteeksi — ei, aivan yksinkertaisesti sanoakseni sen sinulle. Jo kauvan sitten valitsin sinut, jo silloin, kun isäsi puhui sinusta, kun Lisavjeta vielä eli, ajattelin sitä. Hyvästi! Älä anna minulle kättäsi. Huomenna!

Hän läksi. Sonja katseli hänen jälkeensä kuin hullun jälkeen. Itse oli hän suunniltaan. Hän tunsu sen. Hänen päätään huimasi. "Jumalani, miten voi hän tietää, kuka on surmannut Lisavjetan? Mitä merkitsivät nämä sanat? Miten kaikki tämä olikaan pelottavaa, kamalaa!" Mutta *sitä ajatusta* ei hän voinut sulattaa mitenkään! "Ja kyllä hän mahtaa olla tavattoman onneton... Äitinsä ja sisarensa on hän hyljännyt; miksi? Mistä syystä?... Mitä tuuminee hän tehdä? Mitä olikaan hän puhellut hänelle itselleen? Hänhän oli suudellut hänen jalkojaan ja sanonut ... (niin, selvästi hän sanoi) ettei hän enää voisi elää ilman Sonjaa... Oi, Jumala!"

Sonja vietti koko yön kuumeen houreissa. Toisinaan hän hypähti vuoteeltaan, itki, vääniteli käsiään, sitten vaipui hän taasen takasin kuumemoisiin unelmiin Poletshkasta, Katerina Ivanovnasta, Lisavjetasta, evankeliumin lukemisesta, Raskolnikovista, jolla oli kalpeat piirteet ja palavat silmät ... miten tämä oli suudellut hänen jalkaansa; ja taas hän itki. Oi, Jumala!

Oikealla oven takana, joka erotti Sonjan huoneen Gertrud Rösslichin asunnosta, oli välillä oleva huone, joka jo pitkän aikaa oli ollut käyttämättömänä ja jonka rouva Rösslich aikoi tarjota vuokralle. Kanavan puoleisiin ikkunoihin oli asetettu lippuja, joissa oli luettava: "Vuokrattavana". Sonja luuli huoneen olevan asumattoman. Mutta kuitenkin seiso siellä koko sen ajan minkä Sonja ja Raskolnikov puhuivat, muuan henkilö kuunnellen oven takana. Se oli Svidrigailov. Raskolnikovin mentyä seiso Svidrigailov hetken aikaa ajatuksissaan, sitten hiipi hän varpaillaan omaan huoneeseensa, nouti tuolin ja asetti sen äänettömästi aivan sen oven ääreen, joka johti Sonjan kamariin. Keskustelu oli tuntunut hänestä sangen mieltäkiinnittävältä ja tärkeältä ja miellytti häntä niin suuresti, että hän nouti tuolin, jottei tarvitsisi sen uudistuessa, kuten esim. huomenna, seistä kokonaista tuntia kuten tänään. Hän tahtoi niin mukavaa kuin mahdollista voidakseen paremmin nauttia siitä mieltymystä, mitä hän siinä tunsu.

V.

Kun Raskolnikov seuraavana aamuna täsmälleen kello yksitoista tuli polisipiirin konttorin siihen osastoon, joka kuuluu tutkintotuomarin alaisuuteen, ja pyysi, että hänet ilmoitettaisiin Porfyrius Petrovitshille, tuntui hänestä omituiselta, että hänen vastaan ottaessaan viivytettiin niin kauvan. Kului melkein kymmenen minuuttia, ennenkuin hän päästettiin sisään. Hän oli kuvitellut mielessään, että hänet heti otettaisiin valtoihin. Mutta siellä seisoivat hän etehisessä, ihmisiä tuli ja meni hänestä lukua pitämättä. Viereisessä huoneessa, kansliassa, oli muutamia virkamiehiä kirjottamassa, eikä kukaan heistä näyttänyt pitävän lukua siitä, kuka ja mikä Raskolnikov oli. Rauhattomin ja aroin katsein silmäili hän ympärilleen nähdäkseen, eikö kukaan vartija tai vakoilija salaisesti pitänyt häntä silmällä, jottei hän läksisi tiehensä. Mutta mitään sellasta ei voinut havaita. Hän näki vain virkamiesten liikemiesmäiset kansliakasvot ja muutamia muita epämiellyttäviä henkilöitä. Kukaan ei huolinut hänestä, hän olisi saattanut milloin tahansa nousta ja lähteä tiehensä. Yhä enemmän ja enemmän voitti ajatus hänessä alaa, että jos todellakin eilispäivän salaperäinen mies, tuo kummitus, joka tuntui kasvaneen maasta, oli nähnyt kaikki ja tiesi kaikki — ei hänen, Raskolnikovin, olisi sallittu levollisesti seistä tässä ja odottaa. Tahdottiinko todella odottaa kello yhteentoista saakka jotta olisi saatu nähdä, tekikö hänen mielensä poistua. Selvää siis oli että: joko ei ollut tuo mies vielä ilmaissut häntä ... tai ei hän myöskään tiennyt mitään, ei ollut nähnyt omin silminsä; (miten se olisi saattanutkaan olla mahdollista?) ja silloin oli kaikki se, mikä oli eilen tapahtunut hänelle, Raskolnikoville, vain mielikuvituksen luoma, jonka hänen kiihottunut ja sairaloinen mielikuvituksensa oli suurentanut. Tätä ratkaisua oli hän ajatellut jo eilen, jolloin hän vielä oli rauhattomuuden ja epätoivon asteella. Kun hän nyt taas punnitsi kaikkea valmistuakseen uuteen taisteluun, tunsikin hän äkkiä värisevänsä; hänet valtasi inho itseään kohtaan ajatellessaan, että pelko tuon arvokkaan Porfyrius Petrovitshin tähden saattoi hänet värisemään. Kauheimmalta tuntui hänestä pakko tulla tuon hänelle niin vastenmielisen henkilön eteen. Hän vihasi häntä niin rajattomasti ja juuri siksi pelkäsi hän, että tämä viha saattaisi hänet ilmasemaan itsensä. Hänen vihansa oli niin suuri, että hän heti teki lopun värisemisestä. Hän valmistausi astumaan sisään kylmä ja julkea ilme kasvoissaan ja lupasi itsekseen vaikenevansa mahdollisimman paljon, pitävänsä silmänsä ja korvansa auki ja ainakin tällä kerralla pitävänsä hinnasta mistä tahansa sairaloisesti liikutettu mielensä ohjaksissa. Hän kutsuttiin sisään.

Porfyrius Petrovitsh oli yksinään työhuoneessaan. Se oli keskisuuri huone, tavallisilla huonekaluilla kalustettu; olipa joukossa vahakangaspeitteinen sohvakin. Taaemman seinän nurkassa oli lukittu ovi. Sen takana oli siis joitakin toisia huoneita. Kun Raskolnikov oli tullut sisään, lukitsi Porfyrius Petrovitsh oven hänen jälessään ja he

jäivät yksin. Hän vastaanotti vieraansa mitä sydämellisimmin ja mitä ystävällisin ilme kasvoillaan. Vasta jokusen minuutin kuluttua huomasi Raskolnikov jotakin alakuloisuutta hänessä — aivan kuin hänet olisi yllättänyt jokin salaperäinen seikka.

— Ah, korkeasti kunnioitettava ... täällä te sitten olette ... meidän maillamme... alkoi Porfyrius ojentaen molemmat kätensä häntä vastaan. — No, kuomaseni, tehkää hyvin ja istukaa! Ehkette pidä siitä, että minä olen niin "tout court" kutsuen teitä "korkeasti kunnioitettavaksi" ja "kuomaksi"? Älkää käsittäkö sitä tunkeilemiseksi, olkaa hyvä!... Tehkää hyvin ja istukaa tähän sohvaan.

Raskolnikov istuutui siirtämättä silmiään hänestä.

"'Meidän maillamme', hänen anteeksipyyntönsä, ranskalainen 'tout court' j.n.e. kaikki nuo olivat vain luonteenomaisia merkkejä. Hän ojensi molemmat kätensä minua kohti antamatta minulle kumpaakaan; veti ne ajoissa takasin..." ajatteli Raskolnikov epäluulosesti. Molemmat pitivät silmällä toisiaan, mutta kun heidän katseensa kohtasivat, käänsivät he salaman nopeudella silmänsä pois päin.

— Olen ottanut paperin myötäni tuodakseni sen teille ... koskeva kelloa ... tässä se on. Onko se oikein sepitetty, vai onko minun kirjoitettava se uudelleen?

— Mitä? Paperi? Vai niin, vai niin ... olkaa levollinen, se on vallan oikein, kiiruhti Porfyrius Petrovitsh sanomaan. Vasta tämän sanottuaan otti hän paperin ja luki sen.

— Niin, aivan oikein ... mitään muuta ei tarvita, lisäsi hän nopeasti, laskien kirjoituksen pöydälle.

— Te sanoitte eilen, muistaakseni, tahtovanne tiedustella — muodollisesti — tuttavuuttani tuon murhatun vanhan naisen kanssa, lausui Raskolnikov uudelleen. "Miksi lisäsin tuon 'muistaakseni'?" johtui salamana hänen mieleensä. "Miksi olen levoton tuon 'muistaakseni' vuoksi?" oli hänen toinen salaman nopea ajatuksensa.

Hän huomasi äkkiä, että hänen epäluulonsa oli Porfyrius Petrovitshin läheisyydessä suuresti lisääntynyt ... ja juuri siinä oli tarjolla suuri vaara ... hermot ärtyivät ja mielenliikutus lisääntyi. "Tämä on vaarallinen paikka ... minä varmaankin ilmasen itseni!"

— Niin, niin, niin! Älkää olko levoton! Aikaa on viljalti, kyllä!... mutisi Porfyrius Petrovitsh kulkien edes ja takasin päämäärättä, milloin väistäen Raskolnikovin katsetta, milloin katsoen häneen terävästi. Hänen pieni, paksu ja pyöreä vartalonsa tuntui vallan omituiselta, kun se siinä vierielä pallon lailla huoneen seinien ja nurkkien välillä.

— Meillähän on aikaa viljalti!... Suvaitsetteko polttaa? Hän tarjosi hänelle paperossin... — Minä otan Teidät vastaan tässä, näettekö. Minun huoneustoni on tuossa lautaseinän takana, virkahuoneustoni. Nykyään asun yksityisesti. Täällä on korjaus käynnissä. Niin, kaikki on nyt melkein valmista... Virkahuoneusto on kaunis asia, kaunis asia ... vai miten? Mitä Te arvelette?

— Kaunis asia... vastasi Raskolnikov katsellen häntä melkein pilkallisesti.

— Kaunis asia, kaunis asia... lausui Porfyrius Petrovitsh uudelleen aivan kuin ajatellen tykkänään toisia asioita, niin, kaunis asia!... huudahti hän taas heikolla äänellä ja kiinnitti seisten kahden askeleen etäisyydellä Raskolnikovista, katseensa häneen. Tämä yksitoikkonen, tyhmä lausunto oli vahingottomuutensa vuoksi ilmeisessä ristiriidassa sen vakavan, mieltäväisen ja arvotuksellisen katseen kanssa, millä hän tarkasteli vierastaan.

Raskolnikovin raivo nousi tämän vuoksi yhä enemmän ja enemmän, eikä hän voinut enää kauvemmin pidättää pilkallista ja jotenkin varomatonta lausuntoa.

— Te tiedätte sangen hyvin, sanoi hän äkkiä, samalla katsellen melkein julkeasti vastustajaansa — tämä julkeus teki hänelle hyvää — että on olemassa lainopillinen sääntö, keino tutkintatuomaria varten — ensin aletaan kaukaa aineesta, puhutaan pikkuasioista tai vakavista asioista, jotta syytetty tulisi rohkeammaksi tai oikeammin hämmennetyksi, jotta hänen varovaisuutensa uinuisi niin että sitten voisi jollakin kamalalla ja kavalalla kysymyksellä hyökätä hänen kimppuunsa; eikö ole niin? Minusta tuntuu siltä, kuin olisin nähnyt jotakin sellasta lakimiesten kaikissa säännöissä ja teoissa.

— Aivan oikein, aivan oikein!... Te siis uskotte, että minä menettelin sen mukaan puhuessani virkahuoneustostani ... haa! Tätä sanoessaan räpäytti Porfyrius Petrovitsh silmäänsä. Rypyt hänen otsallaan tasottuivat, suupielet sulkeutuivat ja purskahti hermostuneeseen nauruun. Ruumis horjui ja huojui hänen yhä tuijottaen Raskolnikovia suoraan silmiin. Tämä pakottausihe myös nauramaan, mutta kun Porfyrius näki, että hän myös hymyili, lisääntyi hänen naurukohtauksensa niin että hän tuli veripunaseksi kasvoiltaan. Täynnä vastenmielisyyttä, unohtaen kaiken varovaisuuden, lakkasi Raskolnikov äkkiä nauramasta, rypisti otsaansa ja tarkasteli koko sen ajan kuin tuota teeskenneltyä ja pitkälistä naurukohtausta kesti, Porfyriusta vihamielisin, suurin silmäyksin. Varomattomuus oli muuten kummankin puolista. Näytti siltä kuin olisi Porfyrius nauranut vieraalleen vasten kasvoja välittämättä siitä, että hän sillä tavattomasti suututti Raskolnikovia. Hän huomasi, ettei Porfyrius ollut ollenkaan ujostellut, sekä että hän, Raskolnikov, mahdollisesti oli mennyt satimeen.

Tässä tapahtui nähtävästi jotakin, josta hänellä ei ollut aavistustakaan. Ehkä oli kaikki jo edeltäkäs in valmistettu, seuraava minuutti saattoi tuottaa katastrofin.

Hän kävi siksi suoraan asiaan, nousi ja otti lakkinsa.

— Porfyrius Petrovitsh, alkoi hän päättävästi, vaikkakin sangen liikuttuna, — te lausuite eilen toivomuksen, että minä tulisin kuulusteltavaksi, (hän pani erikoista painoa sanalle kuulusteltavaksi). Minä olen tullut ja jos te toivotte mitä saavanne tietää minulta, niin kuulustakaa minua; ellette, niin suvainnette kai minun poistua. Minulla ei ole aikaa, sillä on muuta tehtävää... Minun on mentävä tuon virkamiesvainajan hautajaisiin, jonka ehkä Tekin tiedätte, (lisättyään viimeiset sanansa suuttui hän uudelleen) ja vielä enemmän liikuttuna jatkoi hän: — kaikki tämä on minusta mitä suurimmassa määrässä vastenmielistä, ymmärrätkö, on kauvan ollut sitä ... olen osittain tullut sairaaksikin sen johdosta ... sanalla sanoen... Hän melkein huusi samalla havaiten ettei tuo sairausfraasi oikein ollut paikallaan. — Sanalla sanoen, joko te kuulustatte minua tai päästätte minut menemään ja heti!... Ja jos haluatte kuulustella minua ... tehkää niin hyvin ... mutta kaavamaisesti, kuten oikeus vaatii. Muuta en siedä; ja nyt hyvästi toistaiseksi, nyt ei meillä ole mitään tekemistä toistemme kanssa.

— Jumalani, mikä Teidän on? Mitä sitten kuulustelisin Teiltä? näpisteli Porfyrius Petrovitsh, joka heti muutti ääntä ja lakkasi nauramasta. — Rauhottukaa, minä pyydän, alkoi hän taas kierrellä, kulki edes ja takasin ja koettaen saada Raskolnikovin istumaan. — Meillä on aikaa yltä kyllin, kaikki tuohan on pikkuseikkoja. Päinvastoin, minua ilostuttaa, että vihdoinkin olette kääntynyt puoleeni ... minä pidin Teitä vieraanani. Teidän on tosiaan annettava anteeksi tuo kirottu nauru, kuomaseni, Rodion Romanovitsh, — eikö totta, Rodion Romanovitsh, sehän Teidän nimenne on? Minä olen niin hermostunut, ja Teidän huomautuksenne kätevyys kiihotti nauruhaluani — se tapahtuu minulle toisinaan ja silloin alan minä vavista — aivan kuin olisin kimmoavasta kumista, toisinaan voi sitä kestää puoli tuntia... Minä purskahdan niin äkkiä nauruun, että minä oikein saan pelätä halpauskohtausta. Mutta olkaa toki niin hyvä ja istukaa, miksi Teillä on niin kiire? Minä pyydän Teiltä sen vertaa ja muuten täytyy minun uskoa, että Te olette vihanen minulle.

Raskolnikov vaikenä, kuunteli tarkoin ja tarkasteli häntä edelleen synkän, suuttunein katsein. Hän istuutui kuitenkin, mutta laskematta lakkia luotaan.

— Minun täytyy puhua Teille itsestäni, kuoma kulta, Rodion Romanovitsh, antaa Teille niin sanoakseni selitys luonteestani, jatkoi Porfyrius Petrovitsh vierieessään edes ja takasin huoneessa ja väistäessään vieraansa katseita. — Minä olen, näettekö, nuorimies, ihminen, jolla ei ole mitään hienompaa seuraelämän tottumusta,

tuntematon personallisuus, kun olen; minä olen niin sanoakseni kypsytynyt ja hedelmöitynyt ... ja ... luultavasti olette huomannut, Rodion Romanovitsh, että usein tapahtuu Venäjällä ja eritoten Pietarin seurapiireissä, että kun kaksi henkilöä, jotka suuresti kunnioittavat toisiaan, kuten me molemmat esimerkiksi, yhtyvät, niin istumme siinä vierekkäin puolisen tuntia, voimatta löytää mitään sopivaa keskusteluaihetta. Kaikki muut, naiset esimerkiksi ... korkeampien luokkien maailmanihmiset ... heillä on aina käsillä joku sopiva keskusteluaihe, mutta keskiluokka, kuten me, on aina alakuloista ja niin vähän valmistunutta ... vain ajattelevimmat meistä, luonnollisesti. Mistä se riippuu. Eikö meillä sitten ole mitään yhteistä seuraharrastusta? Vai olemmeko liian rehellisiä pettäksemme toisiamme molemminpuolisesti?... Mutta pankaaahan toki pois lakkinne, sillä näyttää vallan siltä, aivan kuin olisitte lähdössä jonnekin. Se on niin "ilkeätä" ... minä olen sitä vastoin niin ihastunut, että...

Raskolnikov pani pois lakkinsa ja kuunteli vaijeten ja synkkänä Porfyrius Petrovitshin päätöntä puhetta. Saattaisiko hän tosiaan uskoa johtavansa harhaan huomaavaisuuteni tällä tyhmällä löpinällä?

— Minä en pyydä Teitä kahville, sillä tässä ei ole sopivaa paikkaa. Mutta miksikä ette voisi puhella viittä minuuttia ystävänne kanssa... jatkoi Porfyrius Petrovitsh samaan henkeen. — Kaikki nämä virkavelvollisuudet, näettekö ... mutta minä pyydän Teitä, kuomaseni, älkää panko pahaksenne, että minä näin kävelen edes ja takasin. Suokaa anteeksi, isä hyvä, minä pelkään aina lähettä teitä. Liikunto on minulle ehdottomasti välttämätöntä. Minä istun kaiken päivää ja olen aina niin ilonen, jos saan liikuskella hieman ... hemoroidi, näettekö ... on aina pakottanut minut voimistelemaan. Mitä siis tulee näihin virkavelvollisuuksiin, näihin kuulusteluihin ja muihin kaavamaisuuksiin... Itsehän te aloitte puhua niistä, kuoma kulta ... niin tietäkää, Rodion Romanovitsh, että nämä kuulustelut saattavat tehdä kuulustelijasta hermostuneemman kuin kuulusteltavasta, kuten Te myös äsken oikein ja niin hienosti huomautitte. — (Raskolnikov ei ollut sanonut kerrassaan mitään). — Niin, tosiaan ... toisinaan sekaantuu niin, ettei itsekään tiedä, missä on! Aina samaa, ikuisesti yhtä ja samaa! Nyt on siis vihdoin tehtävä parannus asiassa ja me saamme toisen — nimityksen, hi, hi, hi! Ja lainopillisten satimiemme suhteen — joista äsken niin nerokkaasti suvaisitte lausua mielipiteenne — olen vallan samaa mieltä kuin tekin. Sanokaa itse minulle, kuka syytetyistä ei tietäisi — tyhminkin talonpoika tietää sen että häntä alussa koetetaan huomaamattomilla kysymyksillä uinuttaa varmuuteen (Teidän oma onnistunut lausuntonne), jotta sitten äkkiä hyökättäisiin hänen kimppuunsa, hi, hi, hi! Hyökätä kimppuun!... Käyttääkseni Teidän omaa lausumatapaanne, hi, hi, hi! Te siis tosiaan saatoitte uskoa, että minä tuolla virkahuoneustolla tahdoin ... hi, hi! Mikä

ironikko te olette, kuoma kulta... No, no, minä en toista sitä! Apropos, asiasta toiseen, te suvaisitte myös lausua jotakin kaavamaisuuksista kuulustelussa, jotka kentiesi muistatte. Oikeudellinen muoto on joissakin tapauksissa sulaa hulluutta. Usein tullaan paljon pitemmälle keskustellessa suurimmassa ystävydessä toisen kanssa. Oikeudellinen muoto älköön kahlehtiko tutkintotuomaria joka askeleella. Hänen ammattinsa on niin sanoakseni vapaa taide alallaan, tai jotakin sen tapaista ... hi, hi, hi!

Porfyrius Petrovitshin oli vedettävä henkeä hetken ajan. Keskeytymättä oli hän osaksi ladellut tyhjiä sanoja, osaksi pudotellut arvotuksentapasia viittauksia, heti taas siirtyäkseen mitä tyhjimpään sanavaraston haaskaukseen. Hän asteli pienin, paksuin jalkoinensa yhä nopeammin edes ja takasin huoneessa, tuijottaen itsepäisesti lattiaan, piti oikeata kättään selällään sillä välin viittoillen vasemmalle. Mutta hänen liikkeensä sopivat tuskin koskaan hänen sanoihinsa. Raskolnikov huomasi, että hän käydessään pysähtyi parisen kertaa tuon toisen oven edustalla, vain hetkeksi aivan kuin kuunnellakseen... "Odottikohan hän jotakin?"

— Te olette täysin oikeassa, alkoi Porfyrius uudelleen ilosesti ja katseli Raskolnikovia niin tavattoman luottavasti, että tämä kokosi kaiken mielenvoimansa valmistuakseen uutta hyökkäystä varten, — niin, Te olette täydelleen oikeassa laskiessanne niin nerokkaasti leikkiä lainopillisista kaavamaisuuksistamme, hi, hi, hi! Nämä meidän syvämieliset psykologiset koukkumme (vain muutamat niistä) ovat tavattoman naurettavat, niin, jopa tarpeettomatkin etenkin silloin, kun ne ovat kiedotut erityisiin kaavamaisuuksiin. Niin ... minä palajan kaavamaisuuksiin. Jos minä esimerkiksi pidän jotakin, josta on minulle ilmotettu, rikoksellisena... Te jatkatte edelleen lainopillista tietä, vai miten? Rodion Romanovitsh?

— Kyllä, sitä teen...

— Hyvä, silloin on Teillä esimerkki, oppi tulevaisuutta varten, niin sanoakseni; älkää luonnollisestikaan käsittäkö sitä sillä lailla, että minä tuppautuisin opettamaan Teille jotakin, Teille, joka itse olette kirjoittanut artikkeleita rikoksista. Ei, kaukana siitä, vain ohi mennän, tosiasiana, pienenä esimerkkinä suvainnette kai minulle lausua se ... otaksukaamme siis, että pidän sitä tai sitä rikollisena. Miksi saattaisin häntä levottomaksi ennenkuin minulla on todisteet kourassani häntä vastaan. Toisen voisin olla velvollinen heti vangitsemaan, toisen suhteen voi olosuhteet olla tykkänään toisellaiset, miksi häntä siis estäisin kuljeskelemasta kaupungissa, hi, hi, hi! Minusta tuntuu siltä kuin ette vielääkään ymmärtäisi minua oikein, koetan lausua ajatukseni selvemmin. Jos minä esimerkiksi vangitsen jonkun liian aikaseen, annan hänelle ehkä siten siveellistä tukea ... hi, hi, Te nauratte? (Raskolnikov ei ajatellut ollenkaan nauraa,

hän istui siinä yhteenpuristetuin huulin, eikä lakannut tarkoin pitämästä silmällä Porfyrius Petrovitshia). Siten on myös todella monen yksilön laita, sillä ihmiset ovat sangen erilaiset, ja kunkin suhteen erikseen on annettava asianhaarojen ratkaista asia. Te ehkä sanotte: mutta todisteita! No, otaksukaamme, että todisteita on olemassa, mutta todisteilla, kuoma kulta, on yleensä kaksi puolta, ja minä olen tutkintotuomari, siis vain heikko ihminen, niin sanoakseni; sen täytyy itseni tunnustaa. Mieluiten tahtoisin tehdä tutkimukseni matematisella selvyydellä, niin selväksi kuin kaksi kertaa kaksi on neljä, tahtoisin mieluinten esittää todisteen, joka sisältää täydellisen ja kiistämättömän matematisen totuuden. Mutta ellen vangitse häntä oikeana hetkenä ... olkoon niin että minä uskon hetken olevan käsissä, silloin ehkä katkasan itseltäni mahdollisuuden houkutelulla ilmoille täydellinen ja selvä todistus — miksi? Siksi että minä, niin sanoakseni, saatan hänet määräävään asemaan, tiettyyn psykologiseen luokkaan. Silloin vetäytyy hän takaisin kuoreensa ja käsittää, että hän on vanki. Väitetään viisaan väestön Sevastopolissa heti Alman taistelun jälkeen pelänneen, että vihollinen rohkenisi tehdä julkisen hyökkäyksen ja muutta mutkitta ottaisi kaupungin haltuunsa. Mutta kun se näki, että se piti parempana säännöllistä piiritystä ja kun ensimmäinen vertailu julaistiin, silloin iloitsi viisas väestö suuresti, suuresti ja rauhattui. "Kestää vähintään kaksi kuukautta", sanoi se, "ennenkuin oikea piiritys vie päämääräänsä!..." Nyt te taas nauratte, ettekö usko sitä ... ehkä olette oikeassa. Niin voi olla, että Te olette oikeassa. Tämä on aivan erikoinen tapaus, siitä olemme täysin yksimielisiä. Mutta täytyy kumminkin tunnustaa, parahin Rodion Romanovitsh, ettei tuollaista yleistä tapausta, johon kaikki oikeudelliset muodot ja säädökset sopivat ja jota varten kaikki ovat laaditut ja joita varten ne ovat kirjoitettu ... ollenkaan ole olemassa. Sillä jokainen tilaisuus, jokainen rikos, joka ilmenee todellisuudessa, muuttuu heti täydelliseksi erikoistapaukseksi, ja miksi?... Niin, aivan sellaseksi, joka ei ole yhtään samankaltanen edellisen kanssa. On mitä koomillisempia tapauksia, kuten esimerkiksi silloin kun minä annan jonkun käyskellä vapaana aivan koskemattomana, en ota kiinni häntä enkä mitenkään muutenkaan saada häntä rauhattomaksi, mutta kuitenkin käyttäydyn siten, että hän joka tunti, joka minuutti tuntee, että minä tiedän kaikki, kaikki pienempiä yksityiskohtia myöten sekä että minä pidän häntä silmällä yötä ja päivää, alituisesti vartioin häntä. Kun hän siis tietää olevansa sellasen voittamattoman epäilyksen, lakkaamattoman tuskan vallassa ... Jumaliste, lopuksi hänen on kuitenkin muututtava häilyväksi ... eikö totta? Silloin tulee hän joko itse tai tekee jotakin, joka on vallan tuon "kaksi kertaa kaksi on neljän" kaltaista ja jolla on niin matemaattinen muoto, että itse asiassa on todellinen ilo nähdä tai kuulla sitä. Jotakin sellaista voi tapahtua tyhmälle talonpojalle, mutta yhtä usein olen huomannut sitä meidän luokkamme ihmisissä, nykyaikaisessa ja määrättyyn suuntaan kehittyneessä ihmisessä. Sillä, kuoma kulta, on sangen tärkeitä

tietää, mihin suuntaan joku ihminen on kehittynyt. Hermot, hermot ... niitä ei saa unohtaa! Nykyään ovat ne kaikilla heikot, sairaloiset ja epäkunnossa... Entä sappi... Miten kaikilla näillä ihmisillä on hyvä sappi! Useissa tilaisuuksissa on se puhdas kultakaivos. Sanokaa, mitä huolta tarvitsee minun pitää siitä, että hän kulkee vapaana on toimettomana! Niin, antaa hänen vain kuljeskella, antaa hänen vain tepastella! Pieni uhrilampaani ... hän ei voi juosta tiehensä. Minnepä hän läksisi? Hi, hi, hi! Ulkomaille ehkä? Puolalainen pakenee ulkomaille ... hän ei sitä tee, siitä syystä vielä varmemmin, kun minä pidän häntä tarkoin silmällä ja olen ryhtynyt varovaisuustoimenpiteisiin. Ehkä hän pakenisi sisämaahan. Mutta siellähän asuu vain talonpoikia, oikeita aito venäläisiä talonpoikia. Nykyajan ihminen pitää parempana vankilan kuin asumisen moisten ulkomaalaisten parissa kuin mitä meidän talonpoikamme ovat, hi, hi, hi! Mutta tämä kaikki on vain lorua, se on menemistä pintapuolisuuksiin. Mitä merkitsee: Hän voi paeta? Sehän on vain muodollisuus, ei pääseikka; syy siihen, ettei hän pakene, ei ole se, ettei hän voi paeta minnekään: psykologisesti ei hän voi paeta minulta, hi, hi! Mitä pidätte sanamuodosta? Luonnonlain nojalla ei hän voi paeta minulta, vaikkapa hän tietäisikin paikan, jossa hän olisi varmassa turvassa. Ettekö ole nähnyt itikkaa, joka lentelee kynttilän ympärillä? Samoin on hänen laitansa, hän on itikka, minä olen kynttilä. Vapaus käy hänelle taakaksi, hän muuttuu mieltäväiseksi, hämmentyy, hän takertuu yhä enemmän verkkoon ja leyhäyttää itsensä hengiltä ... eikä siinä sentään ole kaikkea ... vihdoinkin tulee hän itse ja tarjoo ratkaistavakseni tuollaisen "kaksi kertaa kaksi on neljä" problemin, kunhan vain annan aikaa hänelle... Alituisesti liikuskelee hän ympärilläni, piirit käyvät yhä ahtaammiksi ja ahtaammiksi, kunnes hän vihdoinkin viimein ... lentää suoraan kitaani ... ja minä nieläsen hänet ... erinomaisen oivallista, hi, hi, hi! Ettekö te ole samaa mieltä?

Raskolnikov ei vastannut; hän istui kalpeana ja liikkumattomana ja katseli Porfyriusta suoraan silmiin yhtä jännitetyn tarkkaavana.

"Luonto on hyvä", ajatteli hän vilusta väristen, "parempi kuin kissa ja rotta eilen. Tahtoneekohan hän näyttää valtaansa; siihen hän on liian viisas. Hänellä on siis tykkänään toinen tarkotus, mutta mikä? Lorua, kuoma kulta, sinä vain tahdot pelottaa minua ja näytellä viekasta. Todisteita ei sinulla ole, eikä eilistä miestä ole olemassa. Sinä vain tahdot hämmentää minut, tahdot vain ensin kiihottaa minua sitten vangitaksesi minut. Ehkä peijaat itseäsi, ja kun kaikki selviää, olet ehkä laskenut väärin. Mutta miksi, missä tarkotuksessa näyttää hän minulle korttinsa? Luottaneeko hän ehkä sairaisiin hermoihini? Ei, rakas ystävä, sinä petät itseäsi, jospa sinulla vielä olisikin jotakin tukea. No, kyllähän se nähdään, mitä se on".

Hän keräsi mahdollisimman paljon voimiaan ja valmistausi tuntematonta, ehkä kauheatakin ratkasua varten. Joka hetki tunsi hän määrätöntä halua syöksyä Porfyriuksen kimppuun ja tappaa hänet siihen. Jo ollessaan matkalla hänen luokseen pelkäsi hän raivoaan. Hän tunsi huulensa kuiviksi, sydän löi kiivaasti, kieli kuivui suussa. Mutta hän jatkoi itsepäisesti vaikenemistaan. Ennen tahtoi hän olla lausumatta sanaakaan, kuin lausua ennen aikaansa. Hän käsitti, että tämä oli paras menettelytapa hänen puoleltaan. Sillä lailla ei hän paljastaisi itseään ja hänen vihollisensa voisi ehkä kiivastuksissaan omasta puolestaan paljastaa itsensä. Ainakin toivoi hän sitä.

— Ei, minä näen, ettette vielä usko minua, vaan lakkaamatta ajattelette, että minä lasken leikkiä kanssanne, jatkoi Porfyrius, joka yhä vilkastui ja uudelleen alkoi kieriellä edes ja takasin huoneessa, sihisten tyytyväisesti.

— Se on muuten kyllä totta; Te olette vallan oikeassa. Jumala on nyt kerran luonut minut sellaseksi, että minä muodollani vain herätän naurua toisissa. Minä olen puhvelihärkä; mutta aikomukseni oli sanoa Teille ... kuomaseni, Rodion Romanovitsh... Te olette vielä sangen: nuori ... nuoruutenne ensi kukoistuksessa, niin sanoakseni, ja pidätte sen vuoksi sangen korkeassa arvossa ihmisen järkeä, minkä nuoriso muuten aina tekee. Järki ja terävämielisyys — abstraktinen järkipäätelmä — ovat niin eksyttäviä! Mutta minä tahdon sanoa Teille totuuden, puhtaan ja selvän, rakas ystäväni, koskeva tätä erikoistapausta. Siis todellisuus ja luonto, herrani ... ne ovat tärkeät tekijät, ne saattavat usein teräväjärkisemmätkin laskelmat häpeään. Kuulkaa vain, mitä minä, vanha mies, sanon. Minä puhun täysin vakavasti, Rodion Romanovitsh, (tätä sanoessa tuntui todellakin siltä kuin olisi tuo tuskin viidenneljäntä vuotias Porfyrius Petrovitsh vanhentunut; äänikin oli muuttunut), — ja sen lisäksi olen minä suoramielinen ihminen ... enkö ehkä ole suora ihminen ... mitä arvelette? Minusta tuntuu siltä kuin olisin mitä suurimmassa määrässä suoraluonteinen, kun näin ilman muuta ilmotan Teille kaikki, vaatimatta vähintäkään korvausta, hi, hi!... Minä siis jatkan: Teräväjärkisyys on minun mielestäni oivallinen asia, niin sanoakseni, elämän luonnollinen koriste ... ja ajatelkaa, mitä hienoja töitä sillä voi suorittaa ... vähäpätöisellä tutkintatuomarilla, kuten minulla, ei se ole luonnollisestikaan aavistustakaan siitä, miten se on selitettävissä, etenkin kun seuraa omaa mielikuvitustaan, kuten aina tavataan tehdä. Hänhän on vain ihminen. Mutta sitten tulee ihmisluonto ja se on se, joka auttaa tutkintotuomari-parkaa, se seikka juuri! Ja sitä ei teräväpäinen nuoriso ajattele ollenkaan, "se menee kaikkien rajojen poikki", (kuten Te niin nerokkaasti suvaisitte lausua). Otaksukaamme, että hän tahtoisii alentua valehtelevaan; s.o. ihminen, erikoistapaus, inkognito, valehtelevat oivallisesti, erinomasella hienolla tavallaan. Silloin voisi hyvin luulla, että hänen olisi

riemuittava, että hän nauttisi etua teräväjärkisyydestään... Mutta miten sensijaan käykään! Ojasta mennään allikkoon! Mieltäkiinnittävimmällä, häpeällisimmällä tavalla menee hän tainnuksiin. Olkoonpa niinkin, että vain sairaus ja huono ilma ovat syynä siihen mutta saman tekevää! Häntä aletaan epäillä! Hän valehteli erinomaisesti, mutta luontoaan ei hän ottanut laskuihinsa! Toisen kerran alottaa hän, ihastuneena siitä leikistä, mitä hänen teräväpäisyytensä käy hänen kanssaan, tehdä pilaa niistä ihmisistä, jotka epäilevät häntä, on kalpenevinaan — leikillään luonnollisesti — *mutta silloin kalpeneekin hän samalla aivan liian luonnollisesti*, lähenee liiksi totuutta ja on taasen herättänyt epäilyksiä. Joskin hän on vetänyt hetkeksi toista nenästä, huomaa tämä kuitenkin pian, jos hän on tarkka mies, hänen kujeensa. Ja niin käy askel askeleelta! Vielä pahempi, hän menee vielä pitemmälle. Pistää nenänsä sinne, missä häntä ei ollenkaan tarvita, puhuu aina asioista, joista hänen olisi paras vaijeta, tarjoilee kansalle kaikellaisia mahdollisia vertauksia, hi, hi! Kaikkea tuollaista voi tapahtua teräväpäiselle ihmiselle ... psykologille ja kirjailijalle! Luonto on peili, selvin peili mitä on olemassa, katselkaa sitä ja iloitkaa ... siinä asia. Mutta miksi olette tuolla lailla kalvennut, Rodion Romanovitsh? Onko täällä liian kuumaa?... Avaanko ikkunan?

— Älkää vaivatko itseänne, olkaa hyvä! huudahti Raskolnikov alkaen äkkiä nauraa. — Minä pyydän, älkää millään muotoa vaivatko itseänne!

Porfyrius pysähtyi hänen eteensä, odotti hetken ja alkoi itse nauraa.
Raskolnikov nousi ja muuttui hetkessä vallan vakavaksi.

— Porfyrius Petrovitsh, sanoi hän äkkiä kuuluvasti ja selvästi, vaikka vaivoin voi seistä jaloillaan, niin vapisivat ne hänen allaan, — minä huomaan nyt vihdoinkin selvästi, että Te todellakin epäilette minua tuon vanhan akan ja hänen sisarensa Lisavjetan murhasta. Minä puolestani sanon Teille, että tämä on minusta sangen vastenmielistä. Jos luulette Teillä olevan oikeuden laillista tietä vainota minua, niin tehkää se ... vangita minut, niin vangitkaa. Mutta minä en siedä kauvempaa, että Te nauratte minulle vasten naamaa, että Te kiusaatte minua...

Hänen huulensa värisivät, hänen silmänsä liekehtivät vihasta ja hänen tähän asti painunut äänensä kävi yhä voimakkaammaksi.

— Minä en siedä sitä! huudahti hän lyöden nyrkkinsä pöytään.

—Kuuletteko Porfyrius Petrovitsh, minä en siedä sitä!

— Mutta mitä, Jumalan tähden, tämä taas on! keskeytti Porfyrius Petrovitsh näöltään mitä tuskallisempaa. Kuoma kulta, Rodion Romanovitsh! Rakkaimpani! Mikä teidän on?

— Minä en siedä sitä! lausui Raskolnikov uudelleen.

— Hiljaa, hiljaa, kuomaseni, hiljaa! Voihan se kuulua uloskin. Mitä silloin sanoisimmekaan, ajatelkaa toki! kuiskasi Porfyrius pelästyneenä kumartaen kasvonsa vallan lähelle Raskolnikovia.

— Minä en siedä sitä, en siedä sitä! lausui Raskolnikov vieläkin, mutta kuiskaten.

Porfyrius kääntyi kiiruhtaen ikkunan luo avatakseen sen.

— Meidän on saatava tänne hieman ilmaa! Juokaapa lasi vettä, ystävä hyvä. Sehän on koko kohtaous! Hän kiiruhti ovelle noutaakseen vettä. Mutta samassa hän huomasi että täysinäinen karahvi oli nurkassa.

— Juokaa toki, kuoma kulta, kuiskasi hän kiiruhtaen Raskolnikovin luo karahvi kädessä, — ehkä tämä auttane... Porfyrius Petrovitshin osottama levottomuus, vieläpä hänen osanottonsa oli niin luonnollista, että Raskolnikov rauhattui täydelleen ja katseli häntä uteliaasti. Mutta hän ei juonut yhtään.

— Rodion Romanovitsh, rakkaimpani, tällä tavoinhan Te menetätte järkenne, sen vakuutan Teille! Kas niin ... juokaa, juokaa toki hieman!

Hän melkein pakotti Raskolnikovin ottamaan vesilasin. Tämä vei sen koneellisesti suuhunsa, mutta mietti ja asetti sen vastenmielisen tunteen vallassa pöydälle.

— Sehän oli koko kohtaous. Tuolla lailla hankitte taas itsellenne taudin, alkoi Porfyrius Petrovitsh ystävällisen osanottavana. Hän oli yhä vielä huolestuneen näköinen.

— Jumalani, miten vähän ihminen pitää vaaria itsestään! Niinpä tuli Dmitri Prokofjitsh eilen luokseni ... minä myönnän kernaasti, että hänellä on myrkyllinen, ilkeä luonne, ja nyt vedätte Te siitä moisia johtopäätöksiä!... Voi, Jumalani! Ehkä hän tuli Teidän toimestanne?... Mutta istuutukaa toki, kuoma kulta, istuutukaa Kristuksen tähden!

— Ei, hän ei tullut minun toimestani, mutta minä tiesin hänen lähtevän Teidän luoksenne ... tiesin myöskin miksi hän tuli, sanoi Raskolnikov terävästi.

— Tiesittekö sen?

— Kyllä ... no, mitä siitä seuraa?

— Niin, kuoma kulta, siitä seuraa, että minä myös tiedän muita asioita Teistä. Minä tiedän kaikki. Minä tiedän myös, että *Te olette käynyt vuokraamassa erästä huoneustoa*, yöaikaan, pimeässä, että soittitte kelloa, puhuitte verestä ja suoraan sanoen saatoitte käsityöläiset ja portinvartijat ymmälle ... mutta sillä lailla Te lopuksi itse menetätte järkenne. Teistä tulee vallan mielipuoli. Suuttumus kaikkien niitten loukkausten johdosta, joita olette saanut kärsiä kohtalon ja poliisin puolelta, kiehuu

sisässänne, ja sitten hosutte Te kaikille puolille saadaksenne meidät puhumaan ja pelin selväksi. Kaikki nämä tyhmyydet ja kaikki tämä epäluuloisuus on Teistä vastenmielistä, eikö totta? Enkö ole aivan asettunut Teidän asemaanne? Mutta sillä lailla lopuksi turmelette sekä itsenne että Rasumihinin, ja se olisi sentään synti. Hän on tosiaan liian hyvä siihen, sen tiedätte itse. Te olette sairas, mutta hän on pelkästään oikeudenmukainen... Teidän sairautenne voisi myös tarttua häneen... Minäpä kerron Teille jotakin, kuomaseni, kun olette hieman rauhottunut ... mutta istuutukaa toki, kuomaseni, Kristuksen tähden! Levätkää toki hieman, Tehän näytätte vallan muuttuneelta, istuutukaa!

Raskolnikov istuutui. Väristykset lakkasivat, mutta sen sijaan tuli hänen lämmin ja kuuma olla. Suuresti kummissaan kuunteli hän tuon niin ilmeisesti pelästyneen ja osaaottavan Porfyrius Petrovitshin sanoja. Mutta hän ei uskonut ainoata tavuakaan, vaikka hän tunsu kovaa taipumusta uskoa häntä. Odottamaton kertomus huoneustosta oli tehnyt häneen syvän vaikutuksen. "Mitä tämä kaikki merkitsee? Tietääkö hän nyt myöskin asunnon hankkimisesta?" ajatteli hän. "Ja kuitenkin puhuu hän itse siitä minulle".

— Minä, näet, tiedän sangen saman kaltasen tapauksen oikeudenkäytössämme. Siinä oli myös tuollainen psykologinen ja sairaloinen tapaus, lausui Porfyrius nopeasti, siinä oli myös eräs, joka otti murhan syykseen ja turmeli itsensä pelottavasti. Hän esitti koko joukon havaintoja, tosiasioita, kertoi yksityiskohtia, sekotti kaikki ... miten lopuksi kävikään? Hän oli vain osaksi ja senkin vallan vasten tahtoaan, syyllinen murhaan. Mutta saatuaan kuulla, että hän oli auttanut murhaajaa, tuli hän vähitellen mielipuoleksi, näki kummituksia, tuli vallan hulluksi ja kuvitteli vihdoinkin mielessään, että hän todellakin oli murhaaja. Kaikeksi onneksi sai senati tietää asian oikean laidan. Tuo onneton vapautettiin ja asetettiin valvonnan alaiseksi. Niin, niin... Huomaatteko? Sillä lailla voi hankkia itselleen hermokuumeen, kun rupeaa moisiin hermostuneisiin kohtauksiin kuin soittamaan kelloja yöaikaan ja kysymään verta. Tällaista psykologiaa tutkin minä aina praktikissani. Sillä lailla tapahtuu, että ihmiset valtaa yhdessä hetkessä halu heittäytyä ulos ikkunasta tai kirkontornista, se on tuollanen omituinen, kavala tunne, aivan kuin ovikellon soitossakin. Te olette sairas, Rodion Romanovitsh, sangen sairas, ja Te ette ole ottanut sairautta lukuun. Teidän tulisi kysyä neuvoa joltakin taitavalta lääkäritä eikä moiselta paksulta pöhöltä! Teidän kuvittelukykyne on kiihottunut! Kaikki tuohan on hulluinta kuume kuvittelua...

Ajatukset myllersivät Raskolnikovin päässä.

"Valehtelee hän nytkin?" juolahti hänen mieleensä, "ehkä, ehkä". Hän karkoitti nämä ajatukset kauvas luotaan, syystä että hän jo tiesi, miten ne lisäsivät hänen

vihaansa ja katkeruuttaan. Hän tunsi, että suuttumus suorastaan uhkasi sekottaa hänen järkensä.

— Se ei ollut mitään kuumekuvittelua, senhän hän teki täysin selvässä tilassa! huudahti hän jännittäen kaikkia aistejaan paljastamaan Porfyrius Petrovitshin peliä. — Minä olin hereillä, hereillä ... kuuletteko?

— Minä ymmärrän sen sangen hyvin ja kuulen, mitä Te sanotte! Tehän sanoitte myös eilen, ettei Teillä ollut mitään kuumehoureita; Te panitte sille erikoista painoa. Minä käsitan täydelleen kaikki, mitä sanotte!... Mutta kuulkaa nyt Te myös, Rodion Romanovitsh, minua, vain tämä pieni seikka: Jos Te todellakin olisitte rikollinen tai jollakin lailla sekaantunut tähän kirottuun asiaan ... väittäisittekö silloinkin niin kiihkeästi, ett'ette ollut tehnyt kaikkea tuota kuumehoureissa, vaan täydessä tajussa?... Olisiko se mahdollista tai edes ajateltavaa ... minä kysyn sitä? Vastakohtaan täytyy minun mielipiteeni mukaan olla mitä luonnollisin. Sillä jos Te tuntisitte itsenne syylliseksi, tahtoisitte varmaankin uskotella sen tapahtuneen kuumehoureissa. Eikö totta? Eikö tämä ole Teidänkin mielipiteenne!

Sillä äänenpainolla, millä hän kysyi, oli kavala vivahdus. Raskolnikov vetäysi pois päin Porfyriuksesta, joka kumartui hänen puoleensa ja tuijotti häntä hiljaa ja hämillään silmiin.

— Entä sitten tuo Rasumihinin juttu, joka koski kysymystä, tuliko hän eilen luokseni itsestään vai Teidän alotteestanne? Tässä tapauksessa luonnollisesti panisitte erikoista painoa sille, että hän tuli vapaaehtoisesti ja Teidän siitä tietämättänne. Siitä huolimatta ette Te salaa sitä, vaan todistatte päättävästi, että hän tuli Teidän alotteestanne.

Sitä ei Raskolnikov ollut koskaan sanonut. Hän tunsi kylmän väristyksen karsivan selkäpiitään.

— Te valehtelette, sanoi hän vitkalleen ja hiljaa, huulten vetäytyessä sairaloiseen hymyyn. — Te tahdotte taas näyttää minulle, että Te olette selvillä pelistäni ja että tunnette kaikki vastaukseni jo edeltä käsin... Hän tunsi ettei hän nyt punninnut sanojaan kylliksi. — Te vain tahdotte pelottaa minua ... tai nauraa minulle.

Hän tuijotti yhä edelleenkin kankeasti vastustajaansa, mutta äkkiä sai rajaton katkeruus hänet valtoihinsa.

— Kaikki tuo on valetta, huusi hän. — Te tiedätte sangen hyvin, että rikollinen tekee viisainten siinä, ettei salaa sitä, mitä ei tarvitse salata. Minä en usko Teitä!

— Mutta miten Teillä on naurettavat päänäpistot, sanoi Porfyrius naureskellen. — Eihän Teidän kanssanne pääse minnekään. Te kärsitte jonkullaista monomaniaa. Te siis ette usko minua? Mutta minä voin todistaa, että Te jo alkanut uskoa minua, että jo olette lahjoittanut minulle osan luottamuksestanne ja että minä saan sitä kohta kokonaisen kyynärän. Minä tosiaan pidän Teistä ja toivon Teille kaikesta sydämestäni pelkkää hyvää.

Raskolnikovin huulet värisivät.

— Niin, minä tahdon vain Teidän omaa parastanne, minä toistan sen, jatkoi hän tarttuen Raskolnikovia vallan tuttavallisesti käteen. — Minä sanon sen Teille täysin tosissani, olkaa vain varovainen, että taasen voitte parata. Etenkin nyt, kun perheenne on tullut tänne. Ajatelkaa omaisianne! Teidän velvollisuutenne on rauhoittaa ja auttaa heitä; sen sijaan pelotatte Te heitä.

— Mitä se Teihin koskee? Mitä Te siitä tiedätte? Miksi Te siitä lukua pidätte? Te vartioitte minua ja tahdotte osottaa sen minulle!

— Kuoma kulta, minähän kuulin sen Teiltä itseltänne, aivan tykkänään Teiltä itseltänne. Te ette kiinnitä huomiota siihen, että Te kiihottuneessa mielentilassanne löpertelette minulle yhtä ja toista. Sitä paitsi sain eilen Rasumihiniltä tietää joitakin mieltäkiinnittäviä yksityiskohtia. Ei, Te keskeytitte minut äsken ja minä toistan, että Te kaikesta teräväjärkisyydestänne huolimatta olette epäluulonne tähden menettänyt selvän ajattelemiskykynne. Esimerkiksi ... vielä kerran palatakseni kysymykseen ovikellosta ... mikä aarre, minkä kallisarvoisen tosiasian (todellisen tosiasian) olen minä, tutkintatuomari, jättänyt Teidän käsiinne. Ettekö Te näe siinä mitään? Jos minä olisin hiemankaan epäillyt Teitä, olisinko silloin käynyt niin suorasti asiaan käsiksi? Minä olisin päinvastoin ja alusta saakka uinuttanut Teidän epäluulojanne, olisin teeskennellyt aivan asian tuntematonta, olisin johtanut Teidän huomaavaisuutenne pois siitä, olisin johtanut keskustelun vallan toiselle uralle sittemmin äkkiä ja odottamatta pannakseni pistolin rintaanne kohti kysyen: Mitä oli Teillä, herrani, tekemistä murhatun asunnossa kello kymmenen tai lähemmä yksitoista illalla? Miksi soititte silloin ovikelloa? Miksi kyselitte verta? Miksi saatoitte portinvartijat vallan äkämystyneiksi ja miksi pyysitte heidät viemään Teidät poliisivartiokonttoriin?... Siten minä olisin menetellyt, jos minulla olisi ollut pieninkin epäilyksin hiukkanen. Minun olisi täytynyt toimittaa julkinen kuulustelu, toimittaa kotitarkastus, olisin ehkä ollut pakotettu vangitsemaan Teidät!... Siitä seuraa, ettei minulla ole yhtään epäluuloja, koska en ole tehnyt mitään näistä. Mutta Te olette menettänyt selvän näköne ja katselette kaikkea raivoisena, sen sanon Teille.

Raskolnikov vavahti niin kiivaasti, että Porfyrius selvästi voi havaita sen.

— Pelkkää valetta! huudahti hän. — Minä en todellakaan tunne Teidän tarkotustanne, mutta minä tiedän, että Te valehtelette. Hetki sitten sanoitte jotakin vallan toista, minä en erehdy... Te valehtelette!

— Valehtelenko minä? sanoi Porfyrius jatkaen taistelua ja teeskennellen yhä kiihtyvänsä, mutta säilyttäen tuon tyytyväisen ja pilkallisen ilmeen huolimatta siitä, mitä tuo Rodion Romanovitsh Raskolnikov saattoi ajatella hänestä. — Vai niin, minä valehtelen?

— Miten käyttäysin Teitä kohtaan ennen, minä, tutkintatuomari, enkö sanonut Teille, mitä Teidän oli tehtävä ja enkö antanut Teille kaikkia kortteja nähtäväksenne puolustustanne varten? Enkö täydelleen kehittänyt kysymyksen psykologista kulkua: sairautta, kuumetta, mielikuvia, häiriintynyttä mielentilaanne, välinpitämättömyyttä, polisivartiokonttoria j.n.e. Vai miten? Hi, hi, hi! Kaikki nämä psykologiset apuneuvot, nämä paot ja havainnot eivät tosin merkitse suuria puolustuksessa ja voidaan niitä katsella kahdelta puolelta; sairaus, kuumehoureet, unikuvat, kaikki tuo on sangen hyvää ... mutta mistä se johtuu, että sairauden aikana aina esiintyvät samat mielikuvat, eikä koskaan toisia? Kyllä kai joitakin toisiakin voisi esiintyä, vai miten? Hi, hi, hi!

Raskolnikov katseli häntä ylpeästi ja ylenkatseellisesti.

— Sanalla sanoen, sanoi hän päättävästi ja selvästi, nousten ja samalla työntäen Porfyriuksen luotaan, — sanalla sanoen, *minä tahdon tietää selitättekö minut ehdottomasti vapaaksi kaikesta epäluulosta, vai ettekö?* Sanokaa se, Porfyrius Petrovitsh, sanokaa se minulle ilman sarvia ja hampaita ... ja heti.

— Voi, mikä vaiva Teistä on, Te olette oikea kiusanhenki! huudahti Porfyrius suuresti hyvillään, viekas ja huoleton ilme kasvoillaan. — Miksi tahdotte tietää sitä? Miksi tahdotte tietää niin paljoa? Eihän kukaan ole tehnyt Teille mitään? Te olette aivan kuin lapsi, Teillä on kova halu leikkiä tulen kanssa. Miksi olette niin levoton? Miksi tahdotte niin mielellänne tietää tämän, mistä syystä...

— Minä toistan, etten enää kauvemmin voi sietää tätä menettelyä! huudahti Raskolnikov suuttuneena, etten enää voi kauvemmin kestää tätä.

— Mitä? Mitä ette voi kestää? Epätietoisuutta? keskeytti hänet Porfyrius.

— Älkää pilkatko minua! Minä en siedä sitä!... Minä sanon sen Teille, etten voi sietää sitä ... minä en siedä sitä! Kuuletteko, kuuletteko! huudahti hän iskien taas nyrkkinsä pöytään.

— Ei, mutta rauhottukaa toki, rauhottukaa! Sivullisethan voivat kuulla kaikki! Minä pyydän Teitä vakavasti olemaan varovainen, minä en laske leikkiä! sanoi Porfyrius kuiskaten. Mutta nyt ei hänen kasvoissaan ollut pienintäkään jälkeä edellisestä naisellisesta, hyväntahtosesta ilmeestä. Päinvastoin, nyt hän käski ankarasti ja silmäkulmiaan rypistäen, aivan kuin paljastaen kerrassaan kaiken salaperäisyyden ja kaksimielisyyden. Mutta sitä kesti vain hetken ajan. Ymmälle joutunut Raskolnikov totteli hänen käskyään puhua hiljemmin, vaikkakin hän oli raivoissaan.

— Minä en anna kauvemmin kiusata itseäni, kuiskasi hän... Liikutuksestaan ja vihastaan huolimatta huomasi hän ettei hän voinut olla noudattamatta käskyä, ja se katkeroitti häntä vielä enemmän... —Vangitkaa minut, kuulustakaa minua, mutta noudattakaa oikeusmuotoja, älkääkö leikkikö kanssani! Älkää...

— Älkää Te pitäkö huolta oikeusmuodoista, keskeytti hänet Porfyrius pilkallisesti, ja nyt tuntui siltä kuin olisi hän ollut ilonen voidessaan leikkiä Raskolnikovin kanssa. — Minä olen tällä kerralla vain kutsunut Teidät luokseni kaikessa luottamuksessa, kuomaseni, kaikessa ystävydessä...

— Minä en kaipaa Teidän ystävyttänne, sille annan palttua! Kuuletteko! Nyt otan lakkini ja lähden. Entä nyt? Mitä nyt sanotte, jos aijotte vangita minut?

Hän otti lakkinsa mennen ovea kohti.

— Mutta yllätys!... Ettekö tahdo nähdä yllätystä? sanoi Porfyrius nauraa virnistellen, tarttuen häntä käteen ja pidättäen häntä. Hän alkoi taas ruveta poikamaiseksi ja tämä saattoi Raskolnikovin suunniltaan.

— Mitä yllätystä? Mistä Te puhutte? kysyi hän, jääden seisomaan liikkumattomana.

— Yllätys on tuolla luonani, tuolla oven takana. (Hän osotti sormellaan suljettua ovea lautaseinässä). — Minä olen vanginnut sen, jottei se juoksisi tiehensä.

— Mitä se on? Miksi? Mitä... Raskolnikov kiiruhti oven luo avatakseen sen, mutta se oli suljettu.

— Se on suljettu ja tässä on avain!

Hän näytti hänelle todellakin avainta, jonka hän otti taskustaan.

— Taas valetta! raivosi Raskolnikov, joka ei enää kauvemmin voinut hillitä itseään, — sinä valehtelet, kirottu narri! Ja hän syöksyi väistyvän, mutta pelottoman Porfyriuksen kimppuun.

— Nyt ymmärrän kaikki, kaikki, huudahti hän syöksyen hänen kimppuunsa, — sinä valehtelet ja kiemurtelet kanssani niin, että minä paljastaisin itseni...

— Pötyä, paljastaa itseänne ette voi enää, kuomaseni, Rodion Romanovitsh. Tehän olette vallan suunniltanne. Älkää toki huutako niin kovaa, taikka kutsun väkeäni.

— Sinä valehtelet, siitä ei ole minulle mitään vaaraa. Kutsu sinä vain pyövelejäsi. Sinä tiedät minun olevan sairaan, sinä tahdot kiihdyttää minua, tehdä minut raivoisaksi, jotta minä paljastaisin itseni ... Se oli tarkotukseni! Ei! ... Tuo todisteita! Nyt minä käsitän kaikki! Sinulla ei ole todisteita, vain muutamia köyhiä, arvottomia väitteitä, sametovisia epäluuloja! Sinä tunsit luonteeni ja siksi aijoit ensin saattaa minut suunniltani antaaksesi minulle sitten armoniskun mustatakkinesi ja juryn jäseninesi. Sinä odotat heitä? Eikö totta? Miksi odotat? Tuo ne tänne!

— Mistä juryn jäsenistä Te puhutte, kuoma kulta! Mitä päähänpistoja tuolla ihmisellä onkaan? Teidän tarkottamallanne tavalla ei suinkaan tavata käydä muodollisesti asiaan käsiksi. Ettehän Te tunne ollenkaan asian valmistusta, rakas ystävä... Muodollisuudet esiintyvät kyllä, odottakaa vain... murisi Porfyrius kuunnellen oven luona.

Todellakin tuntui siltä kuin olisi sivuhuoneista voinut erottaa jotakin melua.

— No niin, nyt he tulevat! huudahti Raskolnikov. — Sinä olet lähettänyt heitä noutamaan!... Hän odottaa heitä?... Vai niin, siihenkö sinä olet laskusi perustanut... Tuo tänne kaikki, juryn jäsenet, todistajat, kaikki, ketkä tahdot ... päästä sisään, minä olen valmis!

Mutta tällä hetkellä tapahtui omituinen tapaus, jotakin niin odottamatonta, että sekä Raskolnikov että Porfyrius olivat valmistumattomia siihen.

VI.

Raskolnikovin myöhemmin muistellessa tätä tapausta tuntui hänestä siltä kuin olisi se tapahtunut seuraavalla tavalla.

Se kolina, joka oli kuulunut oven takaa, kävi yhä äänekkäämmäksi ja ovea raotettiin hieman.

— Mitä on tekeillä? huudahti Porfyrius Petrovitsh suuttuneena.

—Minähän olen määrännyt, että...

Mitään vastausta ei seurannut, mutta hyvin saattoi kuulla, että oven takana oli useita ihmisiä, jotka koettivat pidättää jotakin.

— No, mitä nyt? kysyi Porfyrius Petrovitsh uudelleen tulisesti.

— Se on vanki Mikolai, joka on tuotu tänne, vastasi eräs ääni.

— Ei tarvita! Viekää pois! Hän saa odottaa... Miksi olette sulkeneet hänet tänne? Mitä epäjärjestyttä se on! huudahti Porfyrius kiiruhtaen oven luo.

— Hän on... alkoi sama ääni, mutta vaikeni äkkiä.

Kaksi sekuntia ... niille main ... kesti taistelua ulkona. Sitten tuntui siltä kuin toinen olisi työntänyt toistaan luotaan ... heti sen jälkeen astui huoneeseen eräs sangen kalpea mies. Tämä ihminen oli sangen omituinen näöltään. Hän tuijotti eteensä, kuten näytti, näkemättä eteensä. Hänen silmistään loisti vakava päätös, kasvot olivat kuolon kalpeat, aivan kuin hän olisi ollut matkalla mestauspaikalle. Hänen verettömät huulensa värisivät.

Hän oli sangen nuori, puettu käsityöläisen tapaan, keskisuuri, laiha; tukka oli leikattu ja kasvopiirteet olivat hienot, mutta terävät.

Se henkilö, josta hän oli vapautunut, kiiruhti huoneeseen hänen jälkeensä ja onnistui tarttumaan hänen toiseen olkapäähänsä. Se oli eräs poliisieskorti. Mutta Mikolai vapausi jälleen. Muutamia uteliaita näkyi ovesa. Jokuset koettivat tulla sisään. Kaikkea tätä kesti vain minuutin ajan.

— Viekää pois, tämä on liian aikaista! Odota siksi, kunnes kutsun sinua... Miksi olette tuonut hänet tänne? jyrisi Porfyrius sangen suuttuneena, aivan kuin suunnitelmansa olisi nyt särkynyt. Mutta Mikolai lankesi äkkiä polvilleen hänen eteensä.

— Mitä tahdot? lausui Porfyrius kummastuneena.

— Minä sen olen tehnyt. Minussa on syy! Minä olen murhaaja! kajahti äkkiä Mikolain suusta, mutta melkein hengettömällä, vaikka jotenkin korkealla äänellä.

Hiljaisuutta kesti noin kymmenen sekuntia. Tuntui siltä kuin kaikki äkkiä olisivat kivettyneet, jopa eskorteraan polisikonstaapelikin peräytyi eikä enää uskaltanut läheta Mikolaita. Hän meni pois oven ääreen ja jäi siihen seisomaan.

— Mitä tämä merkitsee? huudahti Porfyrius Petrovitsh heti hieman päästyään tajuihinsa.

— Minä olen ... murhaaja! toisti Mikolai hetken vaitiolon jälkeen.

— Mitä?... Sinäkö?... Miten?... Kenet olet murhannut?

Porfyrius Petrovitsh oli nähtävästi kadottanut kaavansa. Hetken kuluttua sanoi Mikolai:

— Aljona Ivanovnan ja hänen sisarensa Lisavjetan ... olen minä ... surmannut ... kirveellä. Minä olin pois tajuistani... lisäsi hän ja vaikenä taas. Hän oli yhä vieläkin polvillaan.

Porfyrius Petrovitsh seiso muutamana hetken ajatuksiinsa vaipuneena, sitten tointui hän ja viittasi asiaan kuulumattomat katsojat pois. He katosivat silmänräpäyksessä ja ovi sulkeutui. Sitten katseli hän Raskolnikovia, joka seiso eräässä nurkassa tuijottaen Mikolaihin. Porfyrius aikoi juuri lähetä häntä, mutta luopui aikeestaan, katseli häntä uudelleen, käänsi sitten katseensa Raskolnikoviin, sitten taas Mikolaihin ja hyökkäsi sitten äkkiä päättäväisesti jälkimäisen kimppuun.

— Mitä sinä aattelet? Miksi tulet sinä tielleni hulluuksinesi? huusi hän raivoisena. — Enhän ole sitä kysynyt sinulta ollenkaan!... Puhu, oletko tosiaan surmannut heidät?

— Minä olen murhaaja ... minä tunnustan... sanoi Mikolai.

— Pötyä! *Millä* surmasit heidät?

— Kirveellä, jota talletin siltä varalta.

— Ei kiirettä kirkkoon! Olitko yksin?

Mikolai ei ymmärtänyt kysymystä.

— Tapoitko heidät yksin?

— Aivan yksin. Mitka on viaton, eikä hänellä ole yhtään osuutta siinä.

— No niin, no niin, ei Mitkan kanssa ole niin kiirettä... No, mistä se johtuu, että silloin yhdessä juoksitte portaita alas? Portinvartijahan kohtasi teidät molemmat.

— Se tapahtui vain epäluulojen karkottamiseksi ... jotka minä ... juoksin sieltä Mitkan kanssa... vastasi Mikolai aivan suoraan kuin valmistuneena jo vastaamaan.

— No, siinä se nyt on? huudahti Porfyrius suuttuneena. — Hän toistaa läksyä, pauhasi hän katsahtaen äkkiä Raskolnikoviin. Hänet oli Mikolai nähtävästi niin vallannut, että hän hetkeksi unohti Raskolnikovin. Vasta nyt hän tointui ja näytti alakulosesta.

— Rodion Romanovitsh, kuoma kulta, suokaa anteeksi ... se ei sovi; tulkaa ... tämä ei ole Teitä varten ... minä itse ... tässä voitte nähdä, millaisten yllätysten alaisena saattaa olla, tulkaa, minä pyydän Teitä.

Hän otti häntä kädestä ja osotti ovea kohti.

— Vai niin! Tätä ette nähtävästi ollut odottanut? sanoi Raskolnikov, joka luonnollisesti itsekään ei ymmärtänyt kaikkea, mitä tapahtui, mutta jolla kuitenkin oli ollut aikaa rauhottua.

— Ette kai Tekään odottanut tätä, kuomaseni? Miten kätenne vapisevatkaan! Hi, hi!

— Tehän vapisette myös, Porfyrius Petrovitsh?

— Vapisenko? Sitä en voisi uskoa!...

He olivat jo ovella. Porfyrius odotti kärsimättömästi, että Raskolnikov läksisi tiehensä.

— Mutta minne yllätys jäi? Ettekö tahdo näyttää sitä minulle? sanoi Raskolnikov pilkaten.

— Hampaanne vieläkin tärisevät ja kuitenkin alatte uudelleen, hi, hi! Miten Te sentään olettekaan myrkyllinen ihminen! Me näemme toisemme jälleen.

— Hyvästi ainaiseksi, toivon ma.

— Jumalan tähden, Jumalan tähden! pauhasi Porfyrius happaman imelä hymy suupielissään.

Raskolnikovin kulkiessa konttorin läpi huomasi hän, että hänen jälkeensä katsottiin. Etehisessä huomasi hän ihmisjoukossa molemmat portinvartijat, joita hän kerran oli kehottanut seuraamaan mukanaan polisivartiokonttoriin. He seisoivat siellä odottamassa. Tuskin oli hän portaitten alapäähän päässyt, kun hän kuuli Porfyrius Petrovitshin äänen takanaan. Kääntyessään näki hän, että Porfyrius kiiruhti juosten hänen jälkeensä henki kurkussa.

— Vain yksi sana, Rodion Romanovitsh ... mitä tuohon asiaan koskee — Jumalan tahto tapahtukoon! Mutta käydäksemme muodollisesti asiaan, menetelläksemme oikeudenmukaisesti, täytyy minun vaivata Teitä vielä kerran ... me siis kohtaamme taas ... eikö totta?

Ja Porfyrius jäi hymyillen seisomaan hänen eteensä. — Eikö totta! toisti hän. Tuntui siltä kuin olisi hän aikonut sanoa jotakin enemmän ... mutta hän ei tehnyt sitä.

— Ja minä, Porfyrius Petrovitsh, pyydän anteeksi ... että sillä lailla tulistuin... sanoi Raskolnikov, joka taas oli päässyt itsensä herraksi ja tunsu vastustamatonta halua tekeytyä ylpeäksi.

— Ei merkitse mitään, ei mitään! lausui Porfyrius melkein ilosesti... — Minähän olin itsekin ... minullahan on tuollanen helposti kuohahtava luonne, se vaivaa tosiaan

minua! No, me siis kohtaamme vielä ... niin, jos Jumala tahtoo, kohtaamme pian, sangen pian taas!

— Ja silloin koetamme vihdoinkin oppia tuntemaan toisemme, keskeytti Raskolnikov.

— Niin, silloin opimme oikein tuntemaan toisemme, vahvasti Porfyrius Petrovitsh katsellen häntä silmäänsä räpäyttäen, mutta silti sangen vakavana.

— Nyt siis menette syntymäpäiväkemuihin?

— Hautajaisiin.

— Ah niin ... hautajaisiin. Hoitakaa nyt hyvin itseänne ... kaikin muodoin, pitäkää hyvää huolta itsestänne!

— Mitäpä minä puolestani toivoisin Teille? Sitä en tosiaankaan tiedä, sanoi Raskolnikov alkaen astua portaita alas. Vielä kerran hän kääntyi ja sanoi: — Minulla on halu toivottaa hyvää onnea, mutta Teilläpä on liian koomillinen tehtävä!

— Mitä tarkoitate, koomillinen? Porfyrius heristi korviaan.

— Niin, aivan! Katsokaa tuota Mikolai parkaa, jota luultavasti olette kiusannut ja piinannut, Teidän psykologisen järjestelmänne mukaisesti siksi kunnes hän vihdoin on antautunut ja tunnustanut. Päivin, öin olette todistanut hänelle: sinä olet murhaaja, sinä olet murhaaja! Ja nyt, kun hän on tunnustanut, aiotte taas saman leikin hänen kanssaan. Nyt se on taas: sinä valehtelet, sinä et ole murhaaja, et voi olla sitä, sinä vain luet ulkoläksyä. Sanokaa itse, eikö se ole koomillista?

— Hi, hi, hi! Te siis kuulitte minun huomauttavan, että hän luki oppimaansa läksyä?

— Niin, miksikä en sitä olisi kuullut?

— Hi, hi! Nerokasta, sangen nerokasta! Mikään ei jää Teiltä huomaamatta. Teillä on hieno, terävä järki! Ja juuri sen koomillisen puolen Te käsitätte ... hi, hi, hi! Gogolilla on myös tuota Jumalan lahjaa mitä suurimmassa määrässä, eikö totta?

— Niin, juuri Gogolilla!

— Aivan niin, Gogolilla... Mieluista jälleennäkemistä siis vain!

— Samaten!

Raskolnikov läksi kotiin. Hän oli vihdoinkin tullut niin hajamieliseksi ja sekavaksi, että hän melkein tarvitsi neljännestunnin levätäkseen ja kootakseen ajatuksiaan siinä istuessaan sohvalla huoneessaan. Vielä ei hän uskaltanut ajatella, mitä äsken oli

tapahtunut, kun Mikolai esiintyi näyttämöllä. Hän tunsi olevansa suuresti liikutettu sekä että Mikolain tilassa oli jotakin selittämätöntä, omituista, jota hän nyt ei voinut käsittää. Mutta tunnustuksensahan oli todellinen todiste. Mutta se oli myös selvää, miten tulisi käymään: Totuus pujahtaisi ennen pitkää päivänvaloon ja silloin olisi taas hänen vuoronsa. Mutta niin kauvan oli hän kuitenkin vapaa ja voi käyttää aikaa hyväkseen, sillä vaaraa ei hän voinut välttää. Mutta miten suuri oli vaara? Asema alkoi selvetä. Kun hän vielä kerran antoi tapahtumien ynnä Porfyriuksen kiittää ohitsensa, ei hän voinut pidättää kauhun ja pelon tunnetta. Vielä ei hän tuntenut kaikkia Porfyriuksen tarkoituksia, eikä myöskään voinut selvittää hänen laskelmiaan. Osa pelistä oli selvänä ja avonaisena hänen edessään, eikä kukaan luonnollisestikaan voinut paremmin päättää, miten vaaralliseksi Porfyriuksen shakinsiirto olisi voinut käydä hänelle. Paljoa ei olisi puuttunut siitä, että hän olisi ilmaissut itsensä. Porfyrius tunsi vastustajansa luonteen ja sairaloisen tilan sekä käsitti hyvin käyttää hyödykseen tätä tietoaan. Hän oli käyttäytynyt julkeasti määrätty päämäärä mielessään. Sitä ei voi kieltää, että Raskolnikov oli joutunut kylliksi huonoon valoon, mutta mitään todellisia todisteita ei kuitenkaan ollut; kaikki, mitä tähän asti oli tapahtunut, oli vain relatiivista merkitykseltään. Mutta nyt oli kysymys: oliko hänen käsityksensä oikea, ehkä hän erehtyi? Oliko todellakin jotakin tapahtuneesta jo edeltäpäin valmistettua? Ja myöntävässä tapauksessa, mikä? Millä lailla he olisivat eronneet toisistaan, ellei tuota odottamatonta Mikolain aikaan saamaa katastroofia olisi tapahtunut?

Porfyrius oli pelannut melkein liian julkisesti; se oli uskallettua, mutta hän oli tehnyt sen ja jos hänellä olisi ollut useampia valtteja kädessään, olisi hän kyllä pannut ne peliin. Siltä ainakin tuntui Raskolnikovista. Mikä yllätys se mahtoi olla? Olikohan se ehkä vain vale? Oliko sillä mitään merkitystä? Sisälsikö se jotakin, joka oli tosiasiajn tapaista, positiviisen syytöksen kaltaista? Ehkä eilispäivän mies? Minne hän oli joutunut? Missä hän oli? Jos Porfyrius tosiaan tiesi jotakin varmasti, oli se yhteydessä tähän ihmiseen.

Hän istuutui sohvalle ja laski pään painuksiin. Koko hänen hermostonsa värisi. Vihdoin hän nousi, otti lakkinsa ja kääntyi miettiväisenä ovea kohti.

Hänellä oli epämääräinen aavistus siitä, ettei hänen ainakaan tänään tarvinnut pelätä mitään. Ilontunne valtasi hänet. Hänen teki mielensä kiiruhtaa Katerina Ivanovnan luo. Hautajaisiin hän tuli liian myöhään, kenties, muistojuhlaan hän kuitenkin ennättäisi ... siellä hän saattoi tavata Sonjan. Hän jäi seisomaan liikkumattomana, ajatuksiinsa vaipuneena, ja hänen huulensa puristautuivat tuskalliseen hymyyn.

"Tänään, tänään!" toisti hän itsekseen. "Niin, juuri tänään... Niin on asian laita..."

Hän aikoi juuri avata oven, kun se samalla aukeni itsestään. Hän vavahti pelästyneenä ja peräytyi. Ovi avattiin hiljaa ja varovasti ja sisään astui — eilispäivän salaperäinen mies.

Mies pysähtyi kynnykselle, katseli Raskolnikovia hiljaisuuden vallitessa ja astui sitten askelta lähemmä. Hän oli vallan kaltasensa, sama haamu, sama puku, kuin päivää aikasemmin ... vain hänen kasvoissaan oli tapahtunut suuri muutos. Hän näytti sangen huolestuneelta ja huokasi syvään. Paljoa ei puuttunut, ettei häntä olisi käsittänyt naiseksi.

— Mitä tahdotte? kysyi Raskolnikov kuolonkalpeana.

— Suokaa anteeksi minulle ... minä olen rikkonut Teitä vastaan! sanoi hän hiljaa.

— Mitenkä?

— Ilkeällä viittauksella.

He katselivat toisiaan.

— Minä niin suutuin. Kun Te silloin ... ehkette ollut aivan selvä ... ja pyysitte portinvartijoita viemään Teidät poliisivartiokonttoriin, kysyessänne verta. Se suututti minua niin, että Teidän annettiin mennä ja että Teitä pidettiin juopuneena. Se suututti minua niin, etten voinut nukkua. Muistaessani Teidän osoitteenne, tulin tänne eilen kysymään...

— Kuka tuli tänne? keskeytti hänet Raskolnikov. Eräs valonsäde alkoi pilkottaa hänelle.

— Minä!... Minä olen tehnyt väärin Teitä kohtaan.

— Te siis asutte siinä talossa!

— Niin, minä olin yhdessä toverini kera portilla, Te olette kai unohtanut sen? Me olemme asuneet siinä kauvan ... me olemme turkkureja ja otamme kotityötä ... ja silloin suutuin minä niin...

Yhtäkkiä kävi toispäivän tapahtuma selväksi Raskolnikoville. Hän muisti, että portinvartijoita lukuun ottamatta porttikäytävässä oli seissyt useita muita ihmisiä, muun muassa joitakin naisia. Hän muisti, että eräs ääni ehdotti hänet vietäväksi polisikonttoriin. Tämän henkilön kasvoja ei hän voinut muistaa, mutta muisteli silloin kääntyneensä hänen puoleensa ja vastanneensa hänelle.

Tämä oli siis syynä eilispäivän kauhuun. Hänen oli melkein mahdotonta kestää ajatusta, että hän niin vähäpätöisen syyn takia oli ilmaista itsensä. Lukuunottamatta

sitä, että hän oli tarkastellut huoneustoa ja kysellyt verta, ei tämä ihminen ihminen tiennyt kerrassaan mitään. Senpä vuoksi ei Porfyriuskaan saattanut tietää enempää; hänellä ei siis ollut muuta tukea kuin tuo kuumehourailu, ei ainoatakaan todellista todistusta ... vain tuo psykologinen, jolla oli kaksi puolta ... positivisesti siis ... ei mitään... Koska siis ei mitään ratkasevaa todistusta ilmennyt (ja sellastahan ei voinut tapahtua) ... mitä he silloin osaisivat tehdä hänelle? Miten voisivat he todistaa hänet syylliseksi, vaikkakin he vangitsisivat hänet? Tuon tiedon huoneustosta oli Porfyrius siis saanut tietää vasta hetki sitten, ennen ei hän ollut siitä tietänyt mitään.

— Oletteko vasta tänään puhunut Porfyriukselle ... että minä olin siellä? kysyi hän äkillisen mielifohteen vaikutuksesta.

— Kenelle Porfyriukselle?

— Tutkintotuomarille.

— Kyllä, minä sanoin sen hänelle. Portinvartijat eivät tahtoneet tehdä sitä ja silloin tein minä sen.

— Tänään?

— Vain hetkeä aikaisemmin kuin Te tulitte hänen luokseen. Minä olen kuullut kaikki, miten hän kiusasi Teitä.

— Miksi? Mitä? Miten?

— Siellä hänen luonaan, lautaseinän takana. Minä olin siellä kaiken aikaa.

— Mitä! Te siis olitte yllätys! Miten se on mahdollista? Kertokaa se minulle.

— Huomatessani, etteivät portinvartijat välittäneet siitä, mitä sanoin, tehden tekosyyksi, että nyt oli jo liian myöhäistä sekä että he pelkäsivät myöhemmin joutuvansa edesvastuuseen siitä, etteivät he tulleet, suututti se minua suuresti. Minä en voinut nukkua, vaan aloin hankkia selityksiä. Kun siis eilen olin saanut tietää asian laidan, menin sinne tänään. Ensi kerralla ... ei hän vielä ollut tullut. Tuntia myöhemmin ... ei minua otettu vastaan. Kolmannella kerralla ... otti hän vihdoin vastaan minut. Minä aloin kertoa hänelle, miten kaikki oli tapahtunut. Silloin alkoi hän juosta edes ja takasin huoneessa ja lyödä rintoihinsa. "Te ryövärit", sanoi hän, "mitä olette tehneet? Jospa minä vain olisin tiennyt sen, olisin heti tuonut vartijan kera!" Sitten hän juoksi tiehensä, huuteli yhtä ja toista ja puhui heidän kanssaan salaperäisesti eräässä nurkassa. Sitten hän taas kääntyi minun puoleeni. Minä kerroin hänelle kaikki, kerroin myös sen hänelle, ettette Te ollut uskaltanut vastata minulle sekä ettette Te ollut tuntenut minua. Silloin alkoi hän taas juoksennella ja löydä rintoihinsa. Kun Teidät

ilmoitettiin ... sanoi hän: Marssi tuonne lautaseinän taa; istu aivan hiljaa, äläkä liiku, vaikka kuulisit mitä tahansa. Ehkä tahdon kysellä sinulta vielä jotakin. Hän antoi itse minulle tuolin ja lukitsi oven. Mutta kun Mikolka astui sisään, vei hän minut pois, heti sen jälkeen kun Te olitte lähtenyt ja sanoi, että hän kutsuttaisi minut vielä kerran kuulustettavaksi.

— Kuulusteliko hän Mikolaita sinun läsnä ollessasi?

— Heti Teidän mentyänne vei hän minut pois ja alkoi vasta sitten kuulustella Mikolaita.

Mies kumarsi taas ja kosketti lattiaa sormenkärjillään.

— Suokaa anteeksi paha tekoni ja panetteluni!

— Jumala suokoon sen sinulle! vastasi Raskolnikov ja kun hän oli tämän sanonut, kumarsi mies vielä kerran, muttei niin syvään kuin ennen, vain vyötäisiin saakka, kääntyi hitaasti ja läksi.

— Kaikella on kaksi puolta ... nyt on kaikella kaksi puolta, toisti Raskolnikov ja läksi rohkeampana kuin koskaan ennen huoneestaan.

— Nyt vasta taistelemme keskenämme! sanoi hän pilkallisesti nauraen ja mennen portaita alas. Mutta pelkoaan ajatteli hän ylenkatseella ja inholla.

VIIDES OSA.

I.

Se aamu, joka seurasi Dunetshkan ja Pulcheria Alexandrovnan ikävää selitystä, vaikutti sangen painavasti Lushiniin. Hänen suureksi mielipahakseen selveni hänelle vähitellen yhä enemmän, että se, mitä hän edellisenä päivänä oli pitänyt innoitteluna ja mahdottomana, oli muuttunut todellisuudeksi. Se haava, minkä hänen itserakkautensa oli saanut, kiusasi kaiken yötä hänen mieltään.

Heti vuoteelta noustuaan meni hän peilin eteen nähdäkseen, eikö sappea ollut tunkeutunut vereen. Mutta kun peili oli rauhoittanut hänet, rauhoittui hän hieman siinä toivossa, että hän vallan varmasti muualta tapaisi morsiamen, joka ehkä vielä paremmin voisi vastata hänen vaatimuksiaan.

Mutta tuskin oli tämä ajatus syntynyt hänessä, ennenkuin se muuttui niin vastenmieliseksi, että hän antoi palttua sille, joka nosti pilkallisen hymyn hänen huonetoverinsa ja nuoren ystävänsä, Andrei Semjonovitsh Lebesjatnikovin huulille. Pietari Petrovitsh huomasi tämän hymyn ja pani sen heti muistiin nuoren ystävänsä tilille.

Hän oli raivoisan happamana siitä tekemästään tyhmyydestä, että ilmoitti Andrei Semjonovitshille tuloksen edellisen illan kohtauksesta. Hän oli nyt ottanut kaksi harha-askelta. Tänään seurasivat kaikki epämiellyttävyydet toisiaan. Senatissakin oli hänellä ollut huono onni eräässä lainopillisessa jutussa. Myös oli hänessä synnyttänyt mielipahaa se isäntä, jolta hän oli vuokrannut huoneustonsa, missä tulisi asumaan naimisiin mentyään ja minkä hän oli panettanut kuntoon. Isäntä oli saksalainen käsityöläinen, joka ei millään lailla tahtonut särkeä äsken tehtyä vuokrasopimusta, vaikkakin Lushin jätti huoneuston korjattuna, ja pyysi saada koko sen summan maksetuksi, jonka hän oli luvannut vuokrasopimuksen rikkoutumisen varalta. Huonekalujen myyjä ei myöskään tahtonut antaa ruplaakaan takasin saamistaan käsirahoista, vaikkei yhtä ainoatakaan ostetuista huonekaluista oltu viety pois puodista.

"Mutta enhän minä voi mennä naimisiin huonekalujen tähden", ajatteli hän harmistuneena. "Mutta onko se myös mahdollista, että kaikki on menetettyä? Eiköhän minun vielä pitäisi yrittää kerran?"

Ajatellessaan Dunetshkaa täytyi hänen sielunsa suloisesta mielihyvästä. Se oli tuskallinen hetki hänelle. Jos hänen olisi ollut mahdollista surmata Raskolnikov vain toivomuksen lausumisella, ei Lushin olisi epäillyt hetkeäkään lausua sitä toivomusta.

"Se oli myös suuri virhe, etten antanut heille rahoja", ajatteli hän palatessaan Lebesjatnikovin huoneeseen. "Miksi olin niin ahne? Mikä vaikutin oli siinä määräävän! Niin, se on totta, että minä tahdoin heidän tutustuvan hätään ja kurjuuteen, jotta he kunnioittaisivat ja arvossapitäisivät minua hyväntekijänään. Mutta sen sijaan onkin käynyt tykkänään toisin. Jos minä sitä vastoin olisin antanut hänelle lahjoja viidentoista sadan ruplan arvosta koristuksiksi, olisi asia nyt tykkänään toisella kannalla. Silloin eivät he olisi niin helposti voineet antaa minulle matkapassia. Sellaiset ihmiset tahtovat aina, jos rikkomus tapahtuu, antaa takasin mitä ovat saaneet, ja se olisi ehkä käynyt heille vaikeaksi. Eivätkä he myöskään olisi tahtoneet ajaa pois miestä, joka oli heidän hyväntekijänsä. Minä olen menetellyt sangen tyhmästi!" Hän oli vihanen itselleen ja kutsui itseään aasiksi ... luonnollisesti toisten kuulematta.

Hän oli kotiin palatessaan kaksin verroin niin suuttunut kuin lähtiessään. Muistojuhlan valmistukset Katerina Ivanovnan huoneessa herättivät hänessä sillä välin uteliaisuutta. Hän kummasteli, eikö hänkin ollut kutsuttu, mutta tapahtuneet ikävyydet olivat saattaneet hänet unohtamaan kaiken muun.

Hän kiiruhti noutamaan selityksiä madame Lippewechseliltä, joka Katerina Ivanovnan vielä ollessa kirkkomaalla, teki tarpeellisia valmistuksia; ja häneltä sai hän tietää, että

toimitettaisiin juhlalliset hautajaiset. Melkein kaikki talon asukkaat olivat kutsutut. Lebesjatnikov heidän kerallaan. Pietari Petrovitsh ei ollut yksistään kutsuttu, vaan odotettiin häntä kaihoten juhlan tärkeimpänä ja ylhäisempänä vieraana.

Amalia Ivanovnaa oli erikoisen kohteliaasti pyydetty saapumaan, vaikka hän ja leski vielä olivatkin riidoissa keskenään, ja hän oli luvannut tehdä kaikki valmisteet. Hän tunsi tällöin suurta mielihyvää ja oli ylpeä niistä korukapineista, jotka häntä tässä tilaisuudessa koristivat.

Pietari Petrovitshin katseltua alkuvalmistuksia, juhtui hänen mieleensä omituinen päähänpisto ja hän läksi Lebesjatnikovin huoneeseen. Hän oli nimittäin saanut kuulla, että Raskolnikov oli kutsuttujen joukossa.

Andrei Semjonovitsh oli sattumalta kotona koko aamupuolen. Lushin oli omituisessa, joskin vallan luonnollisessa suhteessa tähän herraan.

Pietari Petrovits nimittäin vihasi ja ylenkatsoi häntä rajattomasti heti tulostaan saakka. Se ei johtunut yksistään säästäväisyssyistä, vaikka se olikin pääsyy, joka oli saanut hänen asettumaan asumaan siinä, vaan oli vielä toinenkin syy, joka oli johtanut hänet siihen.

Jo oleskellessaan maaseudulla oli hän kuullut, että hänen entinen holhokkinsa Andrei Semjonovitsh oli kiihkosimpia edistyksen mieliä, sekä että hänellä eräissä salaperäisissä ja mieltäkiinnittäväissä piireissä oli tärkeäkin osansa. Tämä oli vaikuttanut Lushiniin. Nämä mahtavat yhteiskunnan jäsenet olivat jo kauvan vireillä pitäneet hänessä salaperäistä, epämääräistä pelkoa. Hän oli tosin kuullut, että Pietarissa oli edistyksen miehiä, mutta hänellä oli väärä käsitys näistä nimityksistä. Enemmän kuin kaikkea muuta pelkäsi hän paljastuksia, ja se oli syynä siihen lakkaamattomaan levottomuuteen, joka vaivasi häntä ajatellessaan, että hän aikoi keskittää toimintansa Pietariin.

Muutamia vuosia sitten oli hän ollut tilaisuudessa huomaamaan ne paljastukset, joiden uhreiksi oli joutunut kaksi maaseudun valtaniekkaa. Siksi oli hän ottanut toimekseen tutkia heti Pietariin tultuaan, miten kaiken tämän laita oli, jotta välttämättömässä tapauksessa voisi hyvissä ajoin lukeutua kuuluvansa "nuorempaan sukupolveemme". Hän oli toivonut voittavansa Lebesjatnikovin asiansa puolelle.

Luonnollisesti ei kestänyt kauvaakaan, ennenkuin hän oli tarkoin tutkinut Andrei Semjonovitshin, joka oli sangen tavallinen ja yksinkertainen ihminen. Mutta siltä ei hän voinut tuntea itseään varmaksi. Hän ihmetteli, oliko näillä ihmisillä mitään vaikutusvaltaa sekä oliko hänen yhtään pelättävä heitä. Eikö ollut mahdollista

tilaisuuden sattuessa hiipiä heidän joukkoonsa, jos heillä tosiaan oli valtaa, voidakseen sittemmin — vetää heitä nenästä?

Andrei Semjonovitsh oli pieni, sairaloinen ja voimaton. Hän oli alempi virkamies, sangen vaaleaverinen, ja partansa, josta hän suuresti ylpeili, oli kuin kotletti. Hänellä oli melkein aina punaset silmät. Hänen sydämensä oli hyvä, mutta hänen puheensa ilmaisi itserakkautta ollen tunkeilevakin... Tarkastaessa tuntui hänen ruumiinsa sangen naurettavalta. Amalia Ivanovna laski hänet paraimpain vuokralaistensa joukkoon, syystä ettei hän ollut patajuoppo, vaan maksoi täsmällisesti vuokransa, mutta tulos kaikesta oli kumminkin se, että Andrei Semjonovitsh tosiaan oli jotenkin yksinkertainen. Hän oli intohimoisesti liittynyt "nuorempaan sukupolveemme". Hän kuului siihen narrien, epäsikiöitten ja ylpeäluontoisten, puolsivistyneitten ryövärien joukkoon, joista heti tulee jokaisen uuden aatteen kannattajia, tehdäkseen siitä sittemmin pilaa ja maalatakseen irvikuvia kaikesta, jonka kanssa joutuivat kosketuksiin, joskin he sen tekevät mitä paraimmassa tarkoituksessa ja tahtovat vain hyvää.

Vaikka Lebesjatnikov oli sangen hyväntahtonen, oli hän kuitenkin alkanut inhota entistä holhoojaansa. Se oli siis molemminpuolinen tunne. Tyhmyydestään huolimatta oli Lebesjatnikov heti huomannut, että Lushin valehteli hänelle ja salaisesti ylenkatsoi häntä sekä ettei hän pitänyt häntä "oikeana". Hän oli koettanut selitellä Fourierin ja Darwinin teorioja, mutta huomasi, että Pietari Petrovitsh kuunteli häntä ivallinen ilme kasvoillaan. Viime aikoina alkoi Lushin suorastaan tehdä pilaa hänestä. Pietari Petrovitsh tunsu nimittäin vaistomaisesti, että Lebesjatnikov oli sekä vähäpätöinen että tyhmä ihminen ja kaiken lisäksi loruilija, jota eivät toverinsa vähääkään pitäneet arvossa, ja oli hän saanut kaikki tietonsa toisilta; sitä paitsi ei hän ollenkaan tuntunut tuntevan asiaansa, erittäin propagandaan nähden, koska hän lakkaamatta saattoi itsensä vastakohtiin... Mikä paljastaja hän oli! Tähän lisättäköön, että Pietari Petrovitsh alussa antoi syöttää itselleen vastuksetta niitä kummallisimpia asioita, kuten esimerkiksi, että hän voimansa perään auttaisi tulevan kommuunin perustamista (johonkin paikkaan Heinätorin varrella), tai ettei hän vastustaisi, jos Dunetshka hankkisi vaikkapa kuherruskuukautenakin itselleen jonkun rakastelijan, ettei hän kastattaisi lapsiaan ... ynnä muuta samantapaista. Pietari Petrovitsh myöntyi vaijeten kaikkeen tähän, ottipa vastaan ylistelyjäkin tulevasta hyvästä tahdostaan ... hän piti kaikesta imartelusta.

Pietari Petrovitsh oli varhain aamulla vaihtanut joitakin viiden prosenttien arvopapereja. Hän istui nyt pöydän ääressä laskemassa pankkiseteleitään. Andrei Semjonovitsh, jolla tuskin koskaan oli rahoja, käveli edes ja takasin lattialla ja katseli välinpitämättömästi, melkein ylenkatseellisesti pankkiseteleitä. Pietari Petrovitsh ei

pitänyt mahdollisena sitä, että toinen voi välinpitämättömästi katsella niin monia seteleitä.

Lebesjatnikov ajatteli puolestaan katkeruudellansa, että Lushin varmaan taaskin ajatteli pahaa hänestä ja että hän iloitsikin voidessaan kiihdyttää nuorta ystäväänsä levitettyine seteleineen antaen hänen tuntea sen eron, joka oli heidän välillään.

Lebesjatnikovista tuntui siltä kuin Lushin tällä kerralla olisi ollut harmillisempi ja epäkohteliaampi kuin koskaan ennen, vaikka hän oli koettanut selittää hänelle mieliainettaan, nimittäin kommunin perustamista uusien periaatteitten pohjalle. Ne lyhyet huomautukset ja lausunnot, joilla hän katkasi laskelman, ilmaisi salaamatonta ivaa. Mutta "inhimillinen" Andrei Semjonovitsh antoi Lushinille anteeksi huonon tuulensa edellisten päivän tapausten ja välien rikkoutumisen pohjalla Dunjan kanssa ja hän paloi halusta saada kajota tähän aineeseen.

— Mitä muistojuhlaa tuon lesken luona vietetään? kysyi Pietari Petrovitsh äkkiä.

— Ettekö sitä tiedä! Minähän eilen kerroin siitä ja kuvasin kaikki heidän tapansa ja tottumuksensa. Te olette myös kutsuttu, sen tiedän. Eilenhän itse puhuitte hänen kanssaan.

— Minun oli mahdotonta odottaa, että tämä köyhä houkkio tuhlaisi hautajaisiin kaikki ne rahat, jotka hän sai tuolta Raskolnikov narrilta. Ohikulkiessani hämmästyin vallan niistä valmistuksista, joita tehtiin. Sanotteko, että minä myös olen kutsuttu? Miten?... Sitä en voi muistaa. Kuitenkaan en mene sinne. Mitä minä siellä tekisin! Eilen puhuin ohimennen hänelle mahdollisuudesta saada virkamiehen leskenä eläke. Ehkä se on syynä siihen, että hän on kutsunut minut. Ha, ha!

— Minäkään en aijo mennä sinne, sanoi Lebesjatnikov.

— Tehän olette kerran lyönyt häntä ja siksi on vallan luonnollista, että häpeätte käydä hänen luonaan.

— Ketä olen lyönyt? huudahti Lebesjatnikov punastuen.

— Tehän annoitte kuukausi sitten Katerina Ivanovnalta kuumaa selkäsaunan! Kuulin sen viimeksi eilen.

— Se on vain valetta ja panettelua. Asian laita on aivan toisellaan. Minä vain puolustausin. Hän heittäysi päälleni ja veti minua parrasta... Minun mielestäni tulee kullakin olla oikeus puolustautua. Sitäpaitsi en pidä siitä, että kukaan hyökkää

kimppuuni ... periaatteen vuoksi. Sillä se on hirmuvaltiutta. Olisinko minä pysynyt rauhallisena? Ei, minä luonnollisesti työnsin hänet pois luotani.

— Ha ha, ha! nauroi Lushin.

— Minä tiedän, että Te teette pilkkaa minusta, koska itse olette hurjan äkänen... Se on lorua kaikki, eikä se ole missään yhteydessä naiskysymykseen! Te olette käsittänyt sen väärin. Minä luulin, että jos sitä voi pitää tosiasiana, että miehet ja naiset ovat yhtä arvoiset myös fyysilliseen voimaankin nähden ... jota nyt tosiaan väitetään; niin täytyy sen moisisessa tapauksessa myös olla siten. Luonnollisesti on minun perästäpäin täytynyt tunnustaa, että mitään sellasta ei voi esiintyä, sillä selkäsaunaa ei voi puolustaa missään suhteessa. Sellaset kokoukset ovat vallan käsittämättömiä tulevassa yhteiskuntajärjestelmässä ... siksi voi tuntua omituiselta se, että pohtii molemminpuolista oikeutta antaa toiselle selkään. Niin tyhmä en minä ole ... vaikka selkäsaunaa vielä käytetäänkin... Se on ... tulevaisuudessa loppu, mutta vielä se on olemassa ... niin! Piru vieköön ... tuleehan tässä aivan ymmälle! Minä en ollenkaan siitä syystä jätä käymättä muistojuhlassa, en ollenkaan. Se tapahtuu periaatteen vuoksi, kun ne käy hautajaisissa, siinä syy. Voisihan sinne mennä tekemään hieman ... vahinko vain, ettei siellä ole ketään mustatakkia, silloin minäkin menisin sinne.

— Te tahdotte nauttia niitten ruokaa ja juomaa, jotka Teidät ovat kutsuneet tehdäkseenne vain sittemmin pilaa heistä.

— Ei, minä tahdon vain protesteerata, s.o. panna vastalauseeni. Sillä edistän hyödyllistä tarkotusta ja voin tehdä propagandalle hyvän palveluksen. Joskin he alussa suuttuisivat siitä, että minä soimaan heidän tyhmiä tapojaan ja tottumuksiaan, huomaavat he kuitenkin pian, että minusta on ollut hyötyä. Sama oli Tenebjevon laita, joka nyt kuuluu kommuniin. Hän jätti perheensä ja kirjoitti vanhemmilleen, ettei hänellä enää ollut halua elää ennakkoluulojen vallassa, vaan että hän juuri oli aikeissa mennä laittomaan avioliittoon. Kansa puhui, että hänen velvollisuutensa olisi ollut säälivämmällä tavalla selittää asia vanhemmille, mutta lempeys ei ole paikallaan moisisessa tapauksessa. Täytyy protesteerata voimakkaasti! Väienz teki sen radikaalisemmin. Oltuaan sairaana seitsemän vuotta, jätti hän miehen ja lapset pulaan ja kirjoitti hänelle: "Minä olen nyt tullut siihen mielipiteeseen, etten voi elää onnellisena Teidän kanssanne. Minä en tahdo koskaan antaa anteeksi sitä, että Te olette salannut minulta sen, että on toinen yhteiskuntajärjestelmä, kommuni. Aivan äskettäin sain sen tietää eräältä ylevämieliseltä mieheltä, jonka luokse myös olen lähtenyt, ja jonka kanssa aijon perustaa kommunin. Minä sanon sen suoraan, sillä minä en tahdo pettää teitä. Teillä on täydellinen vapautenne tehdä ja toimia mielenne

mukaan. Älkää toivoko saavanne minua takasin, sillä se on liian myöhäistä. Minä toivon Teille onnea ja menestystä!" Siten on moisia kirjeitä kirjoitettava!

— Eikö Tenebjevo jo ole kolmannessa laittomassa avioliitossa?

— Vasta toisessa. Mutta vaikka jo olisikin neljännessä tai viidennessä, ei se merkitsisi mitään. Kaikkihan on pelkkää lorua. Jos koskaan johtuisi mieleeni valittaa sitä, että olen menettänyt vanhempani, tapahtuisi se juuri siitä syystä. Miten usein olenkaan ajatellut sitä protestia, jonka avulla selittäisin heille tuon katsantokantani. Aikomuksesta olisin etsinyt syytä siihen. Minä olisin sen selittänyt heille päivää selvemäksi. Se on tosiaan vahinko, etteivät he ole elossa... Minä olisin aivan saattanut heidät hämmästyämään!

— Vai niin, Te olisitte tosiaan saattaneet heidät hämmästyämään, ha, ha, ha! Jättäkäämme tämä, keskeytti Pietari Petrovitsh hänet, —sanokaa minulle mieluummin: tunnetteko vainajan tytärtä, tuota pientä huomaamatonta olentoa? Onko se tosiaan totta, mitä hänestä sanotaan?

— Entä jos olisikin? Minun mielipiteeni mukaan, se on, oman henkilökohtaisen vakaumukseni mukaan, on se naisen oikea, normaliasema. Niin, miksikä ei? Nykyisissä yhteiskuntaoloissa ei tämä asema ole normal, sillä se on pakollinen, mutta tulevaisuudessa on se normal, se on, vapaaehtoinen. Hän oli nytkin oikeassa ... hän kärsi. Se oli hänen rahastonsa, pääomansa niin sanoaksemme, jonka suhteen hänellä oli täysi määräämisvalta. Luonnollisestikaan ei tulevassa yhteiskunnassa tarvita mitään rahastoa. Mutta siellä saa hänen asemansa tykkänään toisen merkityksen, siitä tulee järjellinen ... sopusointuinen. Mitä Sofia Semjonovnaan tulee, pidän hänen menettelytapansa jyrkkänä, henkilökohtaisena vastalauseena yhteiskuntajärjestelmää vastaan ja kunnioitan häntä mitä syvemmin, niin, kun näen hänet, iloitsen häntä.

— Ja yleisesti kerrotaan, että juuri Te tahdoitte saada hänet pois talosta?

Lebesjatnikov vallan hurjistui.

— Vait! Mitä katalinta lorua! pauhasi hän. — Se ei ollut ollenkaan tarkotukseni, ei ollenkaan, ei todellakaan. Kaiken tuon on Katerina Ivanovna valehdellut, syystä ettei hän käsittänyt mitään. Minä en ollenkaan ajatellut tuottaa pahaa Sofia Semjonovnalle. Minä olen vain vallan yksinkertaisesti koettanut kehittää hänen järkeään ja sitä vallan vapaana itsekkyydestä. Minä olen koettanut herättää hänessä protestia... Minä ajattelin pelkästään protestia, mutta Sofia Semjonovna ei voinut missään tapauksessa asua kauvemmin tässä talossa.

— Oliko häntä jo ehkä pyydetty yhtymään kommuniin?

— Te vain teeskentelette ja toisinaan sangen onnistumattomasti, suvaitkaa minun vain tehdä se huomautus! Ettekö te käsitä hiukkaakaan tätä! Kommunissa ei ole mitään sellaisia osia. Kommunit ovat juuri perustetut katoamista varten. Kommunissa menettää juuri tuo osa nykyisen ominaisuutensa. Mikä tässä on vähämielistä, on siellä viisasta, mikä täällä nykyisissä olosuhteissa luonnotonta, on siellä luonnollista. Kaikki riippuu ympäristöstä ja yhteiskuntaoloista. Yhteiskuntajärjestys on kaikki, ihminen ei ole mitään. Sofia Semjonovnan kanssa olen mitä paraimmissa väleissä, hän ei ole koskaan pitänyt minua vihamiehenään. Minä olen tosiaankin tuumissa saada hänet yhtymään kommuniin, mutta tykkänään toisella perusteella. Me tahdomme perustaa oman kommunin, joka on erikoista lajia ja leveämmällä pohjalla kuin edellinen. Me olemme päässeet huomattavasti pitemmälle perusteissamme. Me kiellämme paljon enemmän! Jos dobroljaleov taasen voisi syntyä, tahtoisin polemiserata häntä vastaan. Bjalinskyn löisin tantereeseen, kuitenkin jatkan Sofia Semjonovnan kehittämistä. Hän on erinomanen, oivallinen luonto.

— No, ja te luonnollisesti käytätte hyväksenne tuota oivallista luontoa, vai miten? Ha, ha, ha!

— En, en!... Voi, en!... Päinvastoin!

— No, minä sanon "päinvastoin", ha, ha, ha! Sepä oli komea lausunto.

— Niin, se on todellakin totta. Mistä syystä salaisin sitä Teiltä, sanokaa. Päinvastoin! Minusta on tosiaan omituista, että hän on niin pelokas, niin kaino ja niin hienotunteinen minulle.

— Ja te... Te luonnollisesti "kehitätte" häntä ... todistatte hänelle, että kaikki tuo hienotunteisuus on tyhmää lorua?

— En ollenkaan, ei, en ollenkaan. Voih miten Te olette käsittänyt tuon sanan "kehittää" raa'asti, niin, tyhmästi ... suokaa anteeksi sanamuotoni... Te ette tahdo ollenkaan ymmärtää! Oi, Jumalani, miten Te olette ... vähän edistynyt! Me taistelemme naisen vapauden puolesta, mutta Teillä on tykkänään toista mielessänne... Ryhtymättä laajemmin käsittelemään kysymystä kainoudesta ja hienotunteisuudesta ... käsitteistä, jotka itsestään ovat hyödyttömiä, jotka kuuluvat ennakkoluuloihin ... myönnän hänen olevan oikeassa, kun hän on kaino minua kohtaan, sillä se riippuu kokonaan hänen omasta tahdostaan. Hän on täydellisen oikeassa. Jos hän sanoisi minulle: "Minä rakastan teitä", käyttäisin luonnollisesti sitä hyväkseni, sillä tyttö miellyttää minua suuresti. Mutta kukaan ei voi millään lailla esiintyä kohteliaammin häntä kohtaan kuin minä ... minä odotan ja toivon ... siinä kaikki.

— Antakaa hänelle mieluummin jotakin lahjoja! Minäpä lyön vetoa siitä, ettette kertaakaan ole ajatellut sitä.

— Te ette ymmärrä vähintäkään, minä toistan sen. Tytön asema on nyt kerran sellanen... Mutta tässä on kysymyksessä tykkänään toiset seikat. Te yksinkertaisesti ylenkatsotte häntä. Mutta siinä tilassa, missä hän on, ylenkatsotte Te häntä, mutta sehän on vain ikäkulu ennakkoluulo! Ja siksi ette osota hänelle sitä arvonantoa, jota jokasella ihmisellä on oikeus vaatia. Te ette tunne häntä. Minä voin olla suutuksissani siitä, että hän viime aikoina on lopettanut lukemisensa, eikä enää koskaan lainaa kirjoja minulta. Ennen tuli hän sangen usein tänne. Vahinko vain, että hänellä, joka on taipuva jyrkkään ja vakavaan protestiin ... jota hän jo on osottanut ... kuitenkin on liian vähän itsenäisyyttä ja riippumattomuutta, liian vähän kieltäytymistarvetta ... täydellisesti vapautuakseen muutamista ennakkoluuloista ja ... tyhmyyksistä, vaikka hän käsittää ja ymmärtää oivallisesti useita asioita, kuten esimerkiksi käden suudelmisen, kun mies lähenee naista suutelemalla hänen kättään, syystä että yhdenvertasuuslakia siellä rikotaan. Keskuudessamme pohdittiin äskettäin tätä kysymystä ja me ilmaisimme sen hänelle. Selityksiäni työläisten järjestäytymisestä Ranskassa kuunteli hän myös sangen tarkkaavasti. Parillaan kehitän hänelle erästä tulevan yhteiskuntajärjestelmän kysymystä, joka koskee kaikkien oikeutta vapaasti tulemaan jokaisen yksilön asuntoon.

— Mitä se merkitsee?

— Viime aikoina on sitä kysymystä pohdittu, missä määrin kukin kommunin jäsen on oikeutettu tulemaan mihin aikaan tahansa toisen jäsenen, miehen tai naisen, huoneeseen ... ja se päätös tehtiin, että jokaisella jäsenellä on tämä oikeus...

— Entä, jos tällä jäsenellä juuri sattuisi olemaan jotakin tärkeätä tekeillä! Ha, ha, ha!

Andrei Semjonovitsh raivostui.

— Te esitätte aina noita kirottuja tyhmyksiänne! huudahti hän suuttuneena. — Miten Olinkaan tyhmä, kun silloin systemiä Teille selittäessäni mainitsin jotakin noitten tärkeitten asioiden johdosta; piru ne periköön! Ne ovat aina sellasen väen kolauskivenä kuin Teidän, joka voi nauraa ymmärtämättä asian laitaa. Minä olen aina ollut sitä mieltä, että vasta-alkajoita olisi vasta lopussa tutustutettava siihen asiaan, vasta kun he ovat käsittäneet systemin kokonaisuudessaan, ja kun ihminen heissä on kehittynyt ja hyvällä tiellä. Sanokaa minulle, minä pyydän sitä, löydätkö tosiaan mitään niin vastenmielistä ja halveksuttavaa — sanokaamme esimerkiksi lantatunkiossa? Minä olen ensimmäinen, joka ottasin sellasen puhdistakseni. Siinä en edes tarvitsisi hillitä itseäni. Se on aivan yksinkertasta ... työ, jalo, inhimilliselle

yhteiskunnalle hyödyllinen toimitus, jonka ei tarvitse jäädä minkään muun työn jälkeen ja joka on suurempi kuin mikä Rafaelin tai Rushkinin suurteos tahansa, syystä että se on hyödyllisempää. [Edellinen kuuluisa maalari renessansin ajalla; jälkimäinen kuulu venäläinen runoilija ja kirjailija yhdeksännellätoista vuosisadalla. *Suom. muist.*]

— Ja ylevämpää ... kaikin mokomin ylevämpää ... ha, ha, ha!

— Ylevämpää? Mitä se merkitsee? Sellasia sanamuotoja en käsitä, kun mitä sovitetaan lausuntoihin ihmisen toiminnasta. "Ylevämpää" ... kaikki tuo on lorua, vanhentuneita, ennakkoluuloisia lauseparsia, jotka minä kiellän. Kaikki, mikä on hyödyllistä ihmiskunnalle, on myös ylevää. Minä tunnustan vain yhden; hyödyllisen!... Irvistelkää nyt mielenne mukaan, niin on asianlaita kumminkin.

Pietari Petrovitsh nauroi täyttä kurkkua. Hän oli lopettanut laskemisensa ja kätkenyt rahat, josta kuitenkin osa oli pöydällä. Kysymys lantatunkioista oli naurettavaisuudesta huolimatta ja usein antanut aihetta riitaan ja väittelyihin heidän välillään. Tällä kerralla oli Lushin vain tahtonut suututtaa Lebesjatnikovia.

— Teidän eilinen huono onnenne tekee sen, että olette niin äkäilevä ja toraileva, jatkoi Lebesjatnikov. "Riippumattomuudesta" ja "protesteistaan" huolimatta ei hän rohjennut täysin vastustaa Pietari Petrovitshia. Hänellä oli nuoruudesta kunnioituksen tunnetta häntä kohtaan, josta hän ei vielääkään kyennyt täysin vapautumaan.

— Suokaa minulle mieluummin, keskeytti Pietari Petrovitsh koppavasti ja ivallisesti, — voitteko ... tai oikeammin ... oletteko niin hyvissä väleissä tuon nuoren henkilön kanssa, että uskallatte pyytää häntä saapumaan tänne nyt heti ... hetkeksi tähän huoneeseen. Minä luulin kuulevani, että he hetki sitten palasivat kaikki kirkkomaalta ... heidän kävelynsä saattaa kuulua sieltä ... minä tahtoisin mielelläni nähdä tuon henkilön.

— Mutta mikä? kysyi Lebesjatnikov kummastuneena.

— Hm ... minä haluan nähdä häntä. Tänään tai huomenna muutan täältä ja minä tahtoisin sitä ennen ilmottaa hänelle jotakin... Te voitte kernaasti olla saapuvilla, niin, minusta olisi erinomaisen ilosta, että tahtoisitte tehdä sen, sillä muuten voisitte luulla minusta, Herra tietäköön, mitä.

— Minä en luulisi mitään ... jos Teillä on jotakin sanottavaa hänelle, ei mikään ole helpompaa kuin huutaa hänet tänne. Sen teen heti. Voitte olla vakuutettu siitä, etten minä aseta mitään esteitä tielle.

Viiden minuutin kuluttua palasi Lebesjatnikov tosiaan Sonetshkan kera. Tämä oli suuresti kummastunut ja, kuten tavallista, alakuloinen. Sellaisissa tilaisuuksissa oli hän aina arka. Jo lapsena oli hän ujo uusien ihmisten, uusien tuttavuuksien parissa, mutta nyt vielä enemmän... Pietari Petrovitsh otti hänet vastaan ystävällisesti ja kohteliaasti, hieman luottamustakin herättävällä tavalla, joka hänen mielipiteensä mukaan oli luovallista kunnolliselle ja sirolle miehelle, kuten hänelle, nuorta ja eräissä suhteissa "mieltäkiinnittävää" henkilöä kohtaan. Hän koetti noudattaa tyttöön rohkeutta ja asetti hänet istumaan vastapäätä itseään pöydän ääreen. Sonja istuutui ja katseli ympärilleen ... katsellen Lebesjatnikovia, rahoja, jotka olivat levällään pöydällä, ja Pietari Petrovitshia, josta hän ei sitten kääntänyt katsettaan. Lebesjatnikov aikoi jättää huoneen, mutta hänet esti siitä ovella Pietari Petrovitsh.

— Onko Raskolnikov siellä? kysyi hän kuiskaten.

— Raskolnikov? kyllä, hän on siellä. Miksi kysytte sitä? Hän tuli juuri nyt, minä näin hänet ... mikä hänen on?

— No, silloin pyydän Teitä jäämään tänne, eikä antaa minun olla yksinäni ... tämän ... tämän naisen kanssa. Se on pikkuasia, mutta siltä voidaan siitä sepittää Herra ties mitä, enkä minä mielelläni tahtoisi, että Raskolnikov voisi sanoa mitään heille... Te ymmärrätte, mitä tarkoitan?

— Tietysti, minä ymmärrän ... minä ymmärrän, lausui Lebesjatnikov. —Te olette oikeassa, vaikka varovaisuutenne minun mielipiteeni mukaan menee liian pitkälle ... mutta te olette oikeassa. Jos niin tahdotte, jään tänne. Minä asetun ikkunan ääreen ja olen ujostelematta.

Pietari Petrovitsh istuutui taas vastapäätä Sonjaa ja katsoi häneen vakavasti.

— Kaikkein ensiksi tahdon pyytää Teitä, Sofia Semjonovna, viemään anteeksipyyntöni rouva äidillenne... Eikö totta, Katerina Ivanovnahän on Teillä äidin sijaisena? alkoi Lushin hyväntahtosesti. Saattoi havaita, että häntä elähyttivät mitä ystävällisimmät aiheet.

— Kyllä, hän on minulle äidin sijassa vastasi Sonja.

— Minä siis pyydän teitä viemään hänelle anteeksipyyntöni, sillä minä olen olosuhteitten vuoksi estetty saapumasta muistojuhlaan, huolimatta hänen ystävällisestä kutsustaan.

— Sen sanon heti hänelle ... nyt heti, sanoi Sonja nousten.

— Siinä ei ole vielä kaikkea, jatkoi Lushin, joka hymyili hänen yksinkertaisuudelleen ja seuraelämän vaatimusten tuntemattomuudelleen. — Te tunnette minua huonosti, Sofia Semjonovna, jos luulette, että minä niin vähäpätöisen asian vuoksi, joka vain koski itseäni, olisin vaivannut Teitä tulemaan tänne. Minulla on myös jotakin muuta sanottavaa.

Sonja istuutui jälleen. Pöydällä olevat harmaat ja sateenkaarenväriset pankkisetelit loistivat hänen silmiinsä. (Harmailla seteleillä oli viidenkymmenen ruplan nimellisarvo ja sateenkaarenvärisillä sadan.) Hän käänsi katseensa niistä ja katseli Lushinia. Hänen mieleensä johtui äkkiä, miten sopimatonta oli tarkastella toisen rahoja. Alakulosena katseli hän kultalorinettia, jota Pietari Petrovitsh piti vasemmassa kädessään, sitten suuntasi hän katseensa suureen kultasormukseensa ... lopuksi päätti hän katsella itse Pietari Petrovitshia.

Hetken vaitiolon jälkeen jatkoi Pietari Petrovitsh:

— Minä puhuin eilen pari sanaa onnettoman Katerina Ivanovnan kanssa saadakseni hänet vakuutetuksi siitä, että hän on — luonnottomassa tilassa, jos voi käyttää tätä sanamuotoa.

— Niin, sitä hän on, myönsi Sonja.

— Tai lausuakseni yksinkertasemmin ja ymmärrettävämmin, on hän sairaloisessa tilassa.

— Niin ... sairaloisessa...

— Sekä inhimillisyytunteesta että ... niin sanoakseni sääliväisyydestä toivon voivani olla hänelle hyödyksi, syystä että huomaan häntä odottavan surullisen kohtalon. Ettekö Te juuri hanki vaatteita ja ravintoa tuolle onnettomalle perheelle?

— Suokaa minun kysyä, sanoi Sonja nousten, — ettekö eilen puhunut hänen kanssaan mahdollisuudesta saada eläkettä? Hän sanoi nimittäin, että Te olitte ottanut toimeksenne eläkkeen hankkimisen hänelle. Onko se totta?

— Ei, ei ollenkaan. Se on vain lorua. Minä vain mainitsin virkamiesten leskien mahdollisuudesta saada eläke ... sen mukaan miten on puoltolauseita ... mutta koska isävainajallanne ei viime aikoina ollut mitään virkaa, eikä hän myöskin ollut virantoimituksessa lain määräämää aikaa, ei äidillänne ole mitään toivottavaa. Hän siis toivoo saavansa eläkkeen?

— Kyllä ... sitä hän tekee ... sillä hän on sangen herkkäuskoinen ja hyväntahtonen ja uskoo yksinkertaisuudessaan kaikkea ja ... ja ... niin on asian laita, sanoi Sonja nousten taas poistua kseen.

— Suokaa anteeksi ... vielä ette ole kuullut kaikkea.

— Onko Teillä enempää sanottavaa? kysyi Sonja alakuloisena?

— On kyllä, mutta istuutukaa siksi aikaa. Sonja joutui hämilleen ja istuutui kolmannen kerran.

— Koska siis tunnen hänen ja pikkulasten onnettoman tilan, haluan olla voimieni mukaan heille hyödyksi. Mutta se merkitsee, että voin niin pitkälle kuin kykyni riittää. Heidän hyväkseen voisi ehkä toimeenpanna rahainkeräyksen, järjestää arpajaiset ... tai jotakin sen tapaista. Sitä minä juuri halusin ilmottaa.

— Miten Te olette hyvä ... Jumala kyllä... kuiskasi Sonja.

— Siitä voimme puhua myöhemmin, mutta me voimme jo ehkä alkaa tänään. Me kohtaamme illalla ja voimme silloin puhua siitä. Tulkaa luokseni kello seitsemän. Minä toivon Andrei Semjonovitshin myös tulevan... Mutta erästä seikkaa on perinpohjin punnittava, ja juuri siksi olen vaivannut Teitä tänne!... Minun mielipiteeni mukaan ei rahoja nimittäin voi uskoa Katerina Ivanovnan haltuun, sillä se voisi olla vaarallista. Todistuksena siitä on ... tämänpäivänen juhla. Vaikkei ole leivänpalastakaan talossa ... vaikkei ole kenkiä jalassa, on hän tänään ostanut jamaikarommia, madeiraa, luullakseni ja ... kahvia. Näin sen ohimennen. Huomenna hätä taas ahdistaa häntä ... hän on aivan suunniltaan. Ja sentähden on meidän järjestettävä keräys siten, ettei tuolla onnettomalla leskiparalla ole aavistustakaan rahoista, vaan että esimerkiksi Te tiedätte asian. Enkä ole oikeassa?

— Minä en tiedä. Hän on vain tänään tuollanen... Se tapahtuu vain kerran hänen elämässään... Hän niin suuresti toivoi saavansa viettää vainajan muistoa osottamalla hänelle tämän kunnian — muuten on hän aina niin järkevä. Mutta koska Te toivotte sitä ... olen Teille kiitollinen ... ja Jumala ... ja isättömät lapset...

Sonja ei voinut jatkaa, sillä kyyneleet tukahuttivat hänen äänensä.

— Ajatelkaa nyt Sonjani. Mutta nyt pyydän Teitä sukulaistenne puolesta vastaan ottamaan pienen almun. Minä toivon erikoisesti, ettei nimeäni mainita. Pitäkää hyvänänne!... Koska itse olen pienissä varoissa, ei minulla ole varaa antaa enempää.

Pietari Petrovitsh ojensi Sonjalle kymmenen ruplan setelin, jonka hän huolellisesti oli levittänyt. Sonja otti sen, punastui, hypähti seisaalleen, mutisi joitakin sanoja, ja

kiirehti sanomaan hyvästiä. Lushin saattoi häntä kohteliaasti ovelle. Vihdoin hän pääsi pois huoneesta ja palasi hämillään Katerina Ivanovnan luo.

Koko tämän kohtauksen aikana oli Andrei Semjonovitsh osaksi seissyt ikkunan ääressä, osaksi kävellyt edes ja takasin lattialla, jottei keskeyttäisi keskustelua. Mutta Sonjan lähdettyä astui hän äkkiä Lushinin luo ja ojensi hänelle kohteliaasti kätensä.

— Minä olen kuullut kaikki ja *nähnyt kaikki*, sanoi hän pannen painoa sanoilleen. — Se on jaloa, tarkoitan humanista. Te tahdotte välttää kiitoksia, näin sen selvästi. Ja vaikken minä periaatteesta ole yksityisen hyväntekeväisyyden kannalla, en voi muuta kuin tunnustaa, että menettelytapanne on ... erikoisesti miellyttänyt minua.

— Lopettakaa jo lorunne! mutisi Lushin hieman liikutettuna ja katsellen tavattoman tarkasti Lebesjatnikovia.

— Ei, se ei ole lorua! Teidän kaltasenne ihminen, joka on loukkaantunut ja ärtynyt siitä, mitä Teille eilen tapahtui, mutta jolla kumminkin on aikaa ajatella toisten onnettomuutta ... sellanen ihminen ... vaikka hän menettelyllään tekee yhteiskunnallisen virheen, ... ei silti ole ... vähemmän kunnioituksen arvonen! Sitä en olisi odottanut Teiltä, Pietari Petrovitsh, sitä suuremmalla syyllä kun ... Teidän käsityksenne mukaan ... miten niistä onkaan Teille haittaa... Niinpä esimerkiksi eilinen huono onni liikuttaa Teitä, huudahti hyväntahtonen Andrei Semjonovitsh, joka kerrallaan alkoi tuntea myötätuntoa Pietari Petrovitshia kohtaan, — ja miksi, miksi tarvitsee Teidän kiinnittää niin huomiota *lailliseen* avioliittoon, parahin, rakkahin Pietari Petrovitsh! Miksi pysyä niin ankarasti lain kannalla? No, voittehan kernaasti lyödä minua, jos mielenne tekee, mutta se ilahuttaa minua todellakin, etteivät nuo suunnitelmat toteutuneet ... niin että olette vapaa, ettette ole täysin menneet ihmiskunnalta, se ilahuttaa minua todellakin... Te kuulette, että minä lausun aatokseni suoraan.

— Siksi ... etten halua saada sarvia ja saada kasvattaa toisten lapsia laittomassa avioliitossa ... juuri siksi tahdon mennä lailliseen avioliittoon, vastasi Lushin vain sanoakseen jotakin. Hänellä oli ilmeisesti toiset asiat mielessä.

— Lapsia? Te puhutte lapsista? huudahti Andrei Semjonovitsh elpyneenä kuin sotaratsu saadessaan kuulla torven äänen. — Lapset ovat suurimman arvonen yhteiskunnallinen kysymys, sen myönnän; mutta se ratkaistaan tykkänään toisella tavalla. Jotkut kieltävät lapset täydelleen kuten muunkin perheseikan. Lapsista puhukaamme myöhemmin, nyt käsitelkäämme kysymystä sarvista. Minun on pakko ilmottaa, että tämä on minun heikko puoleni. Tämä tiettävä sanontatapa on aivan mahdoton tulevaisuuden sanakirjassa. Mitä sitten tosiaan ymmärretään sarvilla? Ah,

mikä erehdys! Mitä merkitsee tuo sana sarvi? Miksi on se sarvi? Pötyä! Päinvastoin. Laittomassa avioliitossa ei ole ollenkaan sarvia. Sarvi on vain luonnollinen seuraus *laillisesta avioliitosta*, sen kirous niin sanoaksemme, protesti, niin ettei sanalla siinä merkityksessään ole mitään kunnotonta... Jos minä joskus menisin lailliseen avioliittoon ... edellyttäen että voisin tehdä itseni syypääksi moiseen mielettömyyteen ... nauraisin varmaankin teidän kirotuille sarvillenne. Ystävättäreni, sanoisin minä vaimolleni, tähän asti olen rakastanut sinua, nyt kunnioitan sinua ... sillä sinä olet ymmärtänyt protesterata! Te nauratte. Naurakaa vaan! Se johtuu siitä, ettette voi vapautua vanhoista ennakkoluuloistanne! Piru vieköön! Minä voin myös ymmärtää, missä vastenmielisyyys on, kun tulee petetyksi laillisessa avioliitossa. Mutta kun laki on julistanut pannaan ... laittomassa avioliitossa ... sarvet, ei niitä enää ole olemassa, ovat käsittämättömät ja menettävät nimityksensä: sarvet. Vaimonne osottaa vain Teille kunnioitustaan. Hän pitää Teitä kykenemättömänä asettumaan hänen onneaan vastaan, ja pitää Teitä niin järkevänä, ettette tahdo kostaa hänen uudelle miehelleen. Toisinaan kuvittelen mielessäni, piru vieköön, että jos minä menisin naimisiin, laillisesti tai laittomasti, aivan saman tekevää ... veisin itse jonakin kauniina päivänä rakastajan vaimoni luo, jos hän viivyttelisi liian kauan sellaista hankkiessaan: "Rakas ystävätär", sanoisin hänelle, "minä rakastan sinua, mutta minä toivon myös, että sinä kunnioitat minua ... kas tässä!" Eikö totta? Enkö ole oikeassa?

Pietari Petrovitsh oli vain kuunnellut puoliksi, mutta nauroi kuitenkin panematta erikoista painoa hänen hullutuksilleen. Hänellä oli jotakin vallan toista ajateltavaa. Vihdoin huomasi Lebesjatnikov hänen hajamielisyytensä. Pietari Petrovitsh oli jotenkin liikutettu, hieroi käsiään vastakkain ja kulki syviin ajatuksiin vaipuneena. Tätä muisteli Andrei Semjonovitsh myöhemmin ja veti siitä johtopäätöksensä.

II.

Olisi sangen vaikeata etsiä niitä syitä, jotka olivat saattaneet puoliksi suunniltaan olevan Katerina Ivanovnan toimeen panemaan tämän hulluhuonemaisen muistojuhlan. Raskolnikovilta saamistaan viidestäkolmatta ruplasta oli jo kymmenen kulunut.

Ehkä piti hän velvollisuutenaan kunnioittaa vainajan muistoa sopivalla tavalla, jotta kaikki naapurit ja ennen muita Amalia Lippewechsel tietäisivät, "ettei hän (Marmeladov) ollut ollenkaan huonompi kuin he, ehkäpä oli parempikin", sekä "ettei kellään heistä ollut oikeutta nyrpistää nenäänsä hänelle". Ehkäpä oli se myös tuota kurjuuden ylpeyttä, joka oli vaikuttanut häneen ja joka joittenkin tapojen johdosta, jotka ovat pakollisia kanssaelämässämme, houkuttelee useata köyhää ponnistamaan

viimeset voimansa ja antamaani pois viimesen roponsa, jotteivät toiset pääsisi heitä ivaamaan.

Sangen uskottavaa on myös, että Katerina Ivanovna tässä tilaisuudessa ja juuri tänä hetkenä, jolloin hän tuntui olevan koko maailman hylkäämä, tahtoi todistaa katalille naapureille, että hänellä oli sekä elämäkokemusta ja ymmärsi olla emäntänä, sekä ettei häntä oltu kasvatettu näin huonoa kohtaloa varten. Hän oli päinvastoin saanut kasvatuksensa everstin hienossa, niin, voipa sanoa ylimysvaltasessa kodissa, eikä hän suinkaan ollut luotu hankaamaan lattiaa ja pesemään lasten risasia vaatteita.

Moisia ylpeyden ja turhamaisuuden taudinpuuskia esiintyy usein köyhimmissä ja sorretuimmissa olennoissa ja niillä on voittamaton valta heidän ylitsensä.

Katerina Ivanovna ei kuitenkaan kuulunut sortuneisiin. Tosin voivat olosuhteet hänet masentaa, mutta häntä oli mahdotonta musertaa moralisessa mielessä, niin että hän olisi alentunut toisen tahdon alle. Mutta Sonja puhui totta kertoessaan, että hänen järkensä oli järkähtänyt. Vielä ei voinut varmasti sanoa, oliko hän hullu, mutta viime vuonna oli hän kärsinyt niin paljon, että hänen sielunsa oli sumennut.

Tosin ei pöydässä ollut useita viinilajeja, mutta juomatavaroita oli hän kuitenkin hankkinut. Siinä oli paloviinaa, rommia ja mitä ilkeimmän makuista Lissabonin viiniä, riittävässä määrin. Ruokatavaroita oli kutjaa, riisipuuroa lukuunottamatta, joka ei osaa puuttua yksistäkään hautajaisista, vain kaksi tai kolme lajia, jotka kaikki oli valmistettu Amalia Ivanovnan keittiössä. Sitä paitsi koristi pöytää kaksi samovaaria, jotka olivat asetetut siihen niitä varten, jotka tahtoivat teetä tai groggia ruoan jälkeen.

Ostot oli toimittanut Katerina Ivanovna ja eräs toinen vuokralainen, muuan köyhä puolalainen. Hän juoksenteli myös tänään kaikkialla ja aikaan sai suurta melua kiireellään. Hän vaivasi Katerina Ivanovnaa lopuksi niin paljon liian suurella palvelushalullaan, että tämä melkein tuli sairaaksi hänet nähdessään, vaikka hän alussa oli ollut ihastuksissaan hänen avuliaisuudestaan. Katerina Ivanovnalla oli nimittäin se omituinen luonnepiirre, että hän koristi ensimmäistä hyvää mitä kauneimmilla hyveillä, ylisteli häntä maasta taivaaseen ja lisäsi hänelle ansioita, joita hänellä ei ollut — äkkiä sitten aiheettomasti siirtyäkseen päinvastaseen äärimmäisyyteen.

Luonnostaan oli hänellä ilonen ja rauhallinen luonne, joka oli taipuva katsomaan kaikkea valosalta puolelta, mutta suru ja onnettomuus olivat muuttaneet hänet, ja hän tahtoi väkisin ja katkeruudella hankkia sen ilon ja levon, jota hän oli vailla. Pieninkin vastoinkäyminen saattoi saattaa hänet raivoon; hän kirosi kohtaloaan ja heitti käsistään kaikki, mitä hänellä niissä oli.

Amalia Ivanovna oli äkkiä saanut tavattoman merkityksen Katerina Ivanovnan silmissä ja oli hankkinut hänen myötätuntonsa innokkaalla osanotollaan juhlan valmistukseen. Hän oli ottanut toimekseen pöydän kattamisen, porselinin ja pöytäliinan hankkimisen ja ruoan laittamisen omassa keittiössään. Katerina Ivanovna jätti kaikki hänen haltuunsa, sillä hän tahtoi itse olla mukana kirkkomaalla.

Ja kaikki oli järjestetty mitä paraimmalla tavalla. Pöytä oli huolellisesti katettu lautasilla, veitsillä, kahveilla, olutlaseilla ja teekupeilla, jotka kyllä edustivat useaa eri lajia, koska olivat vuokralaisilta lainatut, mutta nyt seisoivat oikealla paikallaan hyvässä järjestyksessä.

Amalia Lippewechsel vastaanotti palaavat jonkunlaisella ylpeydellä. Hän oli puettuna paraaseen pukuunsa, surunauhalla koristettuun myssyyn ja mustaan pukuun. Mutta tämä ylpeys, vaikka täysin oikeutettukin, ei kuitenkaan miellyttänyt Katerina Ivanovnaa. "Näyttihän tosiaan siltä kuin ei pöytää voisi kattaa ilman Amalia Lippewechselin apua". Uusilla nauhoilla varustettu myssy oli samaten hänestä vastenmielinen ja hän ajatteli: "Minä luulen todellakin, että tuo tyhmä saksalainen naikkonen ylpeilee siitä, että hän emäntänä on alentunut auttamaan köyhiä vuokralaisiaan. Armeliaisuudesta! Isäni luona, joka oli eversti, niin, melkeinpä kuvernöri, katettiin usein neljällekymmenelle hengelle ja Amalia Ivanovnan kaltanen ei olisi saanut olla edes keittiössäkään..."

Katerina Ivanovna päätti kuitenkin pitää tunteet omana salaisuutenaan, vaikka hän ottikin tehtäväkseen ennen päivän loppua nyhtiä kaikki ylpeät ajatukset hänen päästään. Hän kohteli häntä sen vuoksi jotenkin kylmästi.

Mutta hänen ärtymyksensä johtui myös eräästä toisesta syystä. Kaikista hautajaisiin kutsutuista naapureista oli tuskin kukaan tullut lukuunottamatta puolalaista, joka oli ennättänyt seurata kirkkomaallekin.

Mutta muistojuhlaan, se on ruoan ja juoman kimppuun, olivat tulleet vain köyhimmät. Useat heistä eivät edes olleet vallan selviäkään. Vanhemmat ja varakkaammat tuntuivat yksimielisesti sopineen poisjäämisestä.

Eikä Pietari Petrovitsh Lushinkaan, joka heistä oli korkein, ollut saapunut. Se oli sitä harmillisempaa, kun Katerina Ivanovnalla oli edellisenä iltana ollut tilaisuus kertoa Amalia Lippewechselille, Poletshkalle, Sonjalle ja pikku puolalaiselle, että hän oli jaloin ihminen mitä voi ajatella ja sitä paitsi ylhäinen ja rikas. Hän oli ollut hänen ensi miehensä ystäviä ja oli nyt luvannut tehdä kaikki, mitä hänen vallassaan oli, hankkiakseen Katerina Ivanovnalta huomattavan eläkkeen.

Tässä täytyy meidän kuitenkin huomauttaa, että joskin Katerina Ivanovna kerskui ylhäisine ja rikkaine tuttavuuksineen, tapahtui se vallan hyvässä mielessä, ylimääräisestä ilosta, sillä hän tunsu tyydytystä saadessaan lisätä vielä suuremman merkityksen, joka sattumalta ylistettiin.

Lähinnä Lushinin jälkeen kaivattiin inhottavaa Lebesjatnikovia. Mitä kuvitteli tuo mies mieleessään? Hänet oli armeliaisuudesta kutsuttu ja koska hän asui samassa huoneessa kuin Lushin. He eivät olleet osanneet välttää hänen kutsumistaan. Eräs hieno nainen tyttärineen olivat myös saapumatta. He olivat vasta asuneet pari viikkoa Amalia Lippewechselin luona, mutta olivat jo valittaneet sen melun johdosta, joka kuului Marmeladovin huoneesta, etenkin silloin kun mies tuli kotiin juopuneessa tilassa. Katerina Ivanovna oli luonnollisesti saanut tietää sen, ja se oli antanut aihetta toraan Amalia Lippewechselin kanssa, joka uhkasi ajaa hänet tiehensä ja huusi täyttä kurkkua, että he häiritsevät hänen "hienoja vuokralaisiaan".

Juuri siksi oli Katerina Ivanovna päättänyt kutsua tuon naisen ja hänen tyttärensä, sitä suuremmalla syyllä, kun he aina ylpeästi käänsivät päänsä pois, kun he jokusen kerran kohtasivat hänet.

He saivat nyt tietää, että täällä ajateltiin ja tunnettiin niin jalosti että heidät kutsuttiin muistamatta heidän pahuuttaan. He saivat myös nähdä, ettei Katerina Ivanovna ollut syntynyt ja kasvanut elämään noin kurjissa oloissa.

Hänen suunnitelmansa oli antaa se heille tiedoksi aterian aikana; samaten päätti hän kertoa isävainajansa vaatimuksista kuvernöörinarvonimeen. Tässä tilaisuudessa tahtoi hän ohimennen huomauttaa heille, ettei ollut hienoa kääntyä pois päin, kun kohtasi jonkun, sekä että se vain oli todistus tyhmyydestä.

Muuan saksalainen everstiluutnantti, todellisuudessa eräs erotettu kapteni, ei myöskään ollut tullut. Mutta hänellä oli kylliksi anteeksi pyyntöä siinä, ettei hän vielä ollut nukkunut eilispäivän kohmeloa päästään.

Ainoat, jotka olivat saapuneet, olivat tuo pieni puolalainen ja eräs kuuro ja sokea entinen postikirjuri sekä muuan viralta pantu luutnantti (oikeastaan entinen kuormastonjohtaja), joka aina nauroi niin sopimattoman kuuluvasti ja joka, "ajatelkaapas", esiintyi tässä tilaisuudessa liivittä.

Eräs heistä oli heti istunut pöytään edes kumartamatta emännälle, eräs toinen oli sopivamman puvun puutteessa tullut yönutussa — mutta se oli kuitenkin niin sopimatonta, että Amalia Lippewechsel ja puolalainen yksissä neuvoin heittivät hänet ovesta ulos.

Puolalainen oli muuten ottanut mukaansa kaksi maamiestään, jotka eivät asuneet Amalia Ivanovnan luona ja jotka olivat täysin tuntemattomia muulle seuralle.

Kaikki tämä suututti Katerina Ivanovnaa. "Keitä varten oli hän oikeastaan tehnyt kaikki näinä valmistukset?" Tilan voittamiseksi eivät lapset istuisi pöydässä, joka oli koko huoneen levynen. Erääseen huoneen nurkkaan oli heille katettu pöytä arkun päälle. Molemmat pienokaiset istuivat pienellä penkillä ja Poletshkan tuli hoitaa heitä, antaa heille ruokaa ja puhdistaa heidän nenänsä.

Katerina Ivanovna katsoi velvollisuudekseen vastaanottaa harvat vieraat kaksinverroin niin ylpeästi kuin muuten. Muutamia heistä mittasi hän kiireestä kantapäähän ankarin katsein ja antoi heidän ymmärtää, että he voivat istuutua.

Mutta Amalia Ivanovna sai, omituista kyllä, maksaa kaikista niistä, jotka jäivät tulematta, ja tuli luonnollisesti raivoihinsa moisesta vääryydestä. Moinen alku ei luvannut hyvää loppua.

Vihdoin istuttiin pöytään.

Raskolnikov oli saapunut samaan aikaan kun muut tulivat kirkkomaalta. Katerina Ivanovna oli sangen ilonen nähdessään hänet, ensiksi siitä syystä, että hän oli "ainoa sivistynyt mies" koko vierasten parvessa ja koska hän, "kuten tunnettua, parin vuoden kuluttua oli saava toimen tšekäläisessä yliopistossa"; toiseksi, koska hän heti kunnioittavasti pyysi anteeksi sitä, että hänen sisällisestä halustaan huolimatta oli ollut mahdotonta saapua hautajaisiin.

Katerina Ivanovna valtasi hänet heti ja asetti hänet istumaan vasemmalle puolelleen. Oikealla istui jo Amalia Ivanovna Lippewechsel.

Vaikka hänellä oli suurta huolta ruoan tarjoilemisesta, ja vaikka häntä lakkaamatta ahdisti yhä lisääntyvä yskä, sai hän kuitenkin aikaa lakkaamatta kääntyä Raskolnikovin puoleen ja puoleksi kuiskaavalla äänellä uskoa hänelle oikeutetun mielipahansa epäonnistuneesta juhlasta. Mutta toisinaan pukeutui hänen paha tuulensa mitä suorimpaan nauruun toisten vierasten kustannuksella.

— Tuo vanha pöllö on syynä kaikkeen, kuiskasi hän. — Te ymmärrätte kyllä, ketä tarkoitan. Katsokaahan vain, miten hän mulkoilee silmineen! Hän huomaa, että me puhumme hänestä, mutta hän ei tiedä, mitä me puhumme, ha, ha, ha! — Yskäkohtaus keskeytti hänet. — Mitä luulette hänen uskovan siitä, kun on puettu tuohon myssyyn? Oletteko huomannut, että hän on olevinaan suojelijani, sekä että hän pitää läsnäoloaan kunniana minulle? Minä pyysin häntä kutsumaan joitakin vainajan tutuista, ja katsokaa nyt, keitä hän tänne on haalinut! Entä nuo puolalaiset! Kukaan

meistä ei ole ennen nähnyt heitä, ja miksi ovat he tulleet tänne? Katsokaas miten tylsästi he istuvat! Panu (puolalainen nimitys "herrani"), oletteko koskaan saanut pannurieskaa? huusi hän eräälle heistä. Ottakaa ruokaa! Ettekö tahdo olutta tai viinaa!... Katsokaas vain, miten hän hyppii ja miten hän kuopii jaloillaan kumartaessaan! Katsokaa toki! Nuo raukat ovat luultavasti sangen nälissään. Eipä haittaa. He kernaasti syökööt itsensä kylläsiksi. He ainakin käyttäytyvät kunnollisesti — mutta silti tulen surulliseksi ajatellessani emännän hopeaesineitä... Amalia Ivanovna, jatkot hän melkein ääneensä, — jos Teidän lusikkanne varastetaan, sanon jo ennakolta, etten tahdo ottaa kannettavakseni mitään edesvastuuta niistä. Ha, ha, ha!

Hän räjähti nauruun ja kääntyi uudelleen Raskolnikovin puoleen, samalla osottaen emäntää ja iloiten keksinnöstään.

— Hän ei ymmärrä minua ... hän ei hituistakaan ymmärrä minua. Katsokaas vaan tuota pöllöä, oikeata pöllöä, oikeata pöllöä ... sarvipöllöä uusine nauhoineen, ha, ha, ha!

Hänen naurunsa keskeytti uusi yskäkohtaus, jota kesti viisi minuuttia. Nenäliina tuli veren tahraamaksi, hiki valui suurina pisaroina hänen otsaltaan ja puna hänen poskillaan kävi yhä huomattavammaksi. Vaijeten näytti hän Raskolnikoville verta; mutta tuskin oli hän ennättänyt toipua, ennenkuin hän vilkkaasti lausui:

— Hänen oli kutsuttava tuo nainen ja hänen tyttärensä ... tiedätte kyllä, keitä tarkotan. Se hänen olisi luonnollisesti tullut tehdä mitä kohteliaimmin. Mutta sen sijaan oli hän käyttäytynyt sillä tavalla että tuo koppava maalaistyllerö jäi tänne tulematta ja jätti vielä pyytämättä anteeksi sitä vain siksi, että hän on majurin leski, joka on tullut tänne kerjäämään eläkettä. Sellanen, joka maalaa itsensä sekä punasella että valkosella, vaikka hän on jo viidenkymmenen vanha... Minä en voi myöskään käsittää sitä, miksi Pietari Petrovitsh on tulematta. Mutta missä on Sonja, minne hän on mennyt? Ah, tuossa hän vihdoinkin tulee! Missä olet ollut, Sonjaseni? Se on omituista, että olet niin vähän täsmällinen isäsi hautajaispäivänä. Rodian Romanovitsh, tahdotteko olla hyvä ja antaa hänelle paikka vieressänne. Istuudu tähän, Sonetshka... Syö, mitä mielesi tekee! Ota hieman tuota keitettyä kalaa! Se on sangen hyvää. Nyt saat heti kakkua. Oletko myös antanut lapsille jotakin? Poletshka, oletteko saaneet kaikkea? No, se on hyvä. Ole nyt hyvä, Lydia! Kolja, sinä et saa kopistella, jalkojas. Istukaa hiljaa, kuten aristokratisten lasten tulee. Mitä sinulla on sanottavaa, Sonetshka?

Sonja kiiruhti lausumaan Lushinin anteeksipyyynnön ja koetti puhua sangen kuuluvasti, että kaikki kuuntelisivat häntä. Hän käytti mitä kohteliaimpia ja arvokkaimpia sanoja, jotka hän itse pani Lushinin suuhun. Vihdoin hän lisäsi, että

Pietari Petrovitsh erikoisesti oli pyytännyt häntä ilmasemaan, että hän pian kävisi Katerina Ivanovnan luona nähdäkseen, mitä hän voisi tehdä hänen tulevaisuutensa hyväksi, j.n.e.

Sonja tiesi, että hän tällä lailla saisi äitipuolensa rauhottumaan sekä että tästä tulisi tervetullut tieto tämän loukatulle ylpeydelle.

Hän istuutui Raskolnikovin viereen, tervehtien nopeasti, mutta katseli sitten tarkkaavasti häntä. Hän tuntui olevan hajamielinen, vaikka hän lakkaamatta katseli Katerina Ivanovnan silmiin arvatakseen hänen toivomuksensa.

Kummallakaan heistä ei ollut surupukua, mutta he olivat molemmat puettut tavallisiin tummiin vaatteisiinsa. Katerina Ivanovnalla ei ollut muita vaatteita kuin mitä hänellä oli yllään.

Sonjan tiedonanto Pietari Petrovitshista oli tehnyt hyvän vaikutuksen. Äitipuoli kuunteli häntä arvokkaana ja kyseli alentuvalla äänellä Pietari Petrovitshin terveydentilaa. Sitten kuiskasi hän jotenkin kuuluvalla äänellä Raskolnikoville, että tosiaan olisi tuntunut kummalliselta, että niin rikas ja kunnioitettava mies kuin Pietari Petrovitsh olisi oleskellut näin "tavattomassa" seurassa huolimatta hänen myötätunnostaan heidän perhettään kohtaan ja hänen vanhasta ystävyystään hänen isänsä kanssa.

— Siksi olen myös Teille sangen kiitollinen, Rodion Romanovitsh, ettette Tekään tullut syömään suolaa ja leipää luonani — vaikkei minulla ollut mitään parempaa seuraa tarjota Teille. Minä olen vallon varma, että vain Teidän läheinen ystävyysuhteenne autuaaseen miesvainajaani saattoi Teidät pitämään lupauksenne.

Hän katseli ylpeästi vieraitaan ja kysyi innokkaasti kuuroilta mieheltä, eikö hän tahtonut enempää paistia ja oliko hän juonut viiniä. Puhuteltu vastasi ei, eikä voinut käsittää, mitä häneltä tahdottiin, vaikka hänen kummallakin puolella olevat naapurinsa töykkivät häntä kylkiin. Hän katseli toisesta toiseen kita ammollaan ja synnytti siten yleistä naurua.

— Mokoma tolvana! Miksi hänet on tänne kutsuttu? Mutta mitä Pietari Petrovitshiin tulee, olen aina ollut varma siitä... jatkoi Katerina Ivanovna kääntyen Raskolnikovin puoleen. Mutta sitten hän kääntyi äkkiä Amalia Lippewechselin puoleen, katseli häntä tuimasti ja jatkoi: Häntä ei luonnollisestikaan voida verrata Teidän naistolvanihinne, joita ei edes olisi tahtonut ottaa kyökkipiikseen. Miesvainajani olisi ehkä liiallisesta hyväntahtoisuudesta tehnyt heille sen kunnian, että olisi ottanut heidät vastaan.

— Niin, hän piti sängen paljon ryypystä, sitä hän teki. Hän piti paljon märeistä tavaroista! huudahti äkkiä tuo erotettu kuormastonjohtaja kulautettuaan kahdennentoista ryypyn nokkaansa.

— Miesvainajallani oli todellakin se heikkous, sen tiedätte kaikki, lausui Katerina Ivanovna kiivaasti, mutta hän oli silti hyvä ja jalo mies, joka rakasti ja kunnioitti omaisiaan. Ainoa surettava seikka oli se, että hän niin usein pelkästä hyväntahtoisuudesta seurusteli yksinkertaisen kansan kanssa — josta jokuset eivät olleet hänen kengänpohjiensakaan arvoset. Ajatelkaahan, Rodion Romanovitsh, me löysimme hänen taskustaan piparikakkutaikinasta tehdyn kukon! Vaikka hän olikin juovuksissa ja hämmentyneenä, ajatteli hän kuitenkin lapsia!

— Kukon? Sanoitteko kukon? kysyi kuormastonjohtaja.

Katerina Ivanovna ei pitänyt häntä vastauksen arvosenä. Hän vaipui ajatuksiinsa ja huokasi syvään.

— Te kai luulette kuten kaikki muutkin, että minä olin liian ankara häntä kohtaan, sanoi hän Raskolnikoville. — Minä vakuutan Teille, että se on erehdys. Hän kunnioitti minua ja piti korkeassa arvossa. Hän oli hyvä sielu. Oi, miten kipeältä minusta useinkin tuntui, kun hän istui tuolla nurkassa ja katseli minua! Usein teki mieleni hyväillä häntä, mutta silloin ajattelin aina: Jos hyväilet häntä, juo hän itsensä heti päihin! Vain ankaruudella voi hänet pidättää siitä.

— Niin, te olette usein temponut ja kiskonut häntä tukkapäästä, sanoi kuormastonjohtaja ja nielasi suihinsa uuden lasin viinaa.

— Useita aaseja ei ainoastaan auta vetää tukasta, vaan täytyy myös piiskata luudalla. Tällä kerralla en puhu vainajasta, lausui Katerina Ivanovna.

Punaset pilkut hänen kasvoillaan kävivät yhä näkyvämmiksi ja hänen rintansa huohotti. Monet läsnäolijat nauroivat ja työntelivät miestä, jotta hän alottaisi riidan Katerina Ivanovnan kanssa.

— Mitä te oikeastaan tarkoitatte? alkoi hän. — Oletteko ajatellut, että — mutta hänhän on leski, leski raukka! Minä annan hänelle anteeksi ... je passe! ja uusi lasi viinaa vahvisti hänen päätöstään.

Raskolnikov istui hiljaa ja kuunteli vastenmielisesti heidän puhettaan. Vain kohteliaisuuden vuoksi maistoi hän niitä ruokalajeja, joita Katerina Ivanovna tarjosi hänelle. Hän katseli Sonjaa tarkkaavasti.

Mutta tämä tuli yhä rauhattommaksi ja huolestuneemmaksi. Hän aavisti myös, ettei muistojuhla päättyisi rauhallisesti ja hän huomasi tuskalla kiihottuneen ilmeen Katerina Ivanovnan kasvoilla. Hän tiesi, että hän itse oli suurimpana syynä molempain vierasten naisten poisjäämiseen.

Amalia Ivanovna oli kertonut, että vanhempi nainen oli loukkaantunut ja kysynyt: "Miten voisit minä antaa tyttärentiä istua tuon mamselin vieressä?" Sonja aavisti, että äitipuoli oli selvillä siitä. Loukkaus Sonjaa kohtaan merkitsi Katerina Ivanovnalta enemmän kuin pukkaus häntä itseään kohtaan, enemmän kuin loukkaus lapsia kohtaan, niin, hänen omaa isäänsä kohtaan, ja hän tiesi, ettei Katerina Ivanovna ennen rauhoittuisi "ennenkuin oli näyttänyt näille naikkosille, etteivät he olleet kylliksi hyviä olemaan hänen isänsä kyökkipiikojia".

Toisessa päässä pöytää johtui erään vieraan mieleen lähettää Sonjalle lautanen, jossa oli kaksi leivänsirpaleista muodostettua sydäntä nuolen lävistämänä. Heti joutui Katerina Ivanovna suunniltaan ja sanoi sangen kuuluvasti, että se, jolta lahja tuli, oli "juopunut aasi".

Amalia Lippewechsel päätti antaa keskustelulle toisen suunnan ja alkoi sentähden murteellisella venäjällä kertoa pitkää ja tyhmää juttua, mutta hänet keskeytti Katerina Ivanovna, joka teki sen huomautuksen, että hänen vast'edes tulisi välttää venäläisten juttujen kertomista. Toinen luonnollisesti loukkaantui ja voi vaivoin hillitä itsensä.

— Ei, kuulkaas tuota vanhaa pöllöä! Miten hän raatelee kieltä, sanoi Katerina Ivanovna Raskolnikoville. Oletteko koskaan kuullut tuon tapaista lorua? Kaikki nämä Pietarin ulkomaalaiset, etenkin saksalaiset, ovat paljon tyhmemmät kuin me muut. Ettekö Tekin ole huomannut sitä? Äh, sitä urveloa! Hän luulee kertoneensa jostakin sangen hienosta, liikuttavasta jutusta, eikä aavista, miten tyhmä se oli. Minun mielestäni on tuo juopunut kuormastonjohtaja paljon viisaampi kuin tuo urvelo! Edellisestä voi toki nähdä, että hän on irstas veikko ja että hän on juomalla menettänyt kaiken järkensä. Jälkimäinen taas tekeytyy niin järkeväksi, niin vakavaksi ... katsokaa vain häntä, miten hän tuijottaa eteensä. Hän on ilkeä, hän on ilkeä, ha, ha, ha!

Katerina Ivanovna nauroi, kunnes uusi yskäkohtaus alkoi häntä kiusata. Hänen ilosuuttaan jatkui nyt keskeytymättä.

Hän kertoi, että hän odotetulla eläkkeellään avaisi kotiseudulleen, T:n kaupungissa, oppikoulun nuoria aatelisneitoja varten. Hän ilmoitti Raskolnikoville tämän uutisuuden ja korosti sitä useilla ihastuttavilla yksityiskohdilla. Tässä tuli mitä käsittämättömimmällä tavalla ilmoille diplomi, josta Marmeladov jo oli puhunut

ollessaan kapakassa Raskolnikovin kanssa. Tämä diplomi tulisi nyt todistamaan Katerina Ivanovnan oikeutta perustaa oppikoulua.

Mutta alkuperäisesti oli hänen tarkoituksensa ollut näyttää sitä noille molemmille naikkosille, selvästi ja ilmeisesti osottaakseen, että hän oli ylhäinen nainen.

Voipa melkein sanoa, että hän polveutui aristokritisesta perheestä... Everstin tytär hän oli ja joka tapauksessa parempi kuin useat seikkailijattaret, joita nyt tapasi kaikkialla.

Diplomi kiersi kädestä käteen ja Katerina Ivanovna iloitsi siitä, sillä siinä oli todellakin, että hän oli tosiaan ritarimerkin saaneen hovineuvoksen tytär sekä että hän nähtävästi oli yhtä kuin everstin tytär.

Päästyään kerran alkuun, alkoi hän kuvata sitä loistavaa elämää, jota hän tulisi viettämään T:ssä, kertoi opettajista, joita aikoi hankkia ja eräästä kunnianarvoisesta ukosta, ranskalaisesta Mangotista, joka oli opettanut häntä itseään hänen kouluaikanaan ja joka nyt oli asettunut lepäämään T:ssä, ja joka otaksuttavasti suostuisi halvasta hinnasta antamaan oppitunteja.

Vihdoin johtui puhe Sonjaan, "joka muuttaisi T:hen Katarina Ivanovnan kanssa ja auttaisi häntä neuvoilla ja töillä".

Tätä lausuttaessa kuului pöydän toisesta päästä röhönaurua. Katerina Ivanovna rankaisi tätä sopimatonta naurua hiljasella ylenkatseella, mutta korotti kuitenkin äänensä ja kertoi Sofia Semjonovnan oivallisista ominaisuuksista, hänen kainoudestaan, kärsivällisyydestään, epäitsekkydestään ja sielun jaloudestaan. Sillä välin taputti hän Sonjaa poskelle ja suuteli häntä sydämellisesti. Tyttö tuli veripunaseksi ja äitipuoli alkoi aivan odottamatta itkeä, mutta pyysi heti anteeksi ja sanoi olevansa heikkohermonen houkkio sekä että nyt oli aika tarjoilla teetä, koska kaikki olivat lopettaneet syönnin.

Mutta nyt oli tullut Amalia Ivanovnan vuoro. Hän tunsu olevansa suuresti loukattu siitä, ettei hänellä ollut mitään osuutta keskustelussa sekä siitä, ettei kukaan kuullut häntä. Hän käytti sen vuoksi tilaisuutta hyväkseen tehdäkseen viimeisen yrityksen.

Ensin teki hän huolestuneena tuon tärkeän ja syvämielisen huomautuksen, että tulevassa opistossa merkitsi paljon se, että nuorten neitien puhtaita liinavaatteita tarkoin pidettiin silmällä sekä että sentähden oli välttämätöntä antaa jonkun luotettavan naisen hoitaa vaatekaappia. Toiseksi oli nuoria neitosia estettävä lukemasta romaaneja öisin.

Katerina Ivanovna, joka nyt oli vallan väsynyt ja uupunut, keskeytti hänen puheensa sanoen, ettei hän ymmärtänyt mitä hän puhui, sekä että liinakaapin huolenpito oli taloudenhoitajattaren asia, eikä suinkaan aristokratisen opetuslaitoksen johtajattaren. Mitä romanin lukemiseen tuli, oli tämä huomautus niin sopimaton, että hänen oli pyydettävä puhujaa vaikenemaan.

Amalia Lippewechsel tuli punaseksi kuin keitetty rapu ja vastasi, että hän oli tarkottanut hyvää ja että hän toivotti hänelle kaikkea mahdollista menestystä, mutta että hän jo kauvan oli ollut velkaa hänelle vuokran.

Katerina Ivanovna vastasi heti, että hän valehteli toivottaessaan hänelle kaikkea mahdollista menestystä, sillä vielä eilen, kun autuaasti nukahtanut vielä oli ruumiina tässä, oli hän vaatinut häneltä vuokraa. Tähän antoi Amalia Ivanovna suoran vastauksen, että hän oli kutsunut nuo jo mainitut naiset, mutta että nämä eivät tahtoneet tulla syystä että he olivat hienoja naisia sekä etteivät hienot naiset käy naisten luona, jotka eivät ole mitään hienoja naisia. Katerina Ivanovna selitti nyt katsantokantansa lausumalla, että koska hän Amalia Ivanovna imisä, ei hän ollenkaan voinut arvostella, mitä hienous merkitsi.

Molempain naisten keskustelu kävi yhä kiihkeämmäksi. Uhkauksia lenteli edes ja takaisin ja vihdoin nousi Amalia Lippewechsel paikaltaan ja alkoi koota hopealusikoita. Skandali laajeni yhä, ja lapset alkoivat itkeä. Sonja koetti turhaan rauhoittaa Katerina Ivanovnaa.

Viime mainittu oli juuri aikeissa tempasta myssyn vihamiehensä päästä — kun ovi samalla hetkellä aukeni ja Lushin näyttäysi kynnyksellä. Hän katseli seuraa ankarin ja tutkivin silmäyksin.

Katerina Ivanovna juoksi heti häntä vastaan.